

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

PERUSYKSIKÖN KOULUTTAJA RAUHANAJAN EETTISENÄ TOIMIJANA

Pro gradu -tutkimus

Yliluutnantti
Henry Öster

SM7
Maasotalinja

Huhtikuu 2018

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi SM 7	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Henry Öster	
Tutkielman nimi PERUSYKSIKÖN KOULUTTAJA RAUHANAJAN EETTISENÄ TOIMIJANA	
Oppiaine johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2018	Tekstisivuja 75 Liitesivuja 1
TIIVISTELMÄ <p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia perusyksikön kouluttajien käsityksiä eettisestä toiminnasta rauhanaikana. Henkilökunnan eettistä toimintaa rauhanajan toimintaympäristössä on tutkittu yllättävän vähän, vaikka se on tärkeä osa hyvinvoivaa organisaatiota ja tasa-arvoa.</p> <p>Tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää kaksi asiaa: miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan kouluttajan työtehtävissä sekä millaiset valmiudet rauhanajan kouluttajalla on eettiseen toimintaan työtehtävissään. Tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin. Aineisto kerättiin haastattelemalla ja se analysoitiin fenomenografisella menetelmällä. Tutkimukseen osallistui kuusi Maanpuolustuskorkeakoulusta valmistunutta upseeria.</p> <p>Tuloksista ilmeni, että eettistä päätöksentekoa vaativiksi tilanteiksi koettiin varusmiesten jatkokoulutuspaikkojen valintatilanteet, kiusaamiseen tai muuhun epäeettiseen käytökseen puuttuminen, loma-anomusten käsittely, toiminta normien vastaisesti sekä tilanteet, joissa yritellään peitellä virheitä. Eettisten tilanteiden tunnistaminen rauhanajan toimintaympäristössä on kouluttajalle ajoittain haastavaa vaikka osa haastatelluista koki tunnistavansa eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet hyvin. Haastatellut henkilöt olivat saaneet tukea rauhanajan eettisiin tilanteisiin vaihtelevasti. Heidän eettiseen päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä olivat oma asema organisaatiossa, vallankäyttö, empatiakyky, oma etu sekä tilanteenarvio tapahtuneen vakavuudesta.</p> <p>Eettisten valintojen tiedostamiseen pitäisi ohjata resursseja, koska se saattaisi vaikuttaa myönteisesti työyhteisön hyvinvointiin ja yksilöiden ammatti-identiteetin lujittumiseen.</p>	
AVAINSANAT Toimintakyky, eettinen toimintakyky, eettinen toimija, fenomenografia	

Sisällys:

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Etiikka käsitteenä	3
2.2 Toimintakyky käsitteenä.....	10
2.3 Toimija käsitteenä	13
3. FILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT	15
3.1 Laadullinen tutkimus.....	15
3.2 Fenomenologia ja hermeneutiikka tieteen lähtökohtana	18
3.3 Mitä tieto on?	19
4. AINEISTO JA MENETELMÄT	21
4.1 Aikaisemmat tutkimukset.....	21
4.2 Tutkimusasetelma.....	23
4.3 Tutkimustehtävä	24
4.4. Aineiston kerääminen haastattelemalla	25
4.4.1 Tämän tutkimuksen aineiston kerääminen.....	27
4.5 Analyysista sekä fenomenografiasta	32
4.5.1 Tämän tutkimuksen aineiston analysoiminen	35
5. TULOKSET	40
5.1 Eettisen toiminnan vaatimukset kouluttajan työtehtävissä	41
5.1.1 Arvot.....	42
5.1.2 Asenteet.....	45
5.1.3 Uskottavuus	48
5.1.4 Epätasa-arvoinen käytös.....	49
5.1.5 Epäeettisen käytöksen mahdollistava ympäristö	50
5.2 Kouluttajien valmiudet eettiseen toimintaan	51
5.2.1 Tunnistetaanko eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet.....	52
5.2.2 Kouluttajan saama tuki eettisiä päätöksiä tehdessä.....	54
5.2.3 Eettiseen päätöksentekoon vaikuttavat tekijät.....	58
5.3 Tulosten johtopäätökset	66
6. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	68
7. POHDINTA.....	73
LÄHTEET	76
LIITTEET.....	79

PERUSYKSIKÖN KOULUTTAJA RAUHANAJAN EETTISENÄ TOIMIJANA

1. JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia sotilaskouluttajan eettistä toimintakykyä rauhanajan toimintaympäristössä. Tutkimuksella halutaan selvittää, miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan toimintaympäristössä ja minkälaiset valmiudet henkilökunnalla on kohdata eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet työympäristössään.

Tässä tutkimuksessa toimintakyky on yksilön kykyä toimia ja se on kokonaisuus, joka muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta sekä eettisestä osa-alueesta (Toiskallio 1998a, 28). Eettinen toimintakyky voidaan tiivistää tarkoittamaan seuraavia asioita: yksilön kykyä arvioida mikä on oikein, yksilön kykyä toimia oikealla tavalla sekä yksilön kykyä kantaa vastuuta toimistaan.

Sotilaan toimintakyvyllä viitataan yleensä toimintaan, joka tapahtuu erityisen vaativissa oloissa. Tällöin toimintaan vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi kuoleman vaara, tilanteen sekavuus, voimakas väsymys sekä ravinnon puute. (Toiskallio 1998a, 26.) Tästä johtuen äärimmilleen viety esimerkki eettisestä toimintakyvystä on kyky tehdä oikeita ratkaisuja taistelukentällä (Johtajan käsikirja 2012, 64). Vaikka eettinen toimintakyky liitetäänkin vahvasti vaativiin kriisiolosuhteisiin, niin sotilaskouluttajat kokevat eettisiä ongelmia myös rauhanajan palveluksessaan. Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, millaisissa rauhanajan tehtävissä eettinen toimintakyky korostuu ja millaiset lähtökohdat sotilaskouluttajilla on toimia eettisiä valintoja edellyttävissä tilanteissa.

Ääriolosuhteissa sotilaan yksi oleellisimmista ominaisuuksista on, että kykenee tappamaan toisen ihmisen. Kun puhutaan toisen ihmisen tappamisesta, niin siihen liittyy aina merkittävä

eettinen dilemma. Tätä olosuhdetta lähimmäksi päästään erilaisilla simulaatioharjoituksilla, mutta tilanne on aina kuviteltu ja tuntemukset eivät vastaa aitoa kriisitilannetta. Lukuun ottamatta simulaatioharjoituksia, rauhanajan eettistä toimintakykyä vaativat tilanteet eroavat suuresti kriisiajan tilanteista. Kuitenkin ne tilanteet ovat aitoja tilanteita, joissa joutuu pohtimaan eettisesti oikeita ratkaisuja ja tekemään oikeudenmukaisia ja moraalisia päätöksiä. Koska tällä hetkellä toimintaympäristömme on pääsääntöisesti rauhanajan toimintaympäristö, on tärkeää tunnistaa tilanteet joissa myös rauhanaikana tarvitaan eettistä toimintakykyä.

2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Etiikka käsitteenä

Käsitteet etiikka ja moraali saattavat joskus mennä sekaisin keskenään. Aina ei ole syytä erottaa näitä kahta termiä, mutta joissain tarkoituksissa erottelu on järkevää tehdä. Yleisesti etiikalla tarkoitetaan tieteenalaa, joka tutkii moraalialia. Moraalilla taas tarkoitetaan empiiristä ilmiötä, josta kyetään tekemään havaintoja. Moraali on yhteisön ja sen jäsenten toiminnan piirre. Kun toiminta perustuu yhteisössä vallalla oleviin sääntöihin, voidaan puhua moraalista toiminnasta. Moraali ja sen mukainen toiminta voidaan yhdistää esimerkiksi eri ammattikuntiin tai sosiaalisiin ryhmiin. Voidaan siis puhua vaikka lääkäreiden moraalista tai luonnonsuojelijoiden moraalista. Jos joku yhteisön jäsenistä poikkeaa toiminnallaan yhteisesti sovituista säännöistä, toimii hän epämoraalisesti. Sana moraali on johdettu latinan kielestä: *mos*, *mores* = tapa, tavat; *moralis* = tapoja koskeva. Ei ole outoa, että käsitteet etiikka ja moraali saattavat mennä ihmisillä sekaisin, sillä etiikka tulee kreikan kielisestä sanasta *ethos* ja tarkoittaa tapaa, erityisesti hyvää tapaa. (Pietarinen & Poutanen 2003, 12-13; Juujärvi, Myyry, Pessa 2007, 13.)

Moraali on osa jokapäiväistä arkea ja moraalikeskustelu on tärkeä osa käytäntöä. Moraalikeskustelun avulla pohditaan sääntöjä, nimitetään asioita hyviksi ja pahoiksi, kiistellään oikeuksista, vääryyksistä ja velvollisuuksista. Etiikan tutkijat käyttävät tällaisesta jokapäiväisen elämän keskustelusta termiä ensimmäisen tason moraalidiskurssi. Esimerkkinä ensimmäisen tason diskurssista voidaan pitää vaikkapa lääketieteen opiskelijan ja eläinten suojelijan kiistelyä hiirien käytöstä koe-eläiminä. Lääketieteen opiskelijan mielestä hiiriä saa käyttää koe-eläiminä ja eläinten suojelijan mielestä se taas on epämoraalista. (Pietarinen & Poutanen 2003, 12.)

Etiikan eli moraalifilosofian tarkoituksena on tutkia moraalialia. Etiikka ei ole osa arkielämän moraalikeskustelua. Se pyrkii selvittämään moraalien ja moraalikeskustelun luonnetta. (Hallamaa, Pihlström, Pulliainen, Salmenkivi, Sihvola 2008, 28; Pietarinen & Poutanen 2003, 12.) Myös psykologiassa ja sosiologiassa tutkitaan moraalialia, mutta ei samalla tavalla kuin filosofinen etiikka. Etiikkaa kiinnostaa, minkälaisia moraalikäsitteitä ensimmäisen tason moraalidiskurssissa käytetään, mikä käytettyjen käsitteiden merkitys on, onko merkitys sama kaikille osapuolille ja millaisille periaatteille arkielämän moraali perustuu. Filosofinen etiikka kehittää jatkuvasti uusia omia käsitteitä sekä teorioita, jotta se kykenisi selvittämään ensim-

mäisen tason moraalikeskusteluun kuuluvia asioita. Etiikan teoreettisesta tutkimuksesta käytetään nimitystä toisen tason moraalidiskurssi. (Pietarinen & Poutanen 2003, 12-13.)

Etiikan tutkimus voi olla luonteeltaan joko analyttistä tai normatiivista. Moraalikäsitteiden merkitysten sekä moraaliväitteiden luonteen tutkimista kutsutaan analyttiseksi etiikaksi. Analyttisen etiikan tarkoituksena on esimerkiksi selvittää, mitä tarkoittaa käsitteet *hyvä, paha, oikea, väärä, oikeus, velvollisuus, lupa, oikeudenmukaisuus* ja *tasa-arvo*. (Hallamaa ym. 2008, 28; Pietarinen & Poutanen 2003, 13.) Samanaikaisesti on tarkoitus selvittää, millaisia moraaliväitteet ovat perusluonteeltaan. Moraaliväitteet voivat erota tosiasiaväitteistä, mutta ovatko erot niin selvät kuin miltä ne näyttävät? Esimerkiksi väite ”Toisen auttaminen on hyvä asia” eroaa luonteeltaan väittämästä ”Metsä on vihreä”. Jos näiden kahden väittämän ero on olemassa, niin mikä se on ja miten se pitäisi tuoda esille? (Pietarinen & Poutanen 2003, 13.)

Analyttisestä etiikasta käytetään myös termiä metaetiikka. Toisin sanoen metaetiikka tutkii ensimmäisen tason moraalidiskurssissa esiintyvien moraalikäsitteiden sekä moraaliväitteiden kielellisiä merkityksiä. Metaetiikka erittelee moraalikeskustelua, mutta ei ota kantaa sen sisältöön. Se ei anna ratkaisuja moraalisiin tilanteisiin, eikä periaatteita tai sääntöjä käytännön elämää varten. Metaetiikka antaa työkalut moraalikeskustelun käymistä varten, mutta ei osallistu niiden käyttämiseen. (Hallamaa ym. 2008, 28-31; Pietarinen & Poutanen 2003, 13-14.)

Mahdollisimman pätevien moraaliperiaatteiden ja sääntöjen muotoilua kutsutaan normatiiviseksi etiikaksi. Normatiivinen etiikka etsii moraaliperiaatteille ja säännöille mahdollisimman luotettavia perusteluja ja se perustuu rationaaliseen kriittiseen ajatteluun. (Hallamaa ym. 2008, 28; Pietarinen & Poutanen 2003, 14.) Normatiivinen etiikka pyrkii siihen, että se sitoutuisi mahdollisimman vähän mihinkään erityiseen arvojärjestelmään, kuten poliittiseen ideologiaan tai dogmaattiseen näkemykseen. Tässä asiassa apuna toimii kriittinen käsitteellinen tutkimus, joten analyttinen etiikka on erittäin tärkeä normatiivisen etiikan työväline. Kuitenkaan ei voi liikaa painottaa sitä, että analyttinen etiikka on normatiiviselle etiikalle vain väline, sillä toisin kuin analyttinen etiikka, normatiivisella etiikalla on pyrkimys ohjata moraaliliikettä käytävää keskustelua sekä moraalista toimintaa. Moraalifilosofia on ollut perinteisesti pitkälti normatiivista. Esimerkiksi Platon, Aristoteles, Tuomas Akvinonilainen, Spinoza, Kant, Hegel ja Marx ovat esittäneet normatiivisia periaatteita laadukkaasti elämän saavuttamiseksi. (Pietarinen & Poutanen 2003, 14.)

Normatiivinen etiikka voidaan jakaa viiteen eri moraaliteoriaan. Neljä näistä kokonaisnäkemysistä on hyve-etiikka, deontologinen etiikka, seurausetiikka sekä sopimusetiikka. Viides näkemys aiheesta on se, että etiikkaa ei voi perustella teoreettisesti, joten moraali on vailla perustaa. (Hallamaa, Pihlström, Pulliainen, Salmenkivi, Sihvola 2008, 70.)

Ihmisen elämä koostuu pienistä tapahtumista ja yksittäisistä päätöksistä. Joskus voi olla vaikea hahmottaa, kuinka yksittäiset tapahtumat ja päätökset muodostavat kokonaisuuden, elämän. Vaikka yksittäisten päätösten taustalla olevat perustelut olisivat selvillä, ne eivät silti paljasta, miten päätökset liittyvät toisiinsa. Hyve-etiikan ei ole tarkoitus tarkastella yksittäisiä päätöksiä ja pieniä tapahtumia. Tarkoituksena on tarkastella elämää yhtenä kokonaisuutena ja hyve-etiikan mukaan tärkein moraalinen kysymys onkin: ”mitä teet elämälläsi?”. Moraalin tehtävänä on pyrkiä siihen, että ihminen voisi elää hyvää elämää. Jotta ihminen voisi saavuttaa hyvän elämän, tulee hänen keskittyä omien kykyjensä kehittämiseen, luonteensa muokkaamiseen sekä vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. (Hallamaa ym. 2008, 71-72.)

Hyve-etiikka ei ole filosofiana kovinkaan uusi asia. Sen lähtökohtia olivat muotoilemassa jo sellaiset henkilöt kuin Sokrates, Platon ja Aristoteles. Hyve-etiikka oli antiikin aikaan moraalifilosofian valtasuuntaus. Antiikin ajan teorioiden mukaan moraalisesti oikeaa toimintaa voidaan perustella sillä, että toimimalla oikein elämä on onnistunutta eli onnellista. Hyve-etiikka on myös nykypäivänä suosittu suuntaus, koska se korostaa monia ihmisten arkiajattelussa tärkeinä pitämiä asioita. Nämä aiheet voivat olla esimerkiksi luonteenpiirteet, motiivit, tunteet, ihmisenä kasvaminen, kasvatus, ystävyys ja perhesuhteet sekä elämän järjestäminen kokonaisuudeksi. Yhtenä keskeisimpänä kysymyksenä voidaan pitää jo Sokrateen esittämää kysymystä: ”miten minun on eletävä elämäni, jotta siitä tulisi hyvä?” (Hallamaa ym. 2008, 72.)

Mikä on hyve-etiikan vastaus siihen, miksi olla moraalinen? Hyvän kasvatuksen seurauksena ihmisellä on luonteessaan valmius osoittaa rohkeutta, hyvántahtoisuutta sekä neuvokkuutta. Ihminen ei kykene toimimaan vastoin luonnettaan ja hyveellinen toiminta ei ole ristiriidassa heidän oman onnellisuutensa kanssa vaikka se saattaisikin joskus vaarantaa heidän hyvinvointinsa. Ihminen ei voi olla aidosti onnellinen, jos hän osoittaa pelkuruutta hädän hetkellä ja on välinpitämätön toisen hädästä. Ihmisen olemuksen mukainen onnellisuus on valmiutta toteuttaa ihmisen tehtävä hyvin. (Hallamaa ym. 2008, 73; Juujärvi ym. 2007, 64.)

Moraaliteorioiden on tarkoitus kuvata, mistä moraalissa on kysymys ja miten moraaliset vaatimukset kyetään perustelemaan. Deontologisen etiikan mukaan moraalin taustalla vaikuttaa velvollisuuden noudattaminen. Omien, itsensä kannalta hyvien tavoitteiden toteuttaminen ei voi olla ainoa selitys ihmisen toiminnalle. Ihmiset auttavat toisia ihmisiä ilman, että odottavat vastapalvelusta, koska kokevat auttamisen olevan heidän velvollisuutensa. Mitään muuta syytä auttamiseen ei tarvita. Oman hyvinvoinnin riskeeraaminen toisen auttamisen hyväksi voidaan kuitata vain toteamalla, että hän teki velvollisuutensa. Deontologisen etiikan mukaan moraalissa on kysymys velvollisuuksien tekemisestä, joten velvollisuus ei selitä vain tietynlaisia tekoja. ”Velvollisuus on moraalin ydin, johon kaikki muu moraalin kannalta merkityksellinen nojaa.” (Hallamaa ym. 2008, 80; Juujärvi ym. 2007, 69.)

Kaikki ongelmat eivät kuitenkaan ole moraalisia, koska niillä ei ole moraalin kannalta merkitystä. Tämän vuoksi kaikki asiat eivät myöskään ole velvollisuuksia. Deontologinen etiikka edellyttää sitä, että velvollisuudet voidaan yleistää. Teko on siis oikea, jos se voidaan ulottaa koskemaan kaikkia samanlaisia tilanteita. Joissain tilanteissa voi vaikuttaa siltä, että valehtelemalla selviää parhaiten. Esimerkiksi ystävän tekemän virheen paljastuminen aiheuttaisi hänelle hankaluuksia, mutta jos virhe ei tule ilmi, kukaan ei joudu vaikeuksiin. Tämän perusteella voisi olla viisainta tekeytyä tietämättömäksi asiasta ja olla paljastamatta ystävän tekemää virhettä. Esimerkin perusteella voitaisiin yleistää, että valehtelevä on luvallista ja sen perusteella muotoilla moraalisääntö: valehtele. Jos valehtelevä yleistyisi kaikkien ihmisten toimintatavaksi, olisi kielen käyttäminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa mahdotonta. Tämän vuoksi deontologisen etiikan mukaan valehtelevä on väärin ja sitä ei saa valita toimintatavaksi. Moraali velvoittaa ihmisen arvioimaan, onko hänen suunnitteleman teko oikea. Oikean teon tekeminen on moraalinen velvollisuus ja väärän teon tekeminen on velvollisuuden vastaista. Mitään muuta moraali ei velvoita. (Hallamaa ym. 2008, 80-81; Juujärvi ym. 2007, 70-72.)

Seurausetiikan mukaan moraalissa tärkeintä on teoista aiheutuneet seuraukset ja moraalin tarkoituksena on tuottaa hyvää. Hyvän tuottamisessa on tärkeää, millaista elämä on joka hetki. Vastoin hyve-etiikkaa, seurausetiikka lähtee siitä, että elämä koostuu pienistä tapahtumista ja teoista ja ne vaikuttavat siihen, millaista elämä kulloinkin on. Jos moraali tarkastelisi hyvää vain suhteessa elämään kokonaisuutena, saattaisi käydä niin, että hyvää elämää ei saavutettaisiin. Seurausetiikan mukaan moraali on myönteinen voima, joka ohjaa ihmisen elämää ja toimintaa. Moraaliteoriana seurausetiikka pitää muiden ihmisten hyvinvointia osana ihmisen omaa hyvää. Tästä syystä moraalin huomioonottaminen on ihmiselle luontaista toimintaa. (Hallamaa ym. 2008, 90.)

Ihmisillä on useita eri näkemyksiä siitä, mikä on hyvää ja näkemyksiä perustellaan monilla eri tavoilla. Ihmiselle on tyypillistä tehdä asioita, jotka aiheuttavat mielihyvää. Kuitenkin yhden mielestä nautinnollinen asia saattaa olla toisen mielestä epämiellyttävää. Jotkut meistä pitävät asioista, jotka aiheuttavat välitöntä tyydytystä ja toiset taas saavat suurempaa tyydytystä sellaisesta toiminnasta, joka vaatii ponnistelua ja uurastusta sekä vaikeuksien voittamista. Minkälaisista hyvää moraalin tulisi sitten tuottaa ja voidaanko erilaisia hyviä verratta keskenään ja päättää, mikä niistä on parasta? (Hallamaa ym. 2008, 90.)

Seurausetiikan mukaan voidaan ajatella, että hyvä on sitä, mitä kukin haluaa. Kuitenkin jokainen on joskus joutunut kokemaan sen, kuinka jonkun tärkeän tavoitteen saavuttaminen ei tuotakaan tyydytystä, vaikka sen täyttymiseksi on tehnyt suuresti töitä. Haluttu asia ei aina välttämättä täytäkään odotuksia. Tämän lisäksi ihmiset voivat haluta asioita, joiden he saattavat huomata olevan pahoja tai vastenmielisiä. Muun muassa tämän takia hyvää ei voi samaistaa halujen toteutumiseen. Hyvä voidaan yrittää määritellä myös tunnetilan avulla, eli hyvää olisi se, mikä saa aikaiseksi ihmisen hyvänä tai toivottuna pitämän tunnetilan. Hedonistit ovat sitä mieltä, että nautinto on hyvän ainoa muoto. (Hallamaa ym. 2008, 90-91.) Nautinnon määrittelyminen käsitteenä ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista, kuten ei myöskään hyvän määrittelyminen pelkän nautinnon avulla (Hallamaa ym. 2008, 91; Pietarinen & Poutanen 2003, 32-33). Jotkut nautintoa tuottavat asiat saattavat olla sellaisia, mitä pidetään yleisesti moraalisesti pahoina (Hallamaa ym. 2008, 91).

Seurausetiikkaa noudattavan henkilön tavoitteena on, että hyvyyttä saataisiin aikaan mahdollisimman paljon (Hallamaa ym. 2008, 91; Pietarinen & Poutanen 2003, 31). Tämän vuoksi moraalisen toimijan on valittava kaikista mahdollisista vaihtoehdoista se, jonka avulla päästään parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Tästä johtuen moraalisen päätöksen tueksi tarvitaan arviointiperusteita, joiden avulla voidaan päättää, mikä olisi paras teko. Päätöksen tekeminen vaatii sitä, että erilaisia hyviä mitataan ja eri ihmisten hyviä verrataan keskenään. Jos arvioinnissa käytössä olevat mittarit ovat subjektiivisia ja perustuvat yksittäisen henkilön tunnetiloihin tai tekoihin, on eri henkilöille koituvia hyviä mahdotonta vertailla keskenään. Jos erilaisia hyviä ei voida vertailla keskenään, on myös mahdotonta arvioida sitä, mikä tuottaa eniten hyvää jollekulle ihmiselle itselleen. (Hallamaa ym. 2008, 91.)

Hyvien vertailua keskenään voidaan helpottaa sillä, että hyvä määritellään niin, että se ei ainakaan kokonaan riipu ihmisen tunnetiloista tai kokemuksista. Tämä voidaan tehdä niin, että määritellään, mitä inhimillinen hyvä on. Inhimillisellä hyvällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, mitä ihmiset tarvitsevat voidakseen hyvin. Inhimillinen hyvä voidaan määrittää myös niin, että kerrotaan, mitä ihanteelliseen ihmiselämään kuuluu. Kumpi tahansa edellä mainituista vaihtoehdoista valitaankin, pitää silti vielä määritellä se, mikä on ihmiselle hyvää. Hyvä on seurausetiikan peruskäsite, jonka varaan muut moraaliset käsitteet muodostuvat. Kun hyvä on määritelty, voidaan käsitys moraalisesti oikeasta rakentaa sen varaan: ”oikeita ovat teot, jotka toteuttavat mahdollisimman paljon hyvää.” (Hallamaa ym. 2008, 92.)

Moraaliteorioissa yritetään kuvata ja perustella vaatimuksia, joita moraali asettaa ihmiselle. Moraaliteoriat pyrkivät myös selittämään ihmisille, miksi ihmisten kuuluisi noudattaa näitä vaatimuksia. Sopimusteorian mukaan moraali on sopimus, jonka järkevät ihmiset solmivat, jotta ihmisten keskinäiset suhteet sekä yhteiskunnan järjestys säilyisi. Tämän perusteella moraalien noudattaminen perustuu siis sopimukseen. Tarkoituksena on, että yhteisön jäsen voi vapaasti ja järkevästi harkiten hyväksyä moraalien toimintansa ohjaajaksi toisten kanssa. Teorian kannalta on kuitenkin tärkeää, että käsite vapaa ja järkevä hyväksyminen täsmennetään, jotta sopimusmoraali on eroteltavissa muista moraaliteorioista. Milloin siis moraalien hyväksymistä voidaan kutsua sopimukseksi? (Hallamaa ym. 2008, 101.)

Ennen klassisten sopimusteorioiden syntyä oli tyypillistä ajatella, että moraali on Jumalan säätämä asia. Jumalan säätämä moraali sisälsi myös hyvän elämän ja yhteiskunnan mallin. Usko jumalalliseen järjestykseen alkoi kuitenkin hiipua uuden ajan alussa. Kritiikin kohteeksi joutui etenkin ajatus siitä, että hallitsijat saavat valtansa Jumalalta ja he toteuttavat Jumalalta saamaansa tehtävää hyvän elämän ja yhteiskunnan rakentamiseksi. Ajattelu alkoi suuntautua siihen, että ihmiset ovat vapaita ja tasa-arvoisia henkilöitä ja heillä ei ole minkäänlaista velvollisuutta totella ketään hallitsijaa. Aikaisemmin tottelemisvelvollisuutta oli perusteltu sillä, että se perustuisi ihmisluontoon tai jumalalliseen käskyyn. Tämä näkemys päätettiin kuitenkin hylätä. Hallitsijan tottelemista pystyttiin kuitenkin perustelemaan myös toisella tavalla. Koska ihmiset joutuvat luonnostaan ristiriitatilanteisiin toisten ihmisten kanssa, tarvitaan hallitus, joka pitää yllä järjestystä. Hallitusta on toteltava, koska se on järkevää ja sen tottelemisesta on tehty sopimus. Tällä tavalla vapaiden ja järjellisten ihmisten tekemästä yhteiskuntasopimuksesta tuli kaiken moraalien perusta. Sopimusteorian suosio väheni 1800-luvulla muun muassa sen takia, että havahduttiin siihen, että historian kuluessa ihmiset eivät todellisuudessa ole solmineet yhteiskuntasopimusta. Sopimusteoriat alkoivat kuitenkin kiinnostaa filosofiä taas

uudestaan 1900-luvun lopulla. Moderneissa sopimusteorioissa sopimukset eivät koske ainoastaan hallitusvaltaa vaan myös yksilöiden välisiä henkilösuhteita. (Hallamaa ym. 101-103.)

On olemassa myös näkemys, että moraali ei voi perustua yhteenkään moraalifilosofiaan. Jotta moraalisen ongelman luonteelle ei tehtäisi vääryyttä, ei moraalisia ratkaisuja voida mekaanisesti johtaa yhdestäkään moraaliteoriasta. (Hallamaa ym. 2008, 109.) Moraalisen näkökulman omaksuminen on ihmiselle luontainen ominaisuus, joten tämän vuoksi ei voida edes kysyä, miksi olla moraalinen (Hallamaa ym. 2008, 109; Pietarinen & Poutanen 2003, 117, 119). Teoriat eivät tee moraalin ymmärtämisestä yhtään helpompaa, koska ongelmat ovat omakohtaisia ja niihin ei välttämättä ole oikeaa teoreettista ratkaisua edes olemassa. Jossain tilanteessa on vain päädyttävä johonkin ratkaisuun vaikka jokainen tarjolla oleva olisikin huono vaihtoehto. (Hallamaa ym. 2008, 109.) Jotta voisimme jättäytyä pois kaikista moraalifilosofioista, on oleellista, että sitoudumme moraalisten ongelmien omakohtaisuuteen inhimillisen toimintamme ja kielenkäytömme pohjalta (Hallamaa ym. 2008, 109-110; Pietarinen & Poutanen, 2003, 118, 122). Elämässä voi tehdä joko oikeita tai vääriä ratkaisuja ja moraali perustuu elämään, jota elämme yhteisössä. Tämän takia moraalialia ei voida perustella filosofisten teorioiden avulla. Moraalin sitovuus on kaikkia filosofioita perustavampaa. Moraali on sydämen asia. Se on persoonallinen tapa toimia vastuullisesti omassa elämässään. (Hallamaa ym. 2008, 109-110, 113.)

Etiikka voidaan siis määritellä tutkimukseksi siitä, mikä on hyvää, mikä on arvokasta ja mikä on todella tärkeää. Etiikan tarkoitus on tutkia elämän merkitystä ja sitä, mikä tekee elämän elämisen arvoiseksi. (Tukiainen 1999, 109.) Voidaan sanoa, että etiikka on tutkimusta oikeasta elämäntavasta (Aalto 2010, 117; Juuti 2002, 7; Tukiainen 1999, 109). Etiikan määrittelyssä voidaan käyttää myös normatiivisia termejä pitää ja täytyy: etiikka tutkii sitä, miten meidän täytyy tai pitää elää (Tukiainen 1999, 109; Juujärvi ym. 2007, 69).

Kuten aikaisemmin mainittiin, etiikan ja moraalin käsitteiden eroja ei aina noudateta. Tätä ei tehdä aina edes filosofisissa tutkimuksissa, mutta joskus se olisi tarpeellista. Melko usein sanoja *eettinen* ja *moraalinen* käytetään samalla tavalla toistensa synonyymeina kuin *etiikka* ja *moraali*. Näin voidaankin tehdä, jos sekaannuksen vaaraa ei ole. Jos käsitteiden välille on syytä tehdä ero, se on seuraavanlainen:

- Etiikka = moraali: Yksilöiden ja yhteisöjen toimintaa ohjaavat säännöt sekä käytännöt. Nämä säännöt voivat olla empiirisen tai filosofisen tutkimuksen kohteena, esimerkiksi kauppiaan etiikka tai tieteenharjoittajan etiikka. Puhutaan siis ensimmäisen tason moraalidiskurssista.
- Etiikka = moraalifilosofia: Filosofian alue, joka tutkii moraali-ilmiötä, esimerkiksi analyttinen etiikka, normatiivinen etiikka, soveltava etiikka tai bioetiikka. Toisin sanoen puhutaan toisen tason moraalidiskurssista. (Pietarinen & Poutanen 2003, 14.)

Tässä tutkimuksessa etiikkaa käsitellään pitkälti ensimmäisessä merkityksessä, eli etiikan ja moraalien välille ei luoda käytännön eroa. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia sotilaskouluttajan eettistä toimintakykyä rauhanajan toimintaympäristössä ja tutkimuksella halutaan selvittää, miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan toimintaympäristössä ja minäkalaiset valmiudet henkilökunnalla on kohdata eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet työympäristössään. Puolustusvoimilla on käytössä toimintakyvyn termi, joka muodostuu neljästä osa-alueesta, joista yksi on eettinen toimintakyky. Eettisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan toimintakyvyn osa-aluetta, joka käsittelee vastuullisuutta sekä oikeustajua. (Toiskallio 1998b, 9.) Tämän määritelmän vuoksi tässä tutkimuksessa on selkeämpi käyttää termejä *etiikka* sekä *moraali* toistensa synonyymeina.

2.2 Toimintakyky käsitteenä

Toimintakyky voidaan käsittää usealla eri tavalla. Tästä tutkimuksesta rajataan pois kaikki muut määritelmät paitsi puolustusvoimien määritelmä. Toiskallion (1998b, 9) mukaan toimintakyky pitäisi nähdä sotilaspedagogiikan ydinalueena ja peruskäsitteenä tulisi olla sotilaan toimintakyky. Vaikka toimintakyky on yksilötason käsite, tulisi sitä tutkia suhteessa yhteiskunnalliseen sekä kulttuuriseen ympäristöön. Toiskallio esittää esimerkin siitä, kuinka yksilöiden liikunta-, ravinto- ja pukeutumistottumukset sekä valmiudet tulla toimeen maasto-olosuhteissa, ovat tyypillisesti yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyviä asioita ja ovat olennainen osa toimintakykyä. Yksilön sekä kulttuurisen ympäristön vuorovaikutus muovaa jatkuvasti toimintakykyä. (Toiskallio 1998b, 9.)

Sotilaspedagogiikassa toimintakyvyllä tarkoitetaan ennemminkin valmiutta kuin suoritusta. Vahva perusta, kyky soveltaa jo hallittua sekä taito oppia kokemuksista, eli hyvä toimintakyky on edellytyksenä tehokkaille suorituksille. Mitä monimutkaisempi ja henkisesti sekä fyysi-

sesti kuormittavampi toimintaympäristö on, sitä suuremmiksi kasvavat myös toimintakyvyn vaatimukset. (Toiskallio 1998b, 9.)

Toimintakyky on sotilaspedagogiikan yksi keskeisimmistä käsitteistä. Sotilaan toimintakyky muodostuu neljästä eri osa-alueesta, jotka ovat fyysinen-, psyykkinen-, sosiaalinen- sekä eettinen toimintakyky. Näiden keskiössä on sotilaan identiteetti. (Toiskallio 1998b, 161; Toiskallio 1998a, 27.) Sotilaan toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä toimia määrätietoisesti sekä tilanteenmukaisesti sodassa tai sitä alemman asteisissa kriisitilanteissa. Toimintakykyiset yksilöt muodostavat suorituskkyiset joukot, joten tämän takia peruskäsitteenä pidetään toimintakykyä. (Toiskallio 1998a, 25.)

Toimintakyvyn kehittyminen tarkoittaa sitä, että sotilaat oppivat toimimaan ja ajattelemaan taistelukentän, tehtävien sekä välineiden vaatimalla tavalla. Sodankäynnin muuttuessa muuttuu myös tarvittavan toimintakyvyn luonne. (Toiskallio 1998a, 25-26.) Rauhanajan toimintaympäristössä toimintakyvyn edellytykset on helpompi saavuttaa ympäristön pysyessä lähes muuttumattomana. Toisaalta rauhanaikana toimintakykyyn vaikuttaa myös yksilön sekundääritarpeet, kun taas kriisitilanteessa toimintakykyä voidaan pitää jopa selviytymisen synonyyminä.

Toimintakyvyn ydinkäsite on toiminta. Toimintakyky viittaa nimenomaan yksilön kykyyn toimia. Taistelukentällä toimintakykyinen sotilas kykenee toimimaan tehokkaasti sekä harkitusti niissä tehtävissä, jotka hänelle ja hänen joukolleen on määrätty. Käsite sotilaan toimintakyky tarkoittaa sotilaan pystyvyyttä toimintaan todella vaativissa olosuhteissa, joissa tyypillisesti toimintaan vaikuttaa kuoleman vaara ja sen näkeminen, tilanteiden epävarmuus ja sekaavuus, voimakkaat äänet ja savut sekä väsymys, unen puute ja nälkä. (Toiskallio 1998a, 26.)

Yleisenä käsitteenä toimintakyky tarkoittaa järjestelmää, joka muodostuu neljästä eri osa-alueesta. Nämä neljä eri osa-aluetta ovat fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen sekä eettinen. Fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä suoriutua hänelle annetuista tehtävistä. Yksinkertaistettuna sillä tarkoitetaan yksilön fyysistä kuntoa. Psyykkisellä toimintakyvyllä taas tarkoitetaan yksilön kykyä prosessoida informaatiota. Psyykkinen sekä fyysinen toimintakyky liittyvät monilta osin toisiinsa. Esimerkiksi omista elintoiminnoista huolehtiminen vaatii ihmiseltä useita kognitiivisia prosesseja, jotka perustuvat oman kehon havainnointiin. (Toiskallio 1998b, 9.)

Sosiaalinen sekä eettinen toimintakyky ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan sitä, miten yksilö toimii ihmissuhde- sekä vuorovaikutustilanteissa. Eettisellä toimintakyvyllä taas tarkoitetaan toimintakyvyn osa-aluetta, joka käsittelee vastuullisuutta sekä oikeustajua. Syvällisesti ajateltuna eettinen toimintakyky on koko toimintakyky käsitteen perustavin taso. (Toiskallio 1998b, 9.)

Toiskallion (1998b, 178) mukaan sotilaan toimintakykymallin eettis-moraaliseen elementtiin kuuluvat moraalitietoisuus, oikeustaju sekä vastuuntunne. Etiikassa on olennaisinta miettiä, miten yksilön tai joukon tulisi toimia, jotta toiminta olisi hyvää ja oikeaa (Toiskallio 2005, 135.) Kuten edellä on mainittu, toimintakyvyn ydinkäsite on toiminta. Eettinen toimintakyky on vahvasti läsnä toiminnassa silloin kun eteen tulee vaikeita tilanteita, joissa tulee tehdä päätöksiä hyvästä ja huonosta. Eettinen toimintakyky luo pohjan sotilaiden hyväksi määritellylle käytökselle, koska eettisesti toimintakykyinen sotilas osaa toimia tehtävässä mahdollisimman oikein ja hyvin ja noudattaa sääntillisesti hyväksytyjä perusarvoja. (Toiskallio 2005, 135.) Eettinen toimintakyky konkretisoituu usein päätöksentekona vaikeassa tilanteessa. Taistelukentällä päätöksentekoa varmasti vaikeuttaa se, että omalta kannalta hyvä päätös ei ole sitä välttämättä kaikille muille.

Tässä tutkimuksessa toimintakyvyn eri osa-alueista keskeisin on eettinen toimintakyky. Vaikka toimintakyky käsitettä usein peilataan ainoastaan ääriolosuhteisiin, tulee jokaisen muistaa, että sotilaat ovat eettisiä toimijoita myös rauhanajan toimintaympäristössä. Eettinen toimintakyky on vahvasti sidoksissa erilaisiin valintoihin sekä toimintavaihtoehtoihin. Näillä valinnoilla ja toimintavaihtoehtoilta on tarkoitus saada aikaan vaikutusta myös rauhanajan toimintaympäristössä. Keskeisintä eettisessä toimintakyvyssä on se, miten sotilas toimii yleisesti hyväksytyjen perusarvojen mukaisesti tehtävässään oikein ja hyvin. (Toiskallio 2009, 48-51.) Tässä tutkimuksessa eettisen toimintakyvyn käsitettä sovelletaan rauhanajan toimintaympäristöön ja sillä käsitetään eettisen toimijan kykyä tehdä moraalisia päätöksiä.

2.3 Toimija käsitteenä

Moraalin edellytyksenä on toimija, joka tavoittelee hyvinä pitämiään asioita ja pyrkii saavuttamaan teoillaan päämääränsä. Tällaisesta moraalista toimijasta voidaan käyttää myös nimitystä moraalinen agentti. Moraaliselle agentille on selvää, että maailmassa on muitakin toimijoita, jotka ovat hänen kanssaan samankaltaisia ja jotka asettavat omia tavoitteita sekä pyrkivät toteuttamaan niitä. Tämän lisäksi heillä on omaan hyvinvointiinsa sekä tärkeinä pitämiinsä asioihin liittyviä etuja valvottavana. Luonnonilmiöitä ei pidetä moraalisin toimijoina, koska niillä ei ole tietoisuutta eikä niiden toiminta ole tavoitteellista. Myöskään eläimiä ei yleensä pidetä moraalisin toimijoina, vaikka niiden toiminta onkin tavoitteellista. Ihminen ei myöskään ole aina täydessä merkityksessään moraalinen toimija. Näin voidaan ajatella, jos älylliset ja psyykkiset edellytykset asettaa päämääriä puuttuvat tai hän ei osaa ottaa huomioon muita. Myös pakotettuna toimiminen vähentää moraalista vastuuta tai jopa siirtää sen kokonaan pakottajalle. Ylinopeutta ajava autokuski ei ole syyllinen liikenneturvallisuuden vaarantamiseen, jos toinen henkilö pakottaa aseella uhaten kuljettajan ajamaan ylinopeutta. Kyseisessä esimerkissä aseella uhkaava henkilö on ottanut kuljettajalta moraalisen vastuun kannettavakseen. (Hallamaa ym. 2008, 11-12.)

Modernissa yhteiskunnassa yksittäiset henkilöt eivät ole ainoita moraalisia toimijoita. Agentina voi olla esimerkiksi liikeyritys, valtio tai jokin muu yhteisö. Tämä johtuu siitä, että myös yhteisö voi asettaa päämääriä, sillä on omat perusarvonsa, se voi huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja toiminta voi olla tavoitteellista. Ihmisten toiminnan selittämiseen käytetyt mallit eivät kuitenkaan riitä siihen, että yhteisöagenttien toimintaa ymmärrettäisiin. Yhteisöjä vaikuttaisi ohjaavan myös muunlaiset, organisaatiolle tyypilliset säännönmukaisuudet. (Hallamaa ym. 2008, 12-13.)

Moraalin näkökulmasta asioita tarkastellen, kiinnittyy huomio toimijaan, joka tähtää haluaansa päämäärään. Toimija joutuu tekemään tekoja, jotta saavuttaisi omat päämääränsä. Tehdyillä teoilla on seurauksensa ja ne voivat vaikuttaa myös muiden toimijoiden etuihin, hyvinvointiin, oikeuksiin tai arvokkuuteen. Moraalinen toimija on sellainen yksilö tai yhteisö, joka ottaa näistä tekemistään teoistaan vastuun. Moraalisia kysymyksiä voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta, joko toimijan kannalta tai ulkopuolisin silmin. (Hallamaa ym. 2008, 20.)

Moraalin kannalta on merkityksellistä, mitkä ovat tekijän aikomukset, vaikuttimet ja se kuinka vastuullisena häntä voidaan pitää. Usein on hankala arvioida tekijän vaikuttimia ja aikomuksia, jos hän ei itse kerro niitä. Ulkopuolisesta näkökulmasta katsoen aikomuksia ja vaikuttimia voi arvioida vain sen perusteella, mitä tekijästä, hänen luonteestaan sekä pyrkimyksistään tiedetään jo ennestään tai mitä hänen toiminnastaan voidaan päätellä. Tekijän vastuu toiminnasta ja sen seurauksista riippuu siitä, voidaanko olettaa, että tekijä on tiennyt etukäteen mitä hänen teoistaan seuraa ja minkälaisia vaikutuksia niillä on. (Hallamaa ym. 2008, 20.)

3. FILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT

Tieteen filosofisessa tarkastelussa on olennaista ymmärtää ero tieteen ja ajattelun välillä. Tiede ei ajattele ollenkaan. Tiede on instituutio tai toimintaa. Tieteellä on omat kysymyksensä, joihin se pystyy vastaamaan itsenäisesti. Tieteellä on myös omat perustusongelmansa, joita se ei voi itsenäisesti tarkastella. Näissä tapauksissa ainoa mahdollisuus on filosofinen analyysi. Filosofia ei pysty antamaan vastauksia tieteen kysymyksiin, koska niihin pystyy antamaan vastauksen vain tiede itse. Tämä ero ei ole millään tavalla liukuva tai epämääräinen. Se on näkyvä kuilu, jonka yli ei johda siltaa. (Varto 1992, 90-91.)

Tieteenfilosofia alkaa siitä, kun huomioidaan, että ainoastaan empiirinen tutkimusongelma ei ole ongelma. Tämän lisäksi myös itse tutkimus on ongelma. Tieteenfilosofia voidaan jakaa kahteen eri osatehtävään: ontologiseen sekä tieto-opilliseen analyysiin. (Rauhala 1990, 28.) Ontologinen analyysi selvittää sen, mitä tutkittava kohde perusluonteeltaan on (Rauhala 1990, 28; Virtanen 2006, 164). Tieto-opillinen analyysi taas selvittää itse tutkimusprosessia sekä sen tulosta (Rauhala 1990, 28).

Ontologinen analyysi on edellä mainituista ensisijaisempi. Tämä johtuu siitä, että tutkimuskohteen perusluonne tulee olla selvillä ennen kuin voidaan asettaa ongelman perusluonnetta vastaavat oletukset ja valita tilanteeseen sopivat menetelmät niiden koettelemiseksi. Joskus tutkija saattaa valita menetelmänsä umpimähkäisesti miettimättä ollenkaan, miten menetelmä sopii tutkimuksen ongelmien ratkaisemiseen. Tässä tilanteessa käy kuitenkin niin, että oletukset ja menetelmät tekevät ontologisen ratkaisun tutkijan puolesta. (Rauhala 1990, 28.)

Tässä tutkielmassa tutkitaan perusyksikön kouluttajia eettisinä toimijoina. Tutkimuksen keskeisimpänä tavoitteena on kerätä ja selvittää perusyksikön kouluttajien kokemuksia ja tutkimuksen kohteena on ihminen. Tämän takia fenomenologis-hermeneuttinen tieteenfilosofia on looginen osa tätä tutkielmaa.

3.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisesta tutkimuksesta puhuttaessa on syytä huomioda, että laadullinen tutkimus käsitteenä on moninainen. Eri metodioppaat alkavat useasti sillä, että yritetään vastata kysymykseen, mitä laadullinen tutkimus on. Annettu vastaus on kuitenkin vain kyseessä olevan oppaan näkökulma asiasta ja sitä ei ole syytä yleistää. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17.) Tuomen ja Sara-

järven (2009) ajatuksen mukaan laadullinen tutkimus on terminä kuin sateenvarjo, jonka alla on paljon erilaatuisia tutkimuksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9). Laadullisen tutkimuksen käsitteen moninaisuudesta kertoo se, että sille löytyy ainakin 34 erilaista tunnusmerkkiä. Eri-laiset jaottelut perustuvat laadullisen tutkimuksen historiaan, sitä ohjaavaan filosofiaan sekä keskeisinä pidettyihin piirteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9,10.) Laadullisesta tutkimuksesta käytetään suomen kielessä muun muassa termejä laadullinen, kvalitatiivinen, ihmistieteellinen, pehmeä, ymmärtävä ja tulkinnallinen tutkimus. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan edellä mainitut termit eivät kuitenkaan riitä kuvaamaan eri oppaista löytyvän sisällön kokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 11.)

Grönforsin (1982) mukaan laadullinen tutkimustapa ymmärretään yleensä ei-tilastolliseksi tutkimustavaksi. Joissain tapauksissa laadullisesta tutkimustavasta käytetään nimitystä pehmeä tutkimustapa kun taas määrällisiä tutkimustapoja kutsutaan koviksi tutkimustavoiksi. Tämä saattaa johtaa siihen, että laadullista tutkimustapaa pidetään jotenkin vähemmän tieteellisenä tutkimustapana. (Grönfors 1982, 11.) Laadullinen tutkimus on ollut alistetussa asemassa ja sitä tekevillä tutkijoilla on ollut ennakkoluuloja. Tämä on johtanut siihen, että laadullista tutkimusta on välillä jopa epätoivoisilla keinoilla yritetty todistella laadukkaaksi tutkimukseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 126.) Matemaattisten keinojen sijasta kvalitatiivisen tutkimuksen tärkein kriteeri on tieteellinen selitysvoima (Grönfors 1982, 11).

Yleistettynä voidaan sanoa, että laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan kaikkea empiiristä tutkimusta, joka ei ole määrällistä. Laadullisen tutkimuksen eri perinteiden välillä on tulkintajeroja metodologian merkityksestä. (Tuomi 2008, 96.) Ei ole olemassa teoriaa eikä paradigmaa, joka kuuluisi vain laadulliselle tutkimukselle, eikä sillä ole myöskään täysin omia metodeja (Denzin & Lincoln 2000, 6). Tutkimusotteilla ja lähestymistavoilla on myös monilta osin päällekkäisyyksiä (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 7).

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Tähän ajatukseen sisältyy se, että tapahtumat muovaavat toinen toisiaan ja todellisuuksia on enemmän kuin yksi. Todellisuus riippuu täysin siitä, ketä tutkimme. (Hirsjärvi 2009, 161.) Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkittavaa kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan aineistolähtöistä analyysia ja induktiivista logiikkaa. Tutkija pyrkii siihen, että aineistosta löytyisi sellaisia seikkoja, joita ei ole osattu odottaa. Aineistoa kerättyä on tärkeää huolehtia siitä, että tutkittavien näkökulmat pääsevät varmasti esille. Aineistosta ei ole tarkoitus hakea yleistettävyyttä, koska tutkittavien määrän ei ole tarkoitus olla kovinkaan suuri ja aineistosta saadut

tulokset ovat ainutlaatuisia. Tutkittavat tulee kuitenkin valita tarkkaan, jotta heillä olisi jotain tarkoituksenmukaista annettavaa tutkimukselle. (Hirsjärvi 2009, 164; Tuomi 2008, 97.)

Yleisimmät aineistonkeruutavat laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Grönforsin (1982) mukaan kvalitatiivisia menetelmiä käyttävät keskittyvät aineiston hankintaan ja pyrkivät osoittamaan tutkimuksen tieteellisyyden sillä, että aineiston keräämisen aikana olosuhteet ovat olleet sellaiset, että tutkimuksen tieteellisyyttä ei voida kyseenalaistaa (Grönfors 1982, 11). Havainnointia, keskustelua ja omaelämäkertoja on luontevinta käyttää, kun tutkimusasetelma on vapaampi. Kokeellisempia menetelmiä ja strukturoituja kyselyitä vaaditaan sitä enemmän, mitä formaalimpi ja strukturoidumpi tutkimusasetelma on. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Teoria on merkittävä osa tutkimusprosessia. Ilman teoriaa tutkimus on helposti vain latteaa kuvailua ja raportista muodostuu kokoelma aineistoista saaduista sitaateista. Tutkijalla tulee olla vähintään perustiedot tutkittavasta aiheesta ja sen peruskäsitteistä. Tämän lisäksi tutkijan tulee perehtyä ylipäänsä ajattelun kehittämiseen. Laadullista tutkimusta tehdessä tutkija toimii itse tutkimusinstrumenttina. Jotta tutkimusinstrumentin toiminta olisi mahdollisimman luontevaa ja asiantuntevaa sekä johdonmukaista, tulee tutkijan perehtyä teoriaan. (Syrjälä, Aho-nen, Syrjäläinen & Saari 1994, 123.)

Havaintojen teoriapitoisuus on yksi peruskulmakivistä, johon laadullisessa tutkimuksessa no-jataan. Havaintojen teoriapitoisuus tarkoittaa sitä, että tutkimustuloksiin vaikuttaa se, millai-nen käsitys kyseessä olevasta ilmiöstä yksilöllä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan ja minkälaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Tutkimustuloksia ei voi siis erottaa käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä. Puhdasta objektiivista tietoa ei ole olemassa, koska tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.) Myös Syrjälä ym. (1994) mukaan tutkijan oma subjektiivisuus, eli aikaisemmat tiedot ja olettamukset, vaikuttaa väkisinkin tutkimiseen. Tämän takia on parasta ymmärtää omat lähtökohdat ja tunnustaa niiden vaikutukset aineiston hankintaan sekä johtopäätösten tekoon. Yksi tutkimuksen luotettavuuden tunnuspiirteistä on mainitunlainen hallittu subjektiivisuus. (Syrjälä ym. 1994, 122.)

3.2 Fenomenologia ja hermeneutiikka tieteen lähtökohtana

Fenomenologia voidaan ymmärtää joko filosofiana, lähestymistapana tai metodina (Virtanen 2006, 152-153). Tässä kappaleessa käsitellään fenomenologiaa lähinnä tieteen filosofiana. Filosofiana fenomenologia käsittää useita eri suuntauksia, mutta keskeisimmät niistä ovat Edmund Husserlin ja Martin Heideggerin ajatteluun perustuvat suuntaukset. Husserl edustaa niin kutsuttua puhdasta fenomenologiaa ja Heideggerin suuntausta kutsutaan hermeneuttiseksi fenomenologiaksi. (Virtanen 2006, 154,156; Rauhala 2005, 19.)

Husserlin edustaman puhtaan fenomenologian tavoitteena on kuvata sitä tapaa, millä ihminen rakentaa ulkoisen maailman omassa tajunnassaan. Husserlin olettamuksena oli, että kaikki todellinen tieto perustuu kokemukseen. Tämän takia todellista maailmaa tulisi tutkia kokemusten kautta. Kokemuksellisuutta ja elämyksellisyyttä pidetään ihmisen maailmasuhteen perusmuotona. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34; Varto 1992, 57, 91; Virtanen 2006, 154-155.) Fenomenologinen tutkimus voidaan siis tarkentaa kokemuksen tutkimiseksi. Ihmisen kokemus muotoutuu merkitysten mukaan, koska jokainen ilmiö merkitsee ihmiselle jotain. Ihmisen suhde maailmaan mielletään siis intentionaaliseksi. (Tuomi 2008, 49; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34; Varto 1992, 56.) Heideggerin filosofian keskeisin ero Husserliin oli, että tieto muodostuu ihmisen ja ulkoisen todellisuuden välisessä suhteessa ja tämän takia niitä ei tulisi erottaa toisistaan (Varto 1992, 64; Virtanen 2006, 156).

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on tehdä jo tunnettu tiedetyksi. Tämä tarkoittaa sitä, että tottumuksen hälventäneet ja itsestään selvät asiat yritetään saada näkyviksi. Tämän lisäksi jo koetut, mutta ei tietoisesti ajatellut asiat pyritään saamaan tietoisiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35.) Tässä tutkimuksessa ollaan erityisen kiinnostuneita siitä, minkälaisissa tilanteissa perusyksikön kouluttajat kokevat olevansa eettisiä toimijoita ja milloin he tarvitsevat eettistä toimintakykyä. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita myös siitä, millaiset valmiudet kouluttajilla on kohdata eettistä toimintaa vaativat tilanteet työtehtävissään. Oletuksena voidaan pitää, että kouluttajat ovat usein tiedostamattaan eettisen toimijan roolissa, eivätkä välttämättä koe tekevänsä kovinkaan paljon eettisiä ratkaisuja työssään, vaikka todellisuudessa kohtaisivatkin niitä päivittäin.

Fenomenologisen filosofian mukaan tutkimuksen keskeisimmät filosofiset ongelmat ovat ihmiskäsitys sekä tiedonkäsitys. Eli minkälainen ihminen on tutkimuksen kohteena ja miten tutkimuksen kohteesta saadaan inhimillistä tietoa ja minkälaista saatu tieto on luonteeltaan.

(Tuomi & Sarajärvi, 2009, 34.) Rauhalan (1990, 33) mukaan tutkijan tulisi aina tutkimuksen alussa selvittää itselleen kyseisessä tutkimuksessa vallalla oleva ihmiskäsitys. Tämän tutkimuksen ihmiskäsitys on Rauhalan mukainen holistinen ihmiskäsitys. Sen mukaan ihminen koostuu kolmesta olemassaolon muodosta, jotka ovat tajunnallisuus, situationaalisuus sekä kehoallisuus. Tajunnallisuudella tarkoitetaan ihmisen kokemisen kokonaisuutta, situationaalisuudella elämäntilanteisuutta ja kehoallisuudella olemassaoloa orgaanisena tapahtumana. (Rauhala 1990, 35, 37-42, 198; Rauhala 2005, 95.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa hermeneuttinen piirre astuu esiin tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa. (Rauhala 1990, 104; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35.) Hermeneutiikan kantasana hermeneutike on kreikkalaisperäinen sana, joka käännetään tavallisesti sanalla tulkinta ja joskus myös sanalla selittäminen (Rauhala 1990, 104). Hermeneutiikan kaksi avain käsitettä ovat esiymmärrys sekä hermeneuttinen kehä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35). Tällä tarkoitetaan sitä, että ymmärtäminen on kaikissa tapauksissa tulkintaa ja kaiken ymmärtämisen pohjana on jo aikaisemmin ymmärretty (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35; Rauhala 2005, 135).

3.3 Mitä tieto on?

Alun perin suomen kielessä sanalla tieto on tarkoitettu muun muassa tien tuntemista. Tieto on jotakin, mikä vie perille. (Mehtäläinen, Niiniluoto & Voutilainen 1989, 13.) Tiedon yksiselitteinen määrittely voi olla vaikeaa johtuen erilaisista näkemyksistä. Tietoa voi olla esimerkiksi hyvin perusteltu tosi uskomus tai ihmiselle yhteiskunnallisesti tarpeellista informaatiota, joka perustuu näyttöön (Mehtäläinen ym. 1989, 13-14; Nurmi 1993, 59).

Konstruktivismi on tiedon olemusta käsittelevä paradigma, joka on levinnyt laajasti yhteiskunta- ja ihmistieteisiin. Pedagogiikan alueella tämä tietoteoreettinen paradigma ilmenee lähinnä konstruktivisen oppimiskäsityksen muodossa. (Tynjälä 1999, 37.) Konstruktivismilla voidaan kuitenkin tarkoittaa oppimisteoriaa, tietoteoriaa, opetuksen ja kasvatuksen teoriaa tai jopa maailmankatsomusta (Puolimatka 2002, 32). Luvussa keskitytään puhumaan konstruktivismista tietoteorian ja selventämään tiedon käsitystä.

Konstruktivistinen tietokäsitys ottaa kantaa siihen, mitä tiedolla ja totuudella tarkoitetaan sekä minkälaiset mahdollisuudet ihmisellä on saada luotettavaa tietoa (Puolimatka 2002, 47; Tynjälä 1999, 37). Konstruktivistinen tietokäsitys näkee tiedon ihmisen rakentamana konstruktiona (Tynjälä 1999, 28, 37-38). Ihminen siis kasaa ja käsittelee uutta tietoa aikaisemmin saadun tiedon sekä aikaisempien kokemuksiensa perusteella ja tällä tavalla muuttaa omia käsityksiään.

Konstruktivistisen tietokäsityksen mukaan maailmasta ei ole mahdollista saavuttaa objektiivista tietoa. Tieto ei esiinny ihmiselle sellaisena kuin se todellisessa maailmassa on, vaan se on värittyä ihmisten erilaisten käsitysten ja kokemusten kautta. (Puolimatka 2002, 46; Tynjälä 1999, 37, 40.) Koska minkäänlaista objektiivista tietoa ei ole olemassa, niin eri yksilöt voivat päätyä rakentamaan erilaisia tiedollisia rakennelmia, jotka kuitenkin voivat kaikki olla yhtä hyvin perusteltuja (Puolimatka 2002, 47, 80). Todellisuus siis koostuu suuresta määrästä erilaisia tiedollisia rakennelmia, joista ei voida yksiselitteisesti valita oikeaa ja väärää tietoa. Rakennelmien tiedollista pätevyyttä voidaan kuitenkin arvioida sen perusteella, auttavatko ne luojiaan toteuttamaan päämääriään ja toimimaan menestyksellisesti. Radikaalin konstruktivismin mukaan tietoa voidaan pitää totena, jos se osoittautuu käyttökelpoiseksi, relevantiksi ja elinkelpoiseksi sekä auttaa meitä toimimaan ympäristössämme. (Puolimatka 2002, 47, 50; Tynjälä 1999, 40.)

Konstruktivismi voidaan jakaa eri suuntauksiin. Suuntauksista puhuttaessa saattaa törmätä monenkirjavaan terminologiaan, mutta tavallisesti puheessa käytetään seuraavia termejä eri konstruktivismin haaroista: radikaali konstruktivismi, sosiokulttuuriset lähestymistavat, symbolinen interaktionismi ja sosiaalinen konstruktionismi. Suuntausten välillä on painotuseroja. Eri suuntaukset lähestyvät oppimista eri näkökulmista, joten ne myös suuntaavat tutkimuksensa eri asioihin oppimisessa. Suuntausten merkittävin ero toisiinsa nähden on, kiinnostaako sitä erityisesti yksilöllinen vai sosiaalinen tiedon konstruointi. Konstruktivismi voidaan siis jakaa karkeasti kahteen pääsuuntaukseen: yksilökonstruktivismiin sekä sosiaaliseen konstruktivismiin. (Tynjälä 1999, 38.)

4. AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aikaisemmat tutkimukset

Maanpuolustuskorkeakoulussa on tehty useita tutkimuksia sotilaan toimintakyvystä, mutta eettistä toimintakykyä on tutkittu vain vähän. Tehdyissä tutkimuksissa eettistä toimintakykyä on käsitelty lähinnä sodanajan tai kriisinhallinnan toimintaympäristössä. Osasyynä on varmasti se, että Toiskallion (1998, 25) mukaan toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä toimia määrätietoisesti sekä tilanteenmukaisesti sodassa tai sitä alemman asteisissa kriisitilanteissa. Kaikki tutkimukset eettisestä toimintakyvystä eivät kuitenkaan käsittele aihetta kriisitilanteissa. Tästä esimerkkinä on muun muassa kenttärovasti Janne Aallon tekemä väitöskirja sotilasetiikan opettamisesta asevoimissa. Seuraavissa kappaleissa käsitellään lyhyesti eettisestä toimintakyvystä tehtyjä tutkimuksia.

Eettistä toimintakykyä on aikaisemmin tutkinut muun muassa yliluutnantti Mats Nybo vuonna 2016 valmistuneessa pro gradu tutkielmassaan. Nybon tutkielman aiheena oli eettinen toimintakyky ja sotilaan identiteetti kriisinhallinnassa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten eettinen toimintakyky sekä sotilaan identiteetti ilmenevät suomalaisten rauhanturvaajien puheissa. Tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin ja aineisto kerättiin haastattelemalla 2014 marraskuussa UNIFIL-operaatiossa palvelevia rauhanturvaajia. Rauhanturvaajat olivat toimintakyky-hankkeeseen osallistuneita suomalaisia henkilöitä. Aineiston analysoinnissa käytettiin teoriasidonnaista sisällönanalyysiä ja siitä pyrittiin löytämään eettistä toimintakykyä sekä sotilaan identiteettiä ilmentäviä lauseita ja sanoja. Nybon keskeisimmät tutkimustulokset olivat, että eettinen toimintakyky liittyy vahvasti sotilaan päätöksentekoon ja eettisten valintojen tiedostamiseen pitäisi ohjata resursseja jo ennen operaatioon lähtöä. Eettinen toimintakyky oli ilmennyt rauhanturvaajilla puheena pärjäämisestä sekä jaksamisesta.

Majuri Riku Mikkonen tutki eettistä toimintakykyä diplomityössään vuonna 2007. Mikkosen diplomityön aiheena oli sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko. Työssä käytettiin kahta päätutkimuskysymystä, jotka olivat:

1. Mitä sotilaan eettinen toimintakyky on?
2. Miten yksilön eettistä toimintakykyä voidaan tukea?

Tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä kyselyä, jolla tavoitettiin yhteensä 32 vastaajaa. Kyselyyn vastanneet olivat kaikki joko upseereita tai opistoupseereita ja jokaisella oli kokemusta vähintään yhdestä kriisinhallintatehtävästä. Mikkonen tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että eettinen toimintakyky liittyy saumattomasti toimintaan ja päätöksentekoon, mutta eettiset kysymykset nousevat harvoin pääosaan päätöksiä tehdessä. Mikkonen mallintaa tutkimuksensa tuloksissa eettisen toimintakyvyn prosessiksi, joka muodostuu havaitsemisesta, tilanteenarviosta, päätöksenteosta, toimeenpanosta ja vastuunkannosta.

Kapteeni Antti Hauvala teki yleisesikuntaupseerikurssinsa diplomityön eettisestä johtajuudesta. Työn aiheena oli Arvoilla johtaja, arvojohtaja vai arvoton johtaja? - käsityksiä eettisestä johtajuudesta ja johtamisesta puolustusvoimissa. Hauvalan diplomityö käsittelee eettisen johtamisen kenttää puolustusvoimissa. Työn lähtökohtana ovat olleet arvot sekä henkilöstöjohtaminen ja toimintaympäristönä on ollut rauhanajan toimintaympäristö. Työ on tehty noudattaen laadullisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksessa on vastattu kahteen pääkysymykseen ja niitä tukeviin alakysymyksiin. Tutkimuskysymykset ovat olleet seuraavanlaiset:

1. Johdetaanko puolustusvoimissa yhteisöarvoilla vai yksilöarvoilla ja voidaan-ko(/kyetäänkö) eettistä johtamista pitää puolustusvoimien perusjohtamisparadigmana rauhan aikana?
 - Miten eettinen johtaminen toteutuu puolustusvoimissa?
 - Toteutuuko eettinen (arvo)johtaminen puolustusvoimissa yhteisön vai yksilön arvojen perusteella?
 - Millä perusteilla (arvoilla) tehdään johtajuudessa ja johtamistoiminnassa vaadittavat päätökset?
2. Kuinka eettinen johtaja (esikunta-/yleisesikuntaupseeri) ymmärtää organisaation arvot ja eettisen johtamisen?
 - Miten yleisesikuntaupseeri muodostaa arvoperustansa ja siitä kumpuavan eettisen johtamiskykyisyytenä (ympäristö, kotikasvatus, koulutus, upseerikasvatus, kokemukset)?
 - Missä ovat organisaation arvot kirjoitetut?

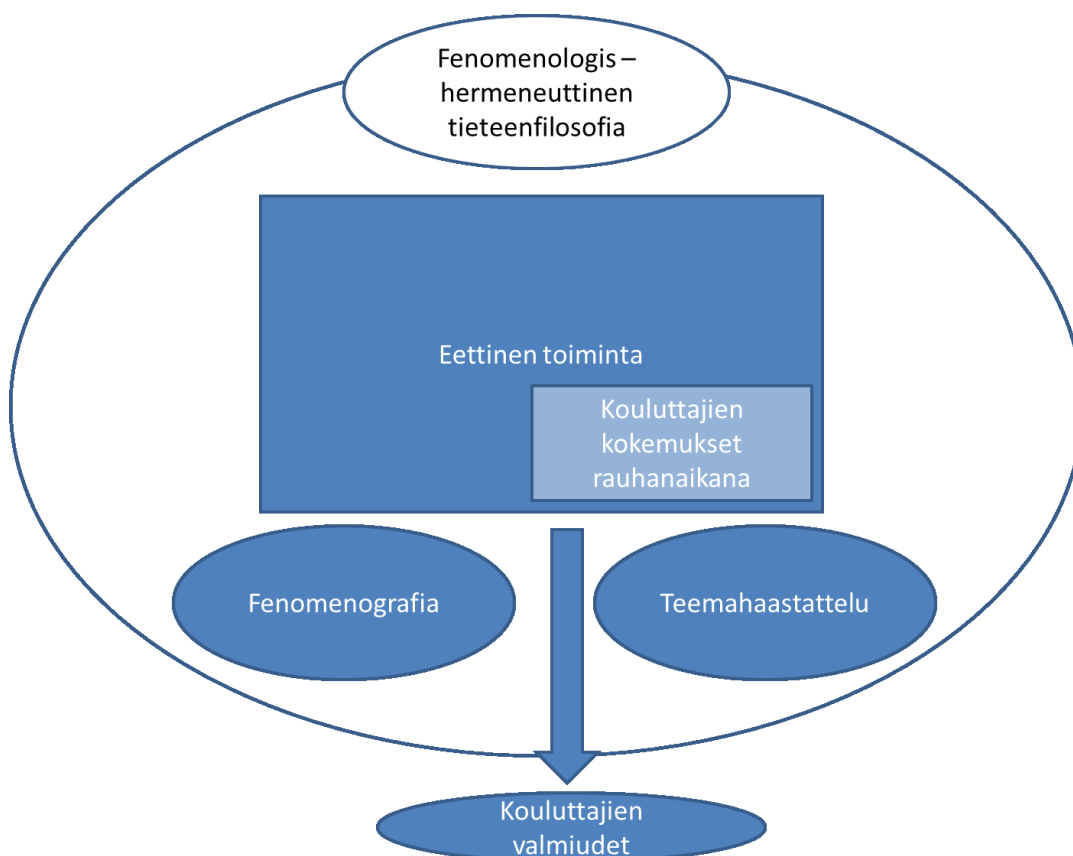
Hauvala tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että yhteisön yhteiset arvot olivat tuntemattomia yhteisön henkilöstölle. Arvoja ei nähty perustana, jonka varaan johtajuutta sekä johtamista rakennetaan. Upseerit kokivat omien, yhteisön ja yhteiskunnan arvojen olevan perustana eettiselle päätöksenteolle. Eettinen johtaminen sekä arvojohtaminen koettiin täysin samaksi asiaksi. Hauvala tuli siihen johtopäätökseen, että eettisen kasvatuksen ja koulutuksen tulisi

lähteä liikkeelle siitä, että tunnistetaan ja tiedostetaan yhteisön sekä yksilön arvot, koska sen varaan voidaan rakentaa eettistä johtajuutta sekä johtamista.

Kenttärovasti Janne Aalto väitteli sotatieteiden tohtoriksi syksyllä 2016 aiheenaan Hyvä sotilas – oikea toiminta. Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa? Väitöskirjassaan Aalto tutkii, miksi eri asevoimissa palveleville sotilaille opetetaan etiikkaa ja kuka määrittää opetukselle asetetut tavoitteet. Tutkimuksessa käytettiin aineistona Alankomaiden, Israelin, Norjan, Ruotsin ja Yhdysvaltojen asevoimien ja sotilasoppilaitosten tuottamaa materiaalia. Väitöskirjassaan Aalto vertailee muista maista saatua materiaalia Suomen Puolustusvoimien tuottamaan materiaaliin. Tuloksissaan Aalto toteaa, että eri asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet poikkeavat toisistaan. Keskeisin ero oli jako tehtävälähtöiseen ja yksilölähtöiseen näkökulmaan. Tehtävälähtökohtaisessa näkökulmassa keskeisintä on saada asevoimat toimimaan oikein kun taas yksilölähtökohtaisessa näkökulmassa tuetaan yksilöä identiteetin etsinnässä.

4.2 Tutkimusasetelma

Tässä tutkimuksessa käsitellään eettistä toimintakykyä ja tarkoituksena on tutkia eettistä toimintaa. Tutkimuksen avulla halutaan selvittää perusyksikön kouluttajien kokemuksia eettisestä toiminnasta ja eettisen toimijan roolista rauhanajan toimintaympäristössä. Tämän lisäksi tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaiset valmiudet kouluttajilla on kohdata eettistä päätöksentekoa vaativia tilanteita työtehtävissään. Tutkimuksessa noudatetaan laadullisen tutkimuksen periaatteita. Aineisto kerätään teemahaastattelun avulla. Tutkittavat henkilöt ovat perusyksikössä palvelevia tai siellä lähimenneisyydessä palvelleita maanpuolustuskorkeakoulusta valmistuneita upseereita. Haastatteluiden avulla kerätty aineisto analysoidaan fenomenografisella menetelmällä. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa fenomenologis - hermeneuttinen tieteenfilosofia.

Kuvio1. Tutkimuksen viitekehys.

4.3 Tutkimustehtävä

Tuomen & Sarajärven (2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa voisi olla täsmällisempää puhua tutkimusongelman sijasta tutkimustehtävästä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti ole tarkoitus selvittää minkäänlaista ongelmaa, joten termi tutkimustehtävä tuntuu siltä osin luontevammalta. Tutkimuksen onnistumisen kannalta kaikkein tärkeintä on tutkimustehtävien täsmentyminen. Se on myös tutkimuksen yksi haastavimmista vaiheista, kun tutkija täsmentää yleisen tutkimusteeman yksityiskohtaisiksi tutkimustehtäviksi. (Niiniluoto 2002, 27.)

Tutkimuksen tarkoitus on tutkia eettistä toimintakykyä rauhanajan toimintaympäristössä. Tutkimuksen avulla halutaan selvittää, minkälaisissa tilanteissa rauhanaikana eettinen toimintakyky korostuu ja minkälaiset valmiudet kouluttajilla on kohdata eettistä toimintakykyä vaativia tilanteita. Tutkimus rajataan koskemaan kouluttajatehtävissä palvelevia kadettiupseereita. Tutkimuskysymykset muotoutuvat seuraavalla tavalla:

- Miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan kouluttajan työtehtävissä?
- Millaiset valmiudet rauhanajan kouluttajalla on eettiseen toimintaan työtehtävissään?
 - o Tunnistavatko kouluttajat eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet?
 - o Miten kouluttajaa tuetaan tekemään eettisiä päätöksiä?
 - o Mitkä tekijät vaikuttavat kouluttajan eettiseen päätöksentekoon?

Tällä hetkellä eettisestä toimintakyvystä puhutaan lähinnä poikkeusolojen ja kriisinhallintaoperaatioiden yhteydessä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille niitä tilanteita, joissa eettinen toimintakyky korostuu rauhanajan toimintaympäristössä. Odotukset tutkimukselle ovat, että tuloksista löytyy sellaisia tekijöitä, jotka henkilökunta kokee vaikeaksi käsitellä. Näiden tekijöiden avulla olisi mahdollista kehittää henkilökunnan eettisen toimintakyvyn koulutusta vastaamaan paremmin rauhanajan toimintaympäristön tarpeita.

4.4. Aineiston kerääminen haastattelemalla

Periaatteellinen päätös käytettävistä tutkimusmenetelmistä tapahtuu yleensä ennen kuin varsinainen työ alkaa. Lopulliseen muottiinsa menetelmät muotoutuvat yleensä vasta tutkimusta tehdessä, koska tutkija voi hyödyntää kentällä saatua kokemustaan. (Grönfors 1982, 87.) Laadullista tutkimusta tehdessä aineiston kerääminen tapahtuu tyypillisesti haastatteluiden ja kyselyiden avulla, havainnoimalla tutkittavaa ilmiötä ja keräämällä tietoa erilaisista dokumenteista. Aineiston keräämiseksi voidaan yhdistellä eri tapoja tai käyttää niitä rinnakkain. Valintoja tehdessä tulee kuitenkin ottaa huomioon resurssit (mm. aika) ja tutkittava ongelma. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Haastattelun idea on todella yksinkertainen. Jos olemme kiinnostuneita ihmisten ajatuksista tai syistä jollekin toiminnalle, niin sitä on järkevintä kysyä häneltä itseltään. Aineiston kerääminen haastattelemalla on erittäin joustavaa verrattuna esimerkiksi kyselyn tekemiseen. Haastattelua tehtäessä haastattelija voi tarpeen mukaan selventää kysymyksiä tai oikaista väärinkäsityksiä sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Haastattelun hyvänä puolena voidaan nähdä myös se, että haastattelija voi kesken haastattelun esittää tarkentavia kysymyksiä, jos kokee, että vastaus jäi liian avoimeksi tai vajaaksi. Tämän lisäksi haastattelija voi palata vielä myöhemminkin haastatteluiden pariin, jos hän huomaa, että jokin oleellinen tieto on jäänyt saamatta. Kyselyyn verrattuna haastattelijan ei tarvitse myöskään

olla huolissaan siitä, osaako tutkittava henkilö ilmaista itseään kirjoittamalla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelun huonona puolena on, että kokematon tutkija saattaa laatia epähuomiossa huonoja haastattelukysymyksiä, jotka johdattelevat haastateltavia vastaamaan tietyllä tavalla. Ongelmana voi olla myös se, että haastattelija ei osaa kysyä oikeita kysymyksiä tai haastattelijan ja haastateltavan väliset kemiat eivät toimi. Aineiston kerääminen haastattelemalla on myös aikaa vievää työtä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Haastattelemalla saatu aineisto täytyy saattaa edelleen kirjalliseen muotoon, eli litteroida. Jotta haastattelu onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi haastateltavien tietää jotain tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavat henkilöt tulisi valita harkiten, jotta aineistoa saadaan kerättyä riittävästi. Koska haastattelun tärkein tehtävä on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta, voidaan haastattelukysymykset antaa haastateltaville jo hyvissä ajoin ennen haastattelua (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Haastattelu voidaan toteuttaa lomakehaastatteluna, teemahaastatteluna tai syvähaastatteluna. Näillä kolmella erilaisella tavalla voidaan tutkia erilaisia ilmiöitä ja hakea vastauksia erilaisiin ongelmiin. Nämä kolme haastattelutyyppiä eroavat toisistaan sillä, kuinka vahvasti kysely ja tutkimuksen toteutus on strukturoitu. Lomakehaastattelu liittyy vahvasti määrälliseen tutkimukseen, mutta sitä voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu muistuttaa paljon syvähaastattelua. Teemahaastattelussa käytetään ennalta määritettyjä teemoja ja niitä tukevia tarkentavia kysymyksiä. Haastattelussa käytettävät etukäteen valittavat teemat liittyvät tutkimuksen viitekehykseen. Haastattelulla on tarkoitus löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti. Syvähaastattelusta käytetään myös termiä avoin haastattelu. Haastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä, ainoastaan keskustelun aiheena oleva ilmiö on määritelty. Syvähaastattelun tarkoitus on avata mahdollisimman perusteellisesti tutkittavaa ilmiötä. Keskustelu ei saa olla mitä tahansa, vaan sen täytyy liittyä tutkittavaan aiheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75,76.) Lomakehaastattelua käyttämällä ei välttämättä päästä kovinkaan syvälle tutkittavaan aiheeseen, koska vastaukset valitaan ennalta määritetyistä vaihtoehtoista ja täten jäävät pinnallisiksi. Syvähaastattelun vaarana on, että keskustelu karkaa ohi aiheen ja haastattelun tärkein tavoite, eli tiedon kerääminen tutkittavasta ilmiöstä, jää saavuttamatta. Toisaalta syvähaastattelu mahdollistaa sen, että vastaukset ja keskustelu ajautuu sellaiselle alueelle, mitä tutkija ei olisi itse osannut edes ajatella ja tätä kautta löytää uutta mielenkiintoista tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

4.4.1 Tämän tutkimuksen aineiston kerääminen

Aluksi tutkimuksen aineisto oli tarkoitus kerätä eläytymismenetelmää käyttäen. Eläytymismenetelmä vaikutti erittäin mielenkiintoiselta tavalta kerätä tutkimuksen aineisto, mutta pian alkoi näyttää siltä, että eläytymismenetelmä aineistonkeräämismenetelmänä alkoi johdattaa liikaa tutkimuksen suuntaa ja menetelmä ei näyttänytkaan sopivan tutkittavaan ilmiöön parhaalla mahdollisella tavalla. Pohdintojen jälkeen aineisto päädyttiin keräämään haastattelun avulla. Haastattelu on yksi aineiston keruun perusmenetelmistä ja sitä kannattaisi Metsämuurosen (2006, 113-114) mukaan käyttää aina kun haastatteleamalla on mielekästä hankkia tietoa, vaikka menetelmän käyttö vaatiikin paljon työtä ja on jatkoanalyysin kannalta vaatelias. Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 27) mukaan haastattelu sopii aineiston keräämiseen erityisen hyvin, jos seuraavan listan asiat toteutuvat:

1. Koko väestöstä on tarkoitus ottaa satunnaisotos tai tutkittava joukko on alhaisesti koulutettua.
2. Tutkittavien motivaatio on alhainen.
3. Tutkimusaiheiden järjestystä halutaan säädellä, eli ei haluta sitä, että haastateltava tietää, mitä seuraavaksi tulee.
4. Kysymyksiä halutaan tulkita tai varmistaa täsmällisten vastauksien saanti.
5. Vastauksien kadon halutaan jäävän mahdollisimman pieneksi.
6. Tutkimuksen luotettavuus voidaan tarkistaa muilla keinoilla.
7. Tutkimus käsittelee intiimejä tai emotionaalisia asioita.
8. Tutkittavaa aluetta kartoitetaan.
9. Tutkittavasta aiheesta halutaan kuvaavia esimerkkejä.
10. Aihetta ei ole mahdollista tutkia objektiivisien testien avulla.

Tutkimuksessa päädyttiin suorittamaan teemahaastattelu. Tarkoituksena oli saada kokemusta eri joukko-osastoissa palvelevista henkilöistä. Vilkan (2005, 101) mukaan yksilöhaastattelu sopii hyvin henkilön omakohtaisten kokemusten tutkimiseen. Kaikki haastateltavat palvelevat samassa aselajissa ja ovat suorittaneet vähintään sotatieteiden kandidaatin tutkinnon, joten puolustusvoimien antama koulutus on ollut jokaisella suurin piirtein samanlaista. Jokaisella haastateltavalla oli usean vuoden kokemus perusyksikön arjesta sekä kouluttajan tehtävistä. Haastateltavat joko palvelivat tällä hetkellä perusyksikössä kouluttajan tehtävissä tai jos olivat siirtyneet pois perusyksiköstä, niin siirtymisestä ei ollut kulunut vielä kovinkaan pitkää aikaa. Tutkittavat osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti ja heihin oltiin yhteydessä henkilökoh-

taisesti, kun halukkuutta tutkimukseen osallistumisesta tiedusteltiin. Näistä syistä haastattel-tavien motivaatio oli vähintäänkin hyvällä tasolla. Osasta haastatelluista jäi sellainen mieliku-va, että aihe oli heille henkilökohtaisesti erittäin tärkeä.

Tutkimukselle oli olennaista, että haastateltavat eivät perehdy aiheeseen ollenkaan ennen haastattelua. Tästä syystä haastateltaville ei lähetetty haastattelukysymyksiä etukäteen ollen-kaan. Tämän lisäksi tutkimusaiheesta kerrottiin etukäteen vain hyvin suurpiirteisesti ennen haastattelutilannetta. Tällä tavoin toimimalla haluttiin varmistaa se, että haastateltava ei tiedä, miten haastattelu tulee etenemään ja kysymyksiin ei voisi miettiä vastauksia etukäteen. Tätä menettelytapaa käyttämällä tutkimuksessa saatiin luotettavampia tuloksia perusyksikön kou-luttajien valmiuksista eettiseen toimintaan. Vaikka Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) ovatkin sitä mieltä, että haastattelun onnistumisen kannalta on järkevää antaa haastattelukysymykset etu-käteen haastateltavalle, niin tässä tapauksessa päädyttiin yllä mainitusta syystä toiseen loppu-tulokseen. Vaikka haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta, niin tässä tutkimuksessa yksi tutkimustulos on myös se, osaavatko haastateltavat vastata kaikkiin haastattelun kysymyksiin.

Haastattelu vaikutti hyvältä vaihtoehdolta aineiston keräämiseen senkin takia, että haastattelu-tilanteessa haastattelija pystyy tarkentamaan kysymystään, jos haastateltava ymmärsi sen jol-lain tavalla väärin. Lisäksi haastattelija pystyy kysymään tarkentavia kysymyksiä, jos johon-kin kysymykseen ei saada riittävän tarkkaa vastausta tai jos vastauksesta nousee esiin jokin erityisen kiinnostava asia. Myös vastausprosentiksi oli helppo saada täydet sata, koska jokai-nen haastatteluun suostunut myös saapui haastatteluun. Jos aineisto olisi kerätty kyselyllä, olisi vastausten saaminen saattanut olla osittain hankalaa. Vaikka kaikilta tutkimukseen suos-tuneilta olisikin saanut vastaukset, niin aikataulu olisi voinut ainakin venyä selvästi. Tuomen sekä Sarajärven (2009, 74) mukaan postikyselyssä vastaamattomuus saattaa jäädä merkittä-väksi ja avoimiin kysymyksiin annetut vastaukset saattavat olla erittäin niukkasanaisia.

Tutkimuksessa oli tarkoitus kartoittaa perusyksikön kouluttajien käsityksiä ja selvittää niiden avulla, minkälaiset valmiudet heillä on eettiseen toimintaan rauhanajan toimintaympäristössä. Osalla haastateltavista oli omakohtaisia kokemuksia sellaisista tilanteista, jossa toinen henkilö aiheutti heissä negatiivisia tunteita sekä ajatuksia. Tällaiset kokemukset voivat olla sellaisia, että niistä on helpompi puhua toisen kanssa kasvotusten kuin kirjoittaa paperille. Haastattelun aikana näistäkin asioista pystyttiin keskustelemaan turvallisessa ympäristössä täysin luotta-muksellisesti ja anonymiteetti säilyttäen.

Ennen haastatteluiden aloittamista vuorossa oli haastattelukysymysten laadinta. Vaikka teemahaastattelu muistuttaakin avoimuudessaan syvähaastattelua, niin haastattelun aikana ei voi kysyä haastateltavilta ihan mitä tahansa. Teemahaastattelussa on tarkoitus edetä tiettyjen etukäteen määritettyjen keskeisten teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Haastattelun avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävään liittyen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tämän vuoksi haastattelukysymysten laadintaan oli käytettävä riittävästi aikaa ja niiden tarkoituksenmukaisuutta oli pohdittava useaan kertaan. Haastatteluiden perusrungoksi muodostuivat lopulta seuraavat kohdat:

- Kerro itsestäsi.
- Minkälaisena ihmisenä / esimiehenä haluat näyttäytyä työpaikallasi?
- Minkälaisia eettisiä tilanteita olet kokenut työurasi aikana?
- Kun joudut pohtimaan oikeaa ratkaisua, niin millä perusteella päädyt valintaasi?
- Miten olet toiminut näissä tilanteissa ja miksi?
- Oletko saanut tukea muilta kyseisissä tilanteissa? Jos olet, niin keneltä ja millä tavalla?
- Onko yksikössänne olemassa joitain vakioituja toimintatapoja tiettyihin tilanteisiin? Jos on, niin minkälaisia?

Perusrungon lisäksi haastateltaville esitettiin myös tarkentavia kysymyksiä, jos haastattelun aikana tuli ilmi mielenkiintoisia asioita tai kysymykseen vastattiin suppeasti. Niille, jotka selvästi kokivat kysymyksen ”minkälaisia eettisiä tilanteita olet kokenut työurasi aikana” vaikeana, esitin myös seuraavanlaisen lisäkysymyksen: koetko vaikeaksi tunnistaa eettistä toimintaa vaativat tilanteet?

Ensimmäisen kysymyksen avulla oli tarkoitus kartoittaa haastateltavien taustoja sekä selvittää, minkälaisissa tehtävissä he ovat olleet palvellessaan puolustusvoimissa. Kysymys oli haastattelurungossa osittain myös varmuuden vuoksi, koska etukäteen ei voinut tietää, minkälaisia asioita aineistosta nousee esiin. Tarvittaessa tutkimuksen tuloksissa olisi voinut pohtia myös taustojen vaikutusta eettisen toiminnan valmiuksiin. Lisäksi Vilkan (2005, 110) mukaan haastatteluiden yksi ongelmista on se, että haastattelussa mennään suoraan asiaan. Tällä tavoin toimittaessa jätetään huomiotta kokonaan se, millaista elämää, kokemuksia ja käsityksiä vasten haastateltava puhuu asiasta. Taustatietojen kuvaaminen auttaa tutkijaa hahmottamaan tutkittavan maailmaa ja sitä, millaista esitietoa, asiantuntemusta sekä tutkimukseen liittyvän aihepiirin ymmärrystä hänellä on ja miten hän niitä vasten kuvaa asioita. (Vilkka 2005, 110.) Toisen kysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää haastateltavien perusarvoja, joita he noudat-

tavat elämässään. Kysymyksen asettelulla pyrittiin siihen, että haastateltavat eivät jää liiaksi miettimään sanan perusarvo merkitystä, vaan vastaavat mahdollisimman intuitiivisesti esitettyyn kysymykseen. Kolmannen kysymyksen tarkoitus oli selvittää haastateltavien käsityksiä eettisistä tilanteista ja sitä, minkälaiset valmiudet heillä on tunnistaa eettistä toimintaa vaativia tilanteita työympäristössään. Lopuilla kysymyksillä oli tarkoitus kartoittaa, mitkä asiat vaikuttavat eettistä päätöksentekoa vaativan tilanteen taustalla ja onko heidän yksikössään mahdollista saada tukea jostain muualta päätöksenteon avuksi.

Haastattelut suoritettiin loppuvuodesta 2017 sekä alkuvuodesta 2018. Jotta haastattelut pystyttiin suorittamaan rauhassa ilman ulkopuolisia häiriöitä, piti haastattelupaikan olla rauhallinen sekä yksityisyyttä antava. Tämän lisäksi paikan piti olla sellainen, että haastateltavalle tulisi mahdollisimman vähän vaivaa haastattelun vuoksi. Nämä seikat huomioiden haastattelupaikoiksi valikoituivat pääosin Maanpuolustuskorkeakoulun sekä Helsingin yliopiston kirjaston tilat. Tämän lisäksi osa haastatteluista tehtiin haastateltavien kotona. Kaikki haastateltavat olivat tutkimusta tehdessä virassa palvelevia vähintään sotatieteiden kandidaatin tutkinnon suorittaneita sotilaita. Haastateltavat valikoituivat viidestä eri maavoimien joukko-osastosta. Haastattelutilanteissa sekä haastattelija, että haastateltava olivat pukeutuneena siviilivaatteisiin. Tilanteissa pyrittiin välttämään kaikkea muodollisuutta sekä puolustusvoimiin liittyviä käyttäytymismalleja. Näillä toimenpiteillä pyrittiin vaikuttamaan siihen, että haastatteluista tulisi luontevampia sekä totuudenmukaisempia.

Haastatteluiden aluksi kerrottiin hyvin tarkasti, mistä tutkimuksessa on kyse ja minkälaisista asioista haastattelun aikana tullaan keskustelemaan, sekä mitä varten tutkimus tehdään. Haastateltaville kerrottiin myös, että osa kysymyksistä saattaa olla sellaisia, joihin voi olla vaikeaa vastata heti, joten vastaamisen kanssa ei ole kiirettä. Haastatteluihin oli varattu aikaa muutama tunti yhtä henkilöä kohden, mutta haastattelut kestivät pisimmillään noin tunnin. Painotin haastateltaville myös sitä, että vastauksiin ei ole olemassa oikeita vastauksia. Tarkoituksena oli selvittää tutkittavan joukon käsityksien kirjoa, joten oikeastaan kaikki vastaukset olivat omalla tavallaan oikeita.

Haastattelurunko pyrittiin pitämään jokaisen haastateltavan kanssa mahdollisimman samanlaisena. Pääkysymykset pysyivät jokaisen haastateltavan kohdalla samoina, mutta luonnollisesti tarkentavat kysymykset vaihtelivat haastateltavan valmiuksien perusteella. Tarkentavien kysymysten esittämisen määrä vaihteli haastateltavasta toiseen, riippuen haastateltavan kyvyistä vastata kysymyksiin ja ilmaista itseään. Osa haastateltavista pyrki ilmaisemaan itseään yllättävänkin suppeasti kun taas osa kykeni vastaamaan kysymyksiin erittäin laaja-alaisesti. Haas-

tattelurunkoon tehtiin pienen pieni muutos kesken haastatteluiden. Tutkijan kokemattomuutta, ensimmäisissä haastatteluissa ei haastateltavilta kysytty omaa mielipidettä siitä, onko eettistä toimintaa vaativat tilanteet vaikea tunnistaa. Kysymys esitettiin tarkentavana kysymyksenä loppupään haastateltaville, jos he eivät kyenneet vastaamaan erityisen hyvin kysymykseen työelämässä kohtaamistaan eettisistä tilanteista.

Alkuun näytteen koko mietitytti suurestikin. Kuinka suuri määrä aineistoa olisi riittävä määrä ja kuinka montaa henkilöä työtä varten tulisi haastatella. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tiedonantajien määrän ratkaisee useasti käytettävissä olevat resurssit, kuten aika ja raha. Resurssien käyttö ei liity ainoastaan aineiston keräämiseen, koska laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen on monesti helpompaa kuin sen analysointi. Tämän tutkimuksen haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen nauhoitetut haastattelut litteroitiin tekstimuotoon. Haastatteluiden litterointi oli erittäin paljon aikaa vievä projekti. Osittain tämän tosiasian takia näytteen koko jäi melko suppeaksi. Tämän lisäksi kuudennen haastattelun kohdalla haastateltavat alkoivat toistaa jo vahvasti samoja asioita kuin aikaisemmin haastatellut henkilöt. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden ja yliopistojen pro gradu töiden aineistojen koko ei juurikaan eroa toisistaan. Tarkkaa määrää on vaikea määrittää. Erityisesti tämä koskee laadullisia tutkimuksia, koska tarkoituksena ei ole pyrkiä yleistämään tilastollisesti. Laadullisen tutkimuksen päämääränä on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumia sekä ymmärtämään toimintaa ja pyrkiä tulkitsemaan teoreettisesti jotakin ilmiötä. Pääsääntöisesti tehtyjen töiden aineistojen koko on joko pieni tai vähäinen verrattuna määrälliseen tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85,86.)

Laadullisen tutkimuksen ja sen aineiston keräämisen tavoite on pikemminkin aineiston sisällöllinen laajuus kuin aineiston määrä kappaleina. Sisällöllistä laatua ei yleensä pystytä korvaamaan nostamalla haastatteluiden määrää. (Vilka 2005, 109.) Aineiston kokoon pitää kiinnittää huomiota, mutta se ei saa olla opinnäytetyön merkittävin kriteeri. Opinnäytetyön tarkoitus on osoittaa, että opiskelija on täydentänyt oppineisuuttaan omalta alaltaan. Tämän lisäksi on esitetty arvio, että alle yksi prosentti väitöskirjaa alemmista opinnäytetöistä on teollisesti merkittäviä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85, 86.)

Tutkimusta tehdessä ilmeni muutamia pikkuseikkoja, joiden avulla tutkimuksesta olisi saattanut saada vielä enemmän irti. Tulevaisuutta ajatellen haastattelurungon olisi voinut testata muutaman testihaastateltavan kanssa ja pyytää heiltä omat huomionsa haastattelurungosta. Tällä tavoin toimimalla palautetta haastattelukysymyksistä olisi tullut useammasta suunnasta ja haastattelurungon toimivuus olisi tullut testattua ennen ensimmäisiä haastatteluja. Koe-

haastattelut olisivat myös antaneet sen verran kokemusta haastattelutilanteista, että haastattelija olisi osannut jo valmiiksi suhtautua siihen, mitkä kysymykset vaativat yleisellä tasolla tarkentavia kysymyksiä. Haastattelijan olisi ollut tällä tavalla toimien helpompi valmistautua haastatteluihin ja mahdolliset aiheesta poikkeamiset olisivat saattaneet jäädä haastatteluissa vähemmälle.

Ensimmäiset haastattelut veivät muita haastattelukertoja selvästi enemmän aikaa ja aiheuttivat myös selvästi kovemman työn litteroinnin suhteen. Osittain tämä johtui siitä, että muutaman haastattelun jälkeen haastattelijan oli huomattavasti helpompi ja luontevampaa pitää haastattelu täysin aiheen ympärillä. Haastattelurungon kysymykset toimivat haastatteluissa hyvin, mutta jälkeinpäin ajateltuna kysymysten muotoseikkoihin olisi voinut kiinnittää entistä enemmän huomiota. Käytetään esimerkkinä seuraavaa haastattelurungon kohtaa: Onko yksikössänne olemassa joitain vakioituja toimintatapoja tiettyihin tilanteisiin? Jos on, niin minkälaisia? Kysymykselle selvästi parempi muotoilu olisi voinut olla esimerkiksi seuraavanlainen: kuvaile mahdollisimman tarkasti, mitä yksikössänne tapahtuu, kun varusmies tekee rikkeen. Vilkan mukaan (2005, 105) kaikkea ei tarvitse kysyä haastateltavalta suoraan, koska vastauksista voidaan kyllä päätellä teeman mukaisia asioita. Tässä tutkimuksessa ongelmaksi olisi tietysti noussut se, että tutkija olisi rajannut itse tilanteet, joihin oletti muodostuneen vakioituja toimenpiteitä. Kysymällä asiasta suoraan vastaajalle annetaan mahdollisuus kertoa kaikki mahdolliset asiat, jotka hänelle tulee mieleen.

4.5 Analyysistä sekä fenomenografiasta

Aineiston analysointiprosessi on monivaiheinen. Se pitää sisällään tutkimusdatan jäsentelyn ja alustavan läpikäynnin, datan luokittelun eri teemoihin, saadun tiedon esittämisen, sekä tuloksista tehty tulkinnot. (Creswell 2007, 179.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa analysoitaessa on tyypillistä, että aineistosta löytyy huomattava määrä tutkijaa kiinnostavia asioita. Grönforsin (1982) mukaan laadullisessa tutkimuksessa jätetään aivan liian usein hyödyntämättä aineiston analysointimahdollisuuksia ja tämän takia iso osa käyttökelpoista aineistoa menee hukkaan (Grönfors 1982, 145). On kuitenkin huomioitava se tosiasia, että yhdessä tutkimuksessa ei voi käsitellä kaikkia mahdollisia asioita, joita aineistosta ilmaantuu. Aineistosta löytyvistä ilmiöstä pitää valita yksi tarkkaan rajattu ilmiö ja kertoa siitä kaikki mahdollinen, mitä tutkija tutkimuksessaan saa selville. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 92.)

Laadullisen analyysin yhteydessä puhutaan usein induktiivisesta analyysistä tai deduktiivisesta analyysistä. Termit viittaavat kahteen erilaiseen päättelyn logiikkaan, joita tutkimuksissa käytetään. Induktiivinen tarkoittaa yksittäisestä yleiseen ja deduktiivinen yleisestä yksittäiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Eli induktiolla tarkoitetaan sitä, että tehdään yksittäisiä havaintoja ja pyritään niiden avulla saamaan aikaan yleistyksiä. Teorian muodostaminen havaintojen avulla ymmärretään usein induktioksi. (Grönfors 1982, 30.) Puhdas induktio on kuitenkin kyseenalaistettu, koska on ajateltu, että uusi teoria ei voi muodostua ainoastaan tehtyjen havaintojen pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Deduktiivinen logiikka (yleisestä yksittäiseen) tarkoittaa sitä, että tunnettujen tosiasioiden pohjalta johdetaan yksityiskohtiin (Grönfors 1982, 27).

Deduktiota ja induktiota ei ole yksimielisesti hyväksytty käänteisiksi päättelyn vaihtoehtoisiksi. Koska puhdas induktio on asetettu kyseenalaiseksi, on myös kolmas päättelyn vaihtoehto, abduktio. Abduktion yksi tavoite on välttää induktion ongelmat. (Grönfors 1982, 33.) Abduktiivisen päättelyn idea on, että havaintojen avulla voidaan muodostaa teoria, jos havaintojen pohjalla on jokin johtoajatus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Eli vastoin induktiivista päättelyä, pelkkien havaintojen perusteella ei voida muodostaa uutta teoriaa. Johtoajatus voi perustua johonkin hyvin epämääräiseen ajatukseen tai intuitioon, mutta se voi olla myös hyvin pitkälle viety hypoteesi ilmiöstä. (Grönfors 1982, 33.)

Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarkoitus analysoida tutkimusaineistoa teorian pohjalta eikä yrittää luoda uutta teoriaa. Tämän tutkimuksen tarkoitus on ainoastaan kuvailla ilmiötä ja käsitysten moninaisuutta. Tutkimuksen avulla on tarkoitus selvittää perusyksikön kouluttajien käsityksiä ja sitä kautta valmiuksia eettiseen toimintaan, joten aineisto päädyttiin analysoidaan fenomenografisella menetelmällä. Menetelmä sopii erinomaisesti tämän tutkimuksen aineiston analysointiin, koska fenomenografia tutkii sitä, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisen tietoisuudessa (Syrjälä ym. 1994, 114).

Syrjälä ym. (1994, 114) mukaan fenomenografian nimi tulee sanoista *ilmiö* ja *kuvata*. Samaan ilmiöön liittyvät käsitykset saattavat vaihdella suurestikin eri ihmisten välillä. Käsitysten eroavaisuuksiin vaikuttaa ihmisten erilaiset kokemustaustat. Fenomenografille ihminen on rationaalinen olento, joka osaa yhdistää mielessään oliot ja tapahtumat selitettävällä tavalla. Tällä tavalla toimimalla ihminen osaa muodostaa päässään koetuista ilmiöistä käsityksiä. Fenomenografit tutkivat näitä ihmisten muodostamia käsityksiä empiirisesti ja heitä kiinnostaa se, miten sisällöllisesti eri tavalla ihmiset käsittävät ympäröivän maailman. Fenomenografeille ilmiö ja käsitys ovat sama asia, mutta sen kaksi eri puolta. Ilmiö on kokemus, jonka ihminen

on saanut joko ulkoisesta tai sisäisestä maailmasta. Ilmiöstä ihminen taas pyrkii aktiivisesti rakentamaan käsitystä. Koska ilmiö ja käsitys ovat samanaikaisia, ne ovat myös erottamattomia. Kokemus taas on suhde, joka on samanaikaisesti sekä subjektiivista että objektiivista. Tämän takia käsitys ei kuvaa ulkoista todellisuutta niin kuin se on, vaan se on samalla kertaa subjektiivinen sekä objektiivinen kokonaisuus. ”Käsitys on kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostain ilmiöstä.” (Syrjälä ym. 1994, 115-116.)

Fenomenografia tarkoittaa siis käsitysten tutkimista. Tarkoitus on vertailla eri ihmisten välisiä käsityksiä tutkittavasta aiheesta, mutta myös suhteuttaa yhden ihmisen käsityksiä jostain ilmiöstä hänen muihin käsityksiinsä. Fenomenografista tutkimusta tehdessä, ihmisiltä löydetään yleensä todella paljon enemmän käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä tai käsitteestä kuin mitä hakeuksista löytyy määritelmiä. (Syrjälä ym. 1994, 117.) Käsitys on dynaaminen ilmiö ja ihminen saattaa muuttaa käsityksiään moneenkin kertaan lyhyessä ajassa (Syrjälä ym. 117; Metsämuuronen 2006, 108). Käsitystä ei kuitenkaan saa sekoittaa mielipiteeseen. Käsitys on selvästi lujempaa tekoa kuin mielipide. Käsitys on ihmisen itselleen rakentama kuva jostain asiasta. Kuvan rakentumiseen on vaikuttanut jotkut tietyt perusteet. Käsitys on rakennelma, jonka perusteella ihminen edelleen jäsentää uutta asiaa koskevaa informaatiota. (Syrjälä ym. 1994, 117.)

Fenomenografisella tutkimuksella pyritään siihen, että käsityksiä kuvaillaan laadullisesti niiden omista lähtökohdista sekä niiden omaa logiikkaa noudattaen. Käsityksiä ei ole tarkoitus asettaa minkäänlaiseen paremmuusjonoon keskenään, koska se saattaisi aiheuttaa niiden sisältöjen hukkaamista. Käsitykset eivät muutenkaan kehity yksiviivaisen lineaarisesti. Fenomenografisessa tutkimuksessa lähtökohtana on se, että ihminen on tietoinen olento ja osaa tietoisesti rakentaa käsityksiä ilmiöistä. Tämän lisäksi lähtökohtana on se, että ihminen osaa ilmaista kielellään tietoiset käsitteensä. Sen takia fenomenografinen tutkija ei kiinnitä huomiota tutkimishenkilön ulkoiseen tarkkailuun, vaan ryhtyy hänen kanssaan vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen määränäänä on tutkittavan henkilön tietoisuus. (Syrjälä ym. 1994, 119, 121-122.)

Fenomenografian empiirisyys tulee siitä, että siinä hankitaan empiirinen aineisto, josta tehdään johtopäätöksiä ja lopuksi kuvaus. Aineiston hankinta ja sen analysointi ei noudata induktiivisen päättelyn tapaa, joten ihmisen ajattelua ja toimintaa ei ositella muuttujiin pelkän havainnoinnin tai aikaisemman teorian perusteella, eikä muuttujien suhteista tehdä johtopäätöksiä, joilla päästäisiin selitykseen, että tietyistä muuttujista seuraa tiettyjä vaikutuksia. Tämä johtuu siitä, että ihmisen ajattelun nähdään olevan liian monisäikeistä sekä subjektiiviseen

tietoisuuteen kytkeytyvää. Tämän lisäksi myös tutkijan oma subjektiivisuus, aikaisemmat tiedot sekä odotukset vaikuttavat tutkimukseen. Sen takia tutkijalle järkevintä on tiedostaa omat lähtökohtansa ja tunnustaa niiden vaikutukset tutkimuksen kulkuun. (Syrjälä ym. 1994, 122.)

Ilman teoriaa tutkimus latistuu rakenteettomaksi kuvailuksi ja raportista syntyy muodoton sitaattikokoelma. Tämän takia teoria on erottamaton osa tutkimusprosessia. Fenomenografiassa tutkimuksessa ei käytetä teoriaa luokitteluun eikä teoriasta johdettujen oletusten kokeilemiseen. Jos tutkija toimisi näin, hän saattaisi hukata suuren osan aineistonsa informaatiosta, jonka avoimella käsittelyllä voisi saada. Tutkimuksen perusväittämien muotoilusta oman aineiston tulkinnan pohjalta käytetään termiä grounded theory, eli aineistopohjainen teoria. Kuitenkin muiden teorioiden kanssa seurustelu tukee ratkaisevalla tavalla omaa teorianmuodostusta. (Syrjälä ym. 1994, 123.)

Syrjälä ym. (1994, 115) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa on neljä vaihetta, jotka ovat seuraavat:

1. Tutkija kiinnittää huomiota asiaan, josta vaikuttaisi esiintyvän hämmäntävän paljon erilaisia käsityksiä.
2. Tutkija perehtyy asiaan teoreettisesti sekä jäsentää alustavasti siihen liittyvät näkökohdat.
3. Tutkija haastattelee ihmisiä ja kerää heidän erilaisia käsityksiään asiasta.
4. Tutkija luokittelee käsitykset merkitysten perusteella ja kokoaa ne vielä ylemmän tason merkitysluokiksi, jotta kykenisi selittämään käsityksien erilaisuuden.

4.5.1 Tämän tutkimuksen aineiston analysoiminen

Aineiston analysointi osoittautui tutkimuksen ylivoimaisesti kuormittavimmaksi osaksi. Analysoinnin suhteen edettiin koko ajan hyvin oppikirjamaiseen tapaan. Ennen varsinaisen analysoinnin aloittamista aineisto piti saattaa sellaiseen muotoon, että analysointi onnistuisi. Tämä tarkoitti haastatteluiden saattamista kirjalliseen muotoon. Haastattelut oli äänitetty tietokoneessa olevan sanelimen avulla, joten edessä oli kova urakka. Haastatteluiden saattaminen kirjalliseen muotoon, eli litterointi pyrittiin tekemään mahdollisimman sanatarkasti. Aluksi tämä aiheutti paljon vaivaa, joka johtui tutkijan kokemattomuudesta. Alkuun haastatteluiden

sanatarkka kirjaaminen vaati nauhoitusten huomattavaa hidastamista ja usein myös edestakaisin kelaamista, jotta puhe saatiin kirjattua ylös sanatarkasti.

Kun haastattelut oli saatu kirjalliseen muotoon, oli aika aloittaa varsinainen analyysityö. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa perusyksikön kouluttajien käsityksiä ja niiden avulla selvittää, minkälaiset valmiudet kouluttajilla on eettiseen toimintaan rauhanajan toimintaympäristössä. Kun fenomenografisessa analyysissä halutaan painottaa toisten ihmisten tapaa kokea jokin asia, puhutaan silloin toisen asteen näkökulmasta. Toisen asteen näkökulmassa orientoidutaan ihmisten ajatuksiin ympäröivästä maailmasta tai heidän kokemuksiinsa siitä. (Niikko 2003, 24.)

Toisen asteen näkökulmassa on tarkoitus kuvata jonkun ilmiön merkityssisältöä, eli tarkoituksena on kuvata ihmisten erilaisia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön. Näkökulmat voivat olla joko kokemuksia tai käsityksiä. Kun tutkija käyttää toisen asteen näkökulmaa, hän kuvaa jotakin todellisuuden ilmiötä siitä näkökulmasta, josta tietty ryhmä ihmisiä kokee ja käsittää sen. Se miten koemme ja mitä tiedämme, muodostaa jokaiselle oman todellisuutensa. Todellisuuden merkitys siis ilmenee ihmisille kokemusten ja käsitysten kautta. Niikon mukaan ihmisten erilaiset tavat havaita, ymmärtää, tulkita ja käsitteellistää todellisuutta ovat itsessään arvokkaita tutkimuskohteita. (Niikko 2003, 25.)

Kuten Niikko (2003, 33) toteaa, analyysin ensimmäisessä vaiheessa on tärkeää lukea aineisto huolella läpi niin monta kertaa, että on sisäistänyt sen kunnolla. Samalla kun aineistoa luettiin läpi, etsittiin sieltä merkityksellisiä ilmauksia ja pyrittiin hahmottamaan tutkittavien kokonaiskäsitys tutkittavasta ilmiöstä. Niikon (2003, 33) mukaan analyysiyksikkönä voi olla sana, lause, tekstin kappale, puheenvuoro tai koko haastattelu. Ensimmäinen vaihe tuntui kaikista luontevimmalta suorittaa niin, että aineisto tulostettiin paperille ja luettiin läpi haastateltava kerrallaan. Yhden henkilön haastattelu luettiin aina kertaalleen läpi, jonka jälkeen siirryttiin toisen haastattelun pariin. Merkityksellisiä ilmauksia merkattiin paperiin yliviivaustussilla. Aineisto luettiin monta kertaa läpi ja ensimmäinen vaihe päättyi, kun tuntui, että aineistosta ei löydy enää uusia merkityksellisiä ilmauksia. Aineistosta valitut ilmaukset loivat perustan analyysin toiselle vaiheelle (Niikko 2003, 33).

Kun aineisto on luettu riittävän monta kertaa läpi ja sieltä on löydetty merkitykselliset ilmaukset, on aika siirtyä analyysissä eteenpäin. Seuraavassa vaiheessa oli tarkoitus etsiä, lajitella ja ryhmitellä merkityksellisiä ilmauksia ryhmiksi tai teemoiksi. Ryhmittely tapahtuu niin, että vertaillaan merkityksellisiä ilmauksia toistensa kanssa. Tässä vaiheessa on keskeisintä löytää

merkitysten joukosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, mutta myös harvinaisuuksia ja rajatapauksia. Tarkoituksena on myös selvittää se kriteeri, millä kukin käsitysryhmä määritetään. (Niikko 2003, 34.) Tässä vaiheessa tuntui siltä, että olisi järkevää tehdä rinnakkain analyysin kolmatta vaihetta.

Kolmannessa vaiheessa keskitytään määrittelemään merkitysyksiköille kategoriat ja kategoriarajat (Niikko 2003, 36). Tulkittu merkitys voi muodostua jo sellaisenaan kategoriaksi. Tyypillisesti tutkija kuitenkin pelkistää ja yhdistelee merkityksiä toisiinsa ja ilmaisee johtopäätöksensä teoreettisella käsitteellä. (Syrjälä ym. 1994, 145.) Jokaisen kategorian tulisi olla selkeässä suhteessa ilmiöön niin, että kukin kategoria kertoo jotain erilaista tietystä tavasta kokea ilmiö (Niikko 2003, 36).

Näiden kahden vaiheen tärkeimmät työkalut olivat word-tekstinkäsittelyohjelma sekä kynä ja paperi. Ensimmäisessä vaiheessa etsityt merkitysyksiköt jaoteltiin ensin sen mukaan, mihin tutkimuskysymykseen ne vastasivat. Merkitysyksiköt kopioitiin aineistosta uudelle word-tiedostolle, joka oli nimetty sen mukaan, mihin tutkimuskysymykseen merkitysyksiköt vastasivat. Seuraavaksi edessä oli uusi aineistoon tutustuminen, koska merkitysyksiköistä piti löytää samankaltaisuudet sekä eroavaisuudet. Kun muutaman lukemiskerran jälkeen kokonaisuus alkoi hahmottua entistä paremmin päässä, oli vuorossa merkitysyksiköiden luokittelu. Apuna käytettiin käsin tehtyjä muistiinpanoja, joihin kirjattiin ylös se tapa, miten merkitysyksiköt oli word-tiedostoon merkitty. Tässä vaiheessa oli siis tarkoitus löytää yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia merkitysyksiköiden välillä ja muodostaa niistä alakategorioita. Tästä esimerkkinä merkitysyksiköt, joissa puhuttiin tasapuolisuudesta tai siitä, että välillä eteen tulee tilanteita, joissa pitää miettiä, että kaikkia varmasti kohdellaan samalla tavalla. Näistä esimerkeistä muodostettiin kategoria nimeltä oikeudenmukaisuus. Oikeudenmukaisuuteen liittyvät merkitysyksiköt merkittiin word-tiedostoon punaisella värillä ja merkintätapa kirjattiin ylös käsin tehtyihin muistiinpanoihin. Toisena esimerkkinä merkitysyksiköt, joissa puhuttiin siitä, että on kokenut töissä omien arvojensa olevan erilaiset kuin muilla työyhteisöissä. Nämä merkitysyksiköt lajiteltiin kategoriaan arvostiridiat.

Yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien löytäminen ei ollut aina kovinkaan helppoa. Osassa tapauksista oli helppo huomata merkitys asian taustalla, mutta ei läheskään aina. Muutamassa tapauksessa jopa merkityksellisen ilmauksen löytäminen vaati sen, että aineistoa luettiin ja omaksuttiin erittäin tarkasti, jonka seurauksena asia vain ilmestyi mieleen täysin muita asioita tehdessä. Jatkuva aineiston työstäminen vaikutti siis siihen, että analysoinnin työstäminen jatkui myös alitajunnassa. Aineiston omaksumista edesauttoi huomattavan paljon se, että ai-

neisto oli käyty läpi melko tarkasti kuuntelemalla ennen kuin sen lukeminen ja päättäminen aloitettiin. Vaikka kuuntelua ei toistettukaan useaan otteeseen, oli sen merkitys aineiston omaksumiselle merkittävä.

Analyysin viimeisessä vaiheessa kategorioita pyritään yhdistelemään teoreettisista lähtökohdista ylemmän tason kategorioiksi. Näitä ylemmän tason kategorioita kutsutaan kuvauskategorioiksi. Ne sisältävät käsitysten ja kokemusten ominaispiirteet sekä niiden empiirisen ankuroinnin aineistoon. Kuvauskategorioiden on tarkoitus kuvata samanlaisuuksia sekä erilaisuuksia ja ne heijastavat laadullisesti erilaisia tapoja, miten ilmiötä voidaan kuvata, analysoida ja ymmärtää. (Niikko 2003, 37.) Tässä vaiheessa alakategorioille pyrittiin löytämään syvempi merkitys, joka kuvaa niitä mahdollisimman hyvin. Aikaisemmin esimerkkinä olleet alakategoriat oikeudenmukaisuus sekä arvoriistiriidat yhdistettiin samaan kuvauskategoriaan nimeltä arvot. Oikeudenmukaisuus on yksi ihmisen perusarvoista ja arvoriistiriidoissa oli kyse perusarvojen ristiriitaisuuksista. Kuvauskategorioiden on tarkoitus kuvata käsityksiä vielä yleisemmällä tasolla (Syrjälä ym. 1994, 146). Tästä syystä kuvauskategorian nimeksi tuli arvot, koska se kuvaa selvästi yleisemmällä tasolla, mistä oikeudenmukaisuudessa ja arvoriistiriidoissa on kyse.

Fenomenografisessa tutkimuksessa voidaan kuvauskategorioista muodostaa kuvauskategoriasysteemi, jonka avulla analyysistä saadut tulokset kuvataan. Kuvauskategoriasysteemi voidaan hahmotella vasta analyysin seurauksena, koska tutkimuksen tulokset nousevat aineistosta ilman tutkijan esioletusta aiheesta. (Niikko 2003, 37-38.) Kuvauskategoriasysteemit voidaan jakaa horisontaaliseen, vertikaaliseen sekä hierarkkiseen systeemiin. Horisontaalisissa systeemeissä luokat ovat samanarvoisia joka suhteessa. Luokkien väliset erot ovat ainoastaan sisällölliset. Vertikaalisissa systeemeissä luokat voidaan järjestää jonkun aineistosta nousevan kriteerin perusteella keskinäiseen järjestykseen. Järjestykseen laittaminen voi tapahtua esimerkiksi tärkeyden perusteella. Hierarkkisissa systeemeissä jotkut käsitykset ovat sisällöltään muita selvästi kehittyneempiä. (Niikko 2003, 38; Häkkinen 1996, 35-37.) Tässä tutkimuksessa tulokset esitetään horisontaalisissa kuvauskategoriasysteemeissä, koska kuvausluokkien erot löytyvät lähinnä sisällöstä. Ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen vastataan yhdellä kuvauskategoriasysteemillä ja toiseen päätutkimuskysymykseen vastataan kolmen apukysymyksen avulla, joten myös kuvauskategoriasysteemejä on kolme kappaletta.

Kategorioiden muodostamiseen saattaa liittyä ylitulkinnan vaara. Tutkija voi kokea kiusausta pakottaa jotkin ilmaisut sellaisiin merkityskategorioihin, joihin niissä ei ole riittävästi aineksia. Tästä syystä johtuen tutkijan tulee pitää tutkittavien ilmaisut esillä itsellään sekä lukijalla. Ilmaisuja lukemalla voidaan jatkuvasti tarkastaa merkityskategorioiden oikeellisuus. (Syrjälä ym. 1994, 146-147.) Seuraavan luvun tuloksissa esitellään aineistosta muodostetut kategoriat sekä ilmaukset niiden taustalla. Näin lukija voi jatkuvasti tarkkailla tutkijan onnistumista kategorioiden luomisen suhteen.

5. TULOKSET

Fenomenografisen analyysin lopputuotteena saatavat kategoriat ovat tutkimustoiminnan päätulos. Ne ovat tutkijan tulkintoja tutkittavien tiedoista ja todellisuutta koskevista käsityksistä. (Niikko 2003, 37.) Kuvauskategorioista on muodostettu kuvauskategoriasysteemit, joilla vastataan kahteen päätutkimuskysymykseen. Ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen vastataan yhdellä kuvauskategoriasysteemillä ja toiseen päätutkimuskysymykseen kolmen apututkimuskysymyksen kautta muodostuneilla kolmella kuvauskategoriasysteemillä. Jokainen kuvauskategoriasysteemi on muodoltaan horisontaalinen, koska luokat ovat systeemissä samanarvoisia. Eri luokkien ero on siis lähinnä luokkien sisällössä suhteessa toisiinsa. Jotta lukija voi jatkuvasti arvioida tutkijan tekemien kuvauskategorioiden oikeellisuutta, sisältävät tulokset suoria lainauksia tutkimuksen aineistoista. Tällä tavoin lukija voi arvioida muun muassa sitä, ettei tutkija ole sortunut ylitulkintaan ja pakottanut jonkun merkitysyksikön johonkin kategoriaan ilman riittäviä perusteluita.

Tuloksia lukiessa vastaan tulee kaksi käsitettä, jotka saattavat olla moniselitteisiä. Tästä syystä lienee paikallaan, että molemmat käsitteet määritellään vielä ennen tuloksiin siirtymistä. Tässä tutkimuksessa käsitteellä *arvo* tarkoitetaan uskomusta siitä, että tietty toimintatapa tai päämäärä on henkilökohtaisesti tai sosiaalisesti tavoiteltavampi kuin vastakkainen arvo tai toimintatapa. Arvot voivat olla myös ihanteita ja arvostuksia. Henkilökohtaiset arvot kuvaavat ihmisen omaa arvojärjestystä ja sosiaaliset arvot ovat niitä arvoja, joita yksilö havaitsee muiden arvostavan. Arvot auttavat ihmisiä arvioimaan tilanteita ja tekemään valintoja. Arvot sisältävät tietoisia päämääriä, joten ne ovat osa ihmisen käsitystä itsestään. Arvoilla ei ole kohdetta. Käsitteellä *asenteet* taas tarkoitetaan opittua taipumusta ajatella, tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan. Asenne on arvon ilmaisin käytännössä. Asenteet eivät ole sisäsyntyisiä, joten ne perustuvat kokemukseen ja niillä on aina jokin kohde. Asenteet ovat konkreettisempia sekä kohde- ja tilannesidonnaisempia kuin arvot. Ihminen voi asennoitua myönteisesti jätteiden lajitteluun, mutta arvot kertovat sen, onko ympäristöstä huolehtiminen tärkeää. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 35-36, 58.)

5.1 Eettisen toiminnan vaatimukset kouluttajan työtehtävissä

Alla on kuvattuna kuvauskategoriasysteemi, joka muodostui vastaukseksi ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen. Ensimmäisen päätutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää kouluttajien käsityksiä siitä, miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan kouluttajan työtehtävissä. Käsitteistä muodostui viisi kuvauskategoriaa, jotka esitellään seuraavissa alaluvuissa. Kuvauskategoriat nimettiin seuraavalla tavalla: arvot, asenteet, uskottavuus, epätasa-arvoinen käytös sekä epäeettisen käytöksen mahdollistava ympäristö.

Kuvio 2. Kuvauskategoriasysteemi - Miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan kouluttajan työtehtävissä.

5.1.1 Arvot

Kuten aikaisemmin todettiin, arvot ovat ihmisten uskomuksia siitä, että tietty toimintatapa on parempi kuin toinen. Henkilökohtaiset arvot ovat niitä arvoja, joita yksilö itse kokee tärkeäksi noudattaa. Niitä arvoja, joita yksilö huomaa muiden arvostavan, kutsutaan sosiaalisiksi arvoiksi. Arvojen avulla ihmiset arvioivat tilanteita ja ne helpottavat tekemään valintoja elämässä. Toisin kuin asenteilla, arvoilla ei ole mitään tiettyä kohdetta. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 35-36.)

Tämän kategorian vastauksissa korostui käsitys siitä, että koetut eettiset tilanteet liittyivät arvoihin. Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia arvoihin liittyviä käsityksiä eettisen toiminnan vaatimuksista haastateltavilla oli.

Vastaaaja nro3: Tuli sellanen mieleen tosta eettisyydestä... et ku mä en ollu koskaan sopparina, ni valmistumisen yhteydessä mietin kyllä paljon omaa varusmiesaikaa ja esimerkiksi sitä, kuinka mua hakattiin ampumaradalla kepillä päähän, ku vein vaihdinta eteen... Et sitä mä mietin, miten mä voin olla sellasessa työyhteisössä, jos se onki ihan normaalia kaikkialla. Mut onneks en oo törmänny sellaseen. Se oli niinku se, mikä jännitti niinku työelämään mennessä.

Yllä olevassa ilmaisussa vastaaaja kertoo, kuinka pelkää, että joutuu työyhteisöön, jossa toimitaan omien arvojen vastaisesti. Vastaaajalle on jäänyt varusmiespalvelusta mielikuva, että kepillä päähän hakkaaminen olisi jollain tavalla hyväksyttävää puolustusvoimissa ja pelkää sen olevan yleinen käytäntö koko organisaatiossa. Vastaaaja kokee omat arvonsa niin tärkeiksi ja toisaalta varusmiespalveluksessa koettu tapahtuma on ollut niin merkittävä, että töihin meno valmistumisen jälkeen on aiheuttanut jopa pientä pelkoa.

Vastaaaja nro1: Tosi moni liittyy varmaan johonki varusmiesten kanssa koettuihin tilanteisiin. Vaikka, että on pitäny valita, että saaks joku jonku loman tai sitten saaks joku jotain hyötyä jostain ja millä perusteella joku toinen ei sais. Konkreettisia esimerkkejä on vaikka sellanen, et jos joku vaikka haluaa päästä lomalle jonain päivänä, millon ei pitäis päästä ja sit joku pääsee, ni onks se epäreiluu vai eiks se oo epäreiluu niille muille. Ni semmosta on varmaan tosi paljon.

Vastaaja nro1: *Kerran oli sellanen, et sap ei ollu ajanu yhen tyypin kuntoindeksiä, eli sillä oli kuntoindeksi nollilla. Se oli eka, joka tippu rukista aukiin jälkeen. Ja se selvis vasta sitte ku se päätös oli tehty ja julkistettu, et sille oli käynyt tälleen. Ja se oli eka joka tippu rukista. Ja sit ku sen kuntoindeksi otettiin huomioon, ni se olis kirkkaasti päässy sinne, ni se oli tosi vaikee tilanne siinä. Ku aluks oli sanottu, että rukkiin ei oo antaa lisää paikkoja. Niin... et tiputetaaks sieltä se tyyppi pois, jolle oli jo ilmoitettu, et se pääsee rukkiin, mut sil oli sit sen virheen korjaamisen jälkeen huonommat pisteet. Vai sitten se jolle se virhe oli sattunu, ni se ei vaan nyt pääse sinne.*

Vastaaja nro2: *Eli tavallaan omien puolten pito ja puolustaminen siinä. Et niinkun vaikka se henkilö on loukkaantunu ja se ei sillä hetkellä pysty sitä tehtävänsä täyttämään täysimääräisesti, ni ymmärrys siitä, mitä se ihminen on antanu sille organisaatiolle ja miten paljon se on tehny töitä sen eteen, et se tavallaan se henkilö ansaitsee sen arvostuksen. Ja sitä kautta sen ihmisen niinku oikeuksien puolustaminen siinä.*

Yllä olevat vastaajat ovat kokeneet, että työtehtävissä vastaan tulevat eettistä toimintaa vaativat tilanteet liittyvät oikeudenmukaisuuteen. Vastaaja numero yksi on kokenut, että arvopohdinta liittyy yksilöiden väliseen tasa-arvoon ja siihen, miksi yksi ansaitsee jotain, mitä joku toinen ei.

Toisessa esimerkissä vastaaja kertoo tehneensä varusmiehen palvelukseen vaikuttavan virheen, joka huomattiin vasta sen jälkeen, kun valinnat oli jo vahvistettu ja kerrottu eteenpäin. Vastaaja koki eettisenä ongelmana sen, kumpi lähetetään reserviupseerikouluun; se jolle paikka oli jo luvattu vai se, joka paikan oli todellisuudessa ansainnut.

Vastaaja numero kaksi taas on kokenut, että oikeudenmukaisuus liittyy omien puolten pitämiseen ja siihen, että pidetään mielessä, mitä yksilö on tehnyt organisaation hyväksi. Koska yksilö on tehnyt hyvää organisaatiolle, organisaation tulisi myös kohdella yksilöä hyvin.

Vastaaja nro1: *Sinäänsä tunnolliseks, mut kaikki ei ehkä nää sitä mun työtä niin tunnollisena, koska siinä on sitten se toinen puoli, joka varjostaa sit mun tunnollisuutta tosi usein. Elikkä sellanen puoli, mikä ei sovellu välttämättä puolustusvoimiin. Sellanen ilisuus, sellanen tietty veijarimaisuus, joka luetaan yleensä negatiivisena. Ja se sitte periaatteessa kaikissa mun tunnollisuuksissa se ikään-*

ku hautaa mua alleen. Et mun luotettavuus vähenee tosi paljon ihan vaan sillä, et millanen persoona mä oon.

Vastaaja numero yksi kokee olevansa tunnollinen, mutta uskoo, että se jää muilta huomaamatta, koska hänen arvonsa ei täysin vastaa muiden yhteisössä olevien odotuksia häntä kohtaan. Vastaajan ilmaisusta on pääteltävissä, että oma persoona vaikuttaa muiden asenteisiin häntä kohtaan. Tästä syystä voisi jollain tapaa olla helpompaa esittää jotain muuta kuin todellisuudessa on.

Vastaaja nro2: Toinen nyt on sellanen ehkä epäasiallinen käytös esimiestehtävissä. Äää... ja henkilön ollessa siis minun alainen, mutta toimiessaan esimiehenä, niin se, että koenko minä esimerkiksi, et ne.. tai onks meillä yhteiset arvot esimerkiksi ja kohdellaanks meitä ja kohdataanko me ihmisiä samalla tavalla.

Vastaaja nro3: Et siinä vaiheessa voi olla, et mä oisin joutunu toteuttaa hänen sotilaskäskyä, mut siinä vaiheessa ois kuitenkin joutunu käymään hyvin... tota... konkreettinen keskustelu sen käskyn antajan kanssa.. et mä en oo yhtään samaa mieltä hänen kanssaan. Tai että lähtökohtasesti hän saa sitte tehdä ne valinnat, miten parhaaks näkee, mut mä en haluu sellasta tehdä.

Edellä olleista ilmauksista selviää, että vastaajat ovat kokeneet arvojen väliset ristiriidat sellaisiksi, jotka kuormittavat heidän eettistä toimintaansa. Varsinkin vastaaja numero kolme on kokenut kyseisen tilanteen sellaiseksi, että hänen ja hänen esimiehensä arvot ovat olleet niin suuressa ristiriidassa keskenään, että vastaaja on kokenut mieluisammaksi olla tekemättä työtehtäväänsä kuin toteuttaa se esimiehen antamien ohjeiden mukaan.

Kahden vastakkaisen arvon ristiriita on tyypillinen moraalinen valintatilanne. Työssä koetut arvoristiriidat voivat olla yksilölle erittäin vaikeita päätöksentekotilanteita. Jos ihminen toimii jatkuvasti vastoin omia arvojaan, voi se aiheuttaa ammatillisen identiteetin murenemista sekä huonommuuden tunnetta. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 55-56.)

Vastaaja nro3: Keskimmäinen päällikkö oli sellanen, et ku mun joukkue teki virheen, ni hän sano mulle, et nyt meet sen joukkueen luokse ja huudat niille silleen, et niillä helähtää paska housuun ja ne ei tee enää uudestaan sitä virhettä. Ja ku mun lähtökohta oli, et mä kysyn siltä joukkueelta, et miten meni ja he saavat itse kertoa mulle, mikä meni huonosti. En toteuttanu tota mun päällikön käs-

kemää asiaa, koska en kokenut sitä oikeeksi ja mun tyyliseksi tavaksi hoitaa sitä asiaa. En tykkää sellasesta hajota ja hallitse tyyppisestä johtamisesta. Sillä ei mun mielestä kauheen pitkälle pötkitä. Virheille pitää niinku löytää joku syy... muuki syy ku että mä oon sitä mieltä tai et päällikkö on sitä mieltä. Ja kaikki pitää pystyy perustelemaan, että se voidaan tehdä oikein.

Tilanteessa esimies on arvostanut kovia arvoja ja uskonut siihen, että huutaminen ja aggressiivinen käytös auttavat siihen, että varusmiesten tekemä virhe ei enää toistu jatkossa. Ilmaistusta on tulkittavissa, että vastaajan esimies koki pelolla johtamisen tehokkaaksi tavaksi johtaa. Vastaaja kuitenkin oli eri mieltä asiasta ja hänellä oli selvä näkemys siitä, miten tilanne kuuluu hoitaa.

Jotkut ovat motivoituneet toimimaan eettisesti ja toisilta motivaatio eettiseen toimintaan saatetaan syystä tai toisesta puuttua. Eettisellä motivaatiolla tarkoitetaan sitä, että ihminen on sitoutunut eettiseen päämäärään ja tuntee olevansa henkilökohtaisesti vastuussa tilanteen eettisistä seurauksista. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 27.)

5.1.2 Asenteet

Toisin kuin arvoilla, asenteilla on kohde. Asenteilla tarkoitetaan opittua taipumusta ajatella, tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan. Asenteet eivät ole sisäsyntyisiä, vaan ne muodostuvat aina kokemuksen kautta. Asenteet voivat liittyä esimerkiksi siihen, että varusmies asennoituu positiivisesti varusmiespalvelusta kohtaan. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 35-36.)

Tämän kategorian käsityksissä eettisistä tilanteista korostui asenne jotakin kohtaan. Asenteen kohteina olivat muun muassa organisaatio ja varusmies. Seuraavaksi alla ilmaisut, joiden perusteella jako kategoriaan tehtiin.

Vastaaja nro1: Joka p-kauden jälkeen on noin viis viiva kymmenen tyyppiä, jotka ei oo tyytyväisiä niiden valintaan. Ja ne on yleensä näitä, et niillä on joku erityistaito, jonka perusteella ne on vaan pakotettu johonki.

Vastaaja nro2: *Ehkä jotain sellasta henkilöstöhallinnollisesti... Et joidenkin ihmisten asemaa organisaatiossa. Et tavallaan niitten niinku pureskelu, että se on ehkä sellanen aina. Et tavallaan onko henkilö oikeessa tehtävässä ja ja kykeneekö tavallaan siinä elämäntilanteessa hoitamaan sen tehtävänsä ja onks se oikein, et se on siin tehtävässä.*

Vastaajat ovat kokeneet olleensa eettistä toimintaa vaativassa tilanteessa, kun ovat joutuneet pohtimaan yksilön asemaa organisaatiossa. Molemmissa tapauksissa organisaation etu on ollut merkitsevä tekijänä ja päätökseen on vaikuttanut asenteet organisaatiota kohtaan.

Ensimmäisessä tilanteessa ihmisiä on pakotettu johonkin tehtävään, koska se on ollut jonkun erityistaidon takia organisaation etu, että tehtävään sijoitetaan jo valmiiksi pätevä henkilö. Toisessa tapauksessa on jouduttu pohtimaan sitä, riittävätkö henkilön ominaisuudet enää sillä hetkellä kyseisen tehtävän täyttämiseen vai pitäisikö hänet siirtää toiseen tehtävään vaikka toinen ei sitä välttämättä haluaisi.

Vastaaja nro1: *Kysytään aina halukkuus ja joskus vie useemman päivän ku palloillaan näitä. Mut välillä kuitenkin tulee näitä pakkorakoja, ku yks pitää pakottaa johonki tehtävään.*

Vastaaja nro3: *Ehkä ne menee niinku siihen, että pitää niinku miettiä, että on niinku tietyt kiintiöt varusmiehillä, et paljon saa niinku olla poissaoloja, tai niinku vapautuksia. Ja sit mä mietin niinku sitä, että vapautukset rupee tulee täyteen ja mietin, et minkälainen kaveri se on. Ja oon ns.. emmä tiä, mun mielest se on ainaki jonkilainen eettinen tilanne se, että ilmotanko, et nyt tää mies pitäis saada keskeyttää palvelus ja puolen vuoden tai vuoden pääst uudestaan. Ja mä tiedän, mitä mä oon jutellu hänen kanssaan. Ja ainaki hänen mielestään elämä menee romukoppaan, jos joutuu sen kaverin pistää ulos. Ni ehkä se niinku hmm... öö.. ehkä niinku tollasia niinku tulee..*

Vastaaja nro3: *En tiä miten muualla on, mutta kyllä meillä.... Ainaki koen, että se ilmapiiri esitutkintaa tehdessä on, että joku on saatu rikkeestä kiinni ja sit sille pitää saada joku tietty rankku. Kyllä mulla niinku sympatiat nous niinku poikien puolelle. Mä tiesin, että he on tehny niinku väärin, mutta.... Luultavasti... Mul oli kyl sellanen käsitys, et ne pojat ois kyenny kyl jatkamaan, mut ne kyl teki täsmälleen niin, ku se luutnantti sano niille alkupuhuttelussa. Elikkä se äää to-*

taa.. se luutnantti muotoili asiat väärin siel puhuttelussa. Koin, että olin vähä kahen tulen välissä. Toinen kouluttaja ja päällikkö piti sitä niinku niskotteluna, mutta periaatteessa mä koin, että se luutnantti on antanu niille porsaanreijän tehdä niinku ne teki.

Edelliset vastaajat ovat kokeneet, että osa työtehtävissä koetuista eettistä toimintaa vaativista tilanteista kohdistuu suoraan varusmiehiin. Merkitsevää yllä olevissa ilmaisuissa on se, että tilanteissa on pyritty huomioimaan varusmiehen hyvä mahdollisuuksien mukaan niin hyvin kuin mahdollista. Viimeisessä vastauksessa vastaaja numero kolme käy selvää kamppailua sen suhteen, ottaako hän aktiivisen toimijan roolin ja onko hän valmis ottamaan vastuun eettisen päätöksenteon seurauksista.

Vastaaja nro6: Varmaan sellanen keskeinen ja helppo esimerkki on ainakin.... määräysten hmm noudattaminen ja niiden järkevyyden punnitseminen. Jos joku määräys edellyttää tekemään jotain, mikä ei tunnu välttämättömältä ja en koe, et turvallisuus esimerkiksi vaarantuu niiden noudattamatta jättämisestä, ni oon ehkä tehny eettistä punnintaan siinä kohtaa, että noudatanko sitä annettua määrystä. Eli eli esimerkiksi voi olla, että a-tarvikkeet on säilytetty ajoneuvossa pidempiä aikoja ku se on ollu luvallista tai niitä on kuljetettu sellasessa tilassa, missä määräysten mukaan niitä ei sais kuljettaa.

Vastaaja numero kuusi käsittää oman edun tavoittelun määräysten vastaisesti eettistä toimintaa vaativaksi tilanteeksi. Vastaaja on kokenut oikeudekseen rikkoa määräystä, jos siitä on ollut etua omalle toiminnalle ja sillä ei ole vaarannettu kenenkään turvallisuutta.

Normit voivat olla esimerkiksi työyhteisön luomia sääntöjä. Ne kertovat oikean toiminnan tietyssä tilanteessa. Normit auttavat siirtämään arvoja käytäntöön, joten ne voidaan nähdä keinoina, joiden avulla tehdään valintoja. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 58.)

5.1.3 Uskottavuus

Tämän kategorian vastauksissa eettiseen tilanteeseen liittyvissä käsityksissä korostui uskottavuus. Vastaaja numero kahden vastauksesta selviää, että yhteisössä olevat muut henkilöt asettavat omalla osaamisellaan tietyt normit työskentelyn tasosta. Näitä normien täyttymisiä odotetaan kaikilta, joten oman uskottavuuden kannalta normit on saavutettava. Varusmiesten silmissä saavutettu uskottavuus on vaatinut selvästi vähemmän ponnisteluja, joten itseltä ei ole tarvinnut vaatia niin paljon.

Vastaaja numero neljä on kokenut eettiseksi tilanteeksi virheiden peittelyn. Oma virhettä on peitelty varusmiesten osaamattomuudella ja tällä tavoin on yritetty lisätä omaa uskottavuutta muiden silmissä. Vastaaja numero viiden käsitystä eettisestä tilanteesta on tulkittu niin, että omalla vallankäytöllä on pyritty säilyttämään oma uskottavuus varusmiesten silmissä.

Vastaaja nro2: No on sillä itsensä haastamisen kannalta eroa, et sen varusmiehen kanssa selviää tavallaan ehkä vähän vähemmällä ku henkilökunnan kanssa. Äää... Varusmiesten kanssa se tavallaan semmonen... niitten kanssa on ehkä helpompi niinku välttää semmonen keskustelu ja sellanen... niinku itsensä liikonlaittaminen. Sit taas henkilökunnan kanssa niinku meille se osaaminen on taas heidän puolella. Heillä on asiaosaaminen yleensä parempi. He on sen tietyn asian asiantuntijoita. Ja tavallaan heillä on yleensä hyvin vahva näkemys siitä, miten asioita kannattaisi tehdä. Niin ehkä se vaatii... tai mielestäni henkilökunnan johtaminen vaatii siks enemmän. Omien ratkasujen takana seisominen vaatii paljon enemmän pureksimista, jotta voi kertoa, miks asiat tehdään niinku ne tehdään.

Vastaaja nro4: Sanotaan, että jos.jos henkilökuntaan kuuluva tekee virheen... yritän miettiä jotain esimerkkiä tähän tota mikä ois... no.. Oon törmänny tähän, että tota.. Hyvin usein henkilökunnan tekemä virhe saattaa kääntyä siihen, että varusmiehiä syytetään tästä virheestä vaikka se on selvää, et tää on vähän niinku sun vastuulla tää niitten toiminta, ynnä muuta ynnä muuta.. Nii.. siihen kyl se tota.. Se kyl narautetaan hyvin nopeesti siitä, et hei sun piti valvoo tää homma. Ei ne jätkät osannu tätä hommaa, tai ei ne jätkät voinu tietää tätä hommaa. Tää oli ihan sun takana, et tarkkuuta tähän hommaan ens kerralla. Mut se sanotaa et se varmaan yleisin virheiden peittely on se, et se sysätään varusmiesten syyks.

Vastaja nro5: *No varusmiesten kanssa varmaan toimittaessa monesti tulee, että mihin vetää esimerkiksi rajan jostaki.. et hommaa vaik jonku esitutkinnan.. et minkä sä annat vaik omien sormien läpi mennä ja aattelet vaik, et riittää, et mä mainihen siitä asiasta ja se on siinä se homma ja millonka haluut, et siihen asiaan puututaan isommaltaki, eiku ylemmältäki taholta ja sit siitä saattaa niille joku rangaistuski siitä tulla.*

5.1.4 Epätasa-arvoinen käytös

Tämän kategorian käsityksiä eettisen toiminnan vaatimuksista leimasi se ajatus, että tilanteisiin liittyy epätasa-arvoista käytöstä. Tutkittavien vastauksista ilmeni kokemuksia kiusaamisesta ja jopa rasismista. Tämä on erittäin harmillinen asia huomata, koska jokainen varusmies ja henkilökuntaan kuuluva ansaitsee ihmisarvoisen kohtelun. Puolustusvoimien kannalta erityisen kiusallisen asiasta tekee, jos tällaisen tilanteen yhtenä osapuolena on varusmies.

Kaksi ensimmäistä lainausta aineistosta muodostavat kategorian nimeltä kiusaaminen. Vastaja numero viiden kertoma tilanne muodostaa kategorian nimeltä rasismi ja viimeisen tarinan epätasa-arvoista käytöstä leimaa ajatus siitä, että vanhemman sukupolven käsitykset ja odotukset eroavat nuoremman sukupolven käsityksistä ja odotuksista sen verran paljon, että ristiriidoilta ei ole voitu välttyä.

Vastaja nro1: *Yleensä ne on henkilöstöryhmien välisiä. Varsinkin opistoupseerit versus upseerit. Jaaa... Ne on ollu suoranaista kiusaamista ja vähätellyä...vittuilua... oikeestaan maan ja taivaan väliltä. Mitään vakavampaa ei oo sattunu, mut työpaikkakiusaamiseksi sitä voidaan kyl niinku kutsuu suomeks.*

Vastaja nro4: *Naapuriyksikössä oli yks kiusaamistapaus ja sitte se sit lopulta pääty silleen että tota, en nyt nimiä sano tässä, lopulta se pääty siihen, et herra naapuriyksiköstä sai siirron sitte mejän yksikköön. Tämä kiusattu, joka koki itsensä kiusatuksi ja tota mejän yksikössä otettiin vastaan ja tota siellä se kiusaaminen loppu.*

Vastaaja nro3: *Sitte tota varapäällikkö kuuli tästä, ku hän kysy, et mitä mä olin hänen kanssaan keskustellu. Ja sit hän sano, et hän on tummaihonen, ni et sä voi sitä sinne laittaa. Mä sanoin, et sil on kaikki pätevyyydet ja se haluu sinne ja meil on kuljettajista niinku todella vähä halukkuutta.*

Sorrolla tarkoitetaan toisen ihmisen epäinhimillistä, halventavaa tai epäoikeudenmukaista kohtelua. Se sisältää usein myös jonkun yksilön tai ryhmän oikeuksien kieltämisen. Ideologian käsite liittyy keskeisesti valtaan. Ideologia on uskomusten, asenteiden ja arvojen järjestelmä, joka yrittää selittää erilaiset sosiaaliset ilmiöt. Tunnetuinta esimerkkiä sortavasta ideologiasta kutsutaan rasismiksi. Rasismien mukaan ihmiset voidaan luokitella arvojärjestykseen ihonvärin, kielen tai uskonnon perusteella. Siihen liittyy uskomus siitä, että jokin tietty ihmisryhmä olisi synnynnäisesti ylivertainen. Tämä uskomus ilmenee muiden ryhmien saavutusten vähättelynä. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 193, 203-204.)

Vastaaja nro5: *Meillä oli yks sellanen soppari, joka oli aika sanavalmis kaveri ja siinä vanhempi opistoupseeri pahotti mielensä sen kanssa, ku se ei ollu tottunu sellaseen, mitä nykyajan nuoriso on, ni se alko vähän sitä, se vanhempi oppari, sitä meidän sopparia tyytää vähä joka asiasta ja aiheutti sellasta yleistä mielipahaa, ni meni sit itellä vähä sen opparin kanssa sukset ristiin.*

5.1.5 Epäeettisen käytöksen mahdollistava ympäristö

Tämä kategoria muodostui ainoastaan yhden aineistosta poimitun ilmauksen mukaan. Haastateltava on kiinnittänyt huomiota sellaiseen asiaan, että hänen kokemuksiansa mukaan puolustusvoimissa on hyväksyttävämpää käyttäytyä asiattomammin kuin muualla. Muualla toiminta voisi aiheuttaa toimenpiteitä, mutta puolustusvoimien toimintaympäristössä sama asia ei enää näyttäydykään niin pahana asiana.

Helsingin kadettiipiiri teki tammikuussa 1988 selvityksen upseerien omakuvasta. Selvityksen yhtenä tuloksena oli, että upseerit pitivät kolmanneksi tärkeimpänä ominaisuutenaan henkistä ryhtiä. Tähän piirteeseen oli liitetty sellaiset selitykset kuin kunniantunto, kyky seistä sanojensa ja tekojensa takana, vastuun kantaminen sekä epäitsekkyys. (Häyry 1991, 93) Jokaisen upseerin tuntema kadettikunnan tunnuslause, *constantem decorat honor - kunnia kestävän palkka*, määrittää varmasti jokaista upseeria hyvin paljon. Upseerikasvatus ja kadettikoulussa

opitut upseerin arvot vaikuttavat varmasti paljon siihen, minkälaisista käytöstä toiselta sotilaalta hyväksytään.

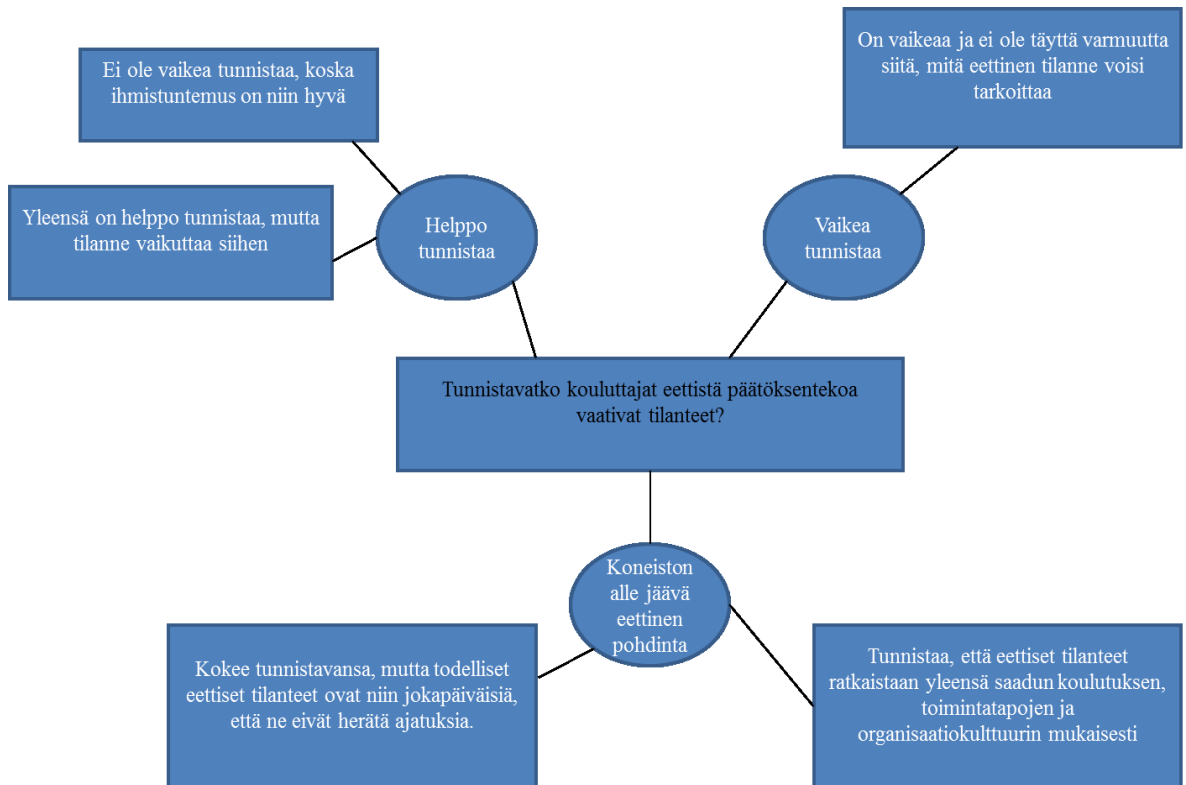
Vastaaja nro2: Varmaan kiusaamisen ja tiukan esimiestoiminnan raja on välillä häilyvä. Eli asiallisuuden tai asiattomuuden ja sen asiallisen käytöksen raja saattaa välillä olla aika häilyvä sillon ku ainakin meillä niinku tilanne on kireä. Elikkä olen nähnyt tilanteita, joissa esimies ei alaistaan ehkä täysin asiallisesti kohtele ulkopuolisesti tarkkailtuna. Mut sitte toisaalta siihen tilanteeseen siirrettynä se ei ehkä sittenkään näyttäydy niin pahana. Et... Nyt jotenki siin on sellanen, et jos mä näkisin samanlaisen tilanteen siviilissä, ni mä kokisin sen pahempana ku niinku meillä... puolustusvoimissa. Se on tavallaan outoo. Koska samojen käyttäytymissääntöjen pitäis kuitenkin jossain määrin päteä, mutta meillä ehkä on enemmän hyväksyttyä semmonen kohtuu tiukka... Ja ehkä se henkilökohtasuuksiin meneminen on se raja, mihin mäki vetäsin sen rajan niinku aina. Et jos esimies niinku sortaa sitä alaista niin, et se menee henkilökohtasuuksiin, niin se on niinku epäasiallista. Mut sit se, et aika tiukkaan siitä asiasta saataan sanoa ja niinku... normittaa tavallaan sitä alaista. Mut jos siviiliin siirtäis sellasen käytöksen, ni se vois ehkä aiheuttaa enemmän ahdistusta siellä.

5.2 Kouluttajien valmiudet eettiseen toimintaan

Toiseen päätutkimuskysymykseen vastataan kolmen alakysymyksen avulla. Näin ollen päätutkimuskysymyksen vastaus muodostuu kolmesta eri kuvauskategoriasysteemistä. Kouluttajien valmiuksia tarkastellaan heidän käsityksiensä kautta siitä, tunnistavatko he eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet, miten kouluttajaa tuetaan tekemään eettisiä päätöksiä ja mitkä tekijät vaikuttavat kouluttajan eettiseen päätöksentekoon.

Haastateltavilta saatujen vastausten perusteella he kokevat valmiuksiensa olevan hyvät. Aineistosta nousi kuitenkin esille myös vähemmän mieltä ylentäviä asioita. Käsitykset siitä, miten kouluttajaa tuetaan tekemään eettisiä päätöksiä, sisälsi paljon sellaisia ilmauksia, joista käy ilmi, että kouluttajat eivät ole saaneet välttämättä sellaista tukea kuin olisivat kaivanneet. Yhdellä tutkittavista oli jopa kokemus, jossa esimies painosti lainvastaiseen toimintaan.

5.2.1 Tunnistetaanko eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet

Kuvio 3. Kuvauskategoriasysteemi - Tunnistavatko kouluttajat eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet.

Yllä olevasta kuvauskategoriasysteemistä voimme nähdä, että haastateltavien käsitykset siitä, tunnistavatko he eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet, ovat melko yksiselitteiset. Kuvauskategoriat on nimetty sillä perusteella, miten tutkittavat kokivat asian. *Helppo tunnistaa* ja *vaikea tunnistaa* kategoriat ovat varmasti yksiselitteiset. Kolmas kuvauskategoria kuvaa sitä käsitysten joukkoa, joista ilmenee se, että eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet ovat niin jokapäiväisiä tilanteita tai niiden ratkaiseminen on niin itsestään selvää, että niihin ei kiinnitetä ollenkaan huomiota.

Eettisten jännitteiden sekä ristiriitojen tunnistaminen vaatii ihmiseltä eettistä herkkyyttä. Ihmisten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutuminen on keskeinen osa näitä ristiriitoja sekä jännitteitä. Ihmisen hyvinvointiin liittyy erittäin keskeisesti tarpeiden tyydyttäminen, joten eettisellä herkkyydellä voidaan tarkoittaa muun muassa toisten ihmisten tarpeiden tunnistamista. Tämän lisäksi siihen liittyy taito tunnistaa tilanteessa mukana olevien ihmisten erityispiirteet,

oikeudet ja velvollisuudet. Eettinen herkkyys edellyttää ihmiseltä empatia- ja roolinottotoimia ja se sisältää pohdintaa siitä, miten oma toiminta vaikuttaa muiden hyvinvointiin. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 21, 91.)

Tutkimuksissa on havaittu, että eettinen herkkyys voi vaihdella hyvinkin paljon eri yksilöiden välillä. Tämän lisäksi eettinen herkkyys on myös tilannesidonnaista, eli se voi vaihdella samalla yksilöllä siirryttäessä tilanteesta toiseen. Tilannesidonnaisuuteen vaikuttaa muun muassa tilanteen tuttuus. Jos tilanne on toimijalle uusi, saattaa hän keskittyä moraalisiin sijaan enemmän asian tekniseen puoleen. Myös eturistiriidat saattavat vaikuttaa eettiseen herkkyyteen. Jos esimerkiksi jossain tilanteessa koetaan suurta myötätuntoa yhtä ihmistä kohtaan ja toinen ihminen koetaan vastenmieliseksi, saattaa tilanne ajautua siihen, että kaikkien osapuolien oikeuksia ja hyvinvointia ei tarkastella tasapuolisesti. Eettinen herkkyys on keskeisessä asemassa kaikessa toiminnassa, koska ilman sitä eettistä toimintaa ei käytännössä ole olemassa. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 22-23.)

Alla lainaukset tutkimuksen aineistosta, jonka perusteella kuvauskategoriat ovat muodostuneet.

Vastaja nro1: *Ei. Mun mielestä ihmistuntemus on oikeasti aika hyvä. Mul ei oo mitenkään vaikeaa. Ehkä vaikeampi on tehdä ne päätökset.*

Vastaja nro5: *Hmmm... nooo tuota tuota... riippuu paljon tilanteesta. Ei lähtökohtaisesti oo. Ei oo.*

Vastaja nro6: *Vaikee kysymys.... eettisiä tilanteita... Ööööööö....*

Vastaja nro4: *Mä niinku näkisin, et tollain niinku eettiset kysymykset siitä, että mitä mä teen oikein työssäni, ni ne kumpuu hyvin pitkälti tuolt koulutuksesta ja kaikista normeista, mitä meille on niinku näytetty kautta sitte yksikön omista toimintatavoista ja organisaatiokulttuurista, mihin meijät on niinku muovattu loppujen lopuksi. Ne on niinku hyvin sellasia niinkun ammattiin liittyviä keisjää, et mikä pitää ratkasta ja niihin on yleensä aina niinku joku toimintatapa.. toimintatapa. Et ei tuu oikeen sillee sellast tilannetta tavallaan mieleen, et ois pitäny niinku pohtia, että tota.. Tavallaan niinku hyvien tapojen ja meille asetettujen säästöjen ulkopuolelta, et meniks tää nyt oikein ja onks tää nyt oikein.*

Vastaaja nro6: Öööööö.... Kyl mä koen tunnistavani, jos se asia on jollain tavalla selkeesti ristiriidan... Jos se jollain tavalla niinkun... tuntuu ajatuksen arvoiselta asialta, niin mä tunnistan sen kyllä. Mut ne valinnat ja tilanteet on niin jokapäiväisiä, niin niille ei oikeen tuu uhrattua ajatustakaan.

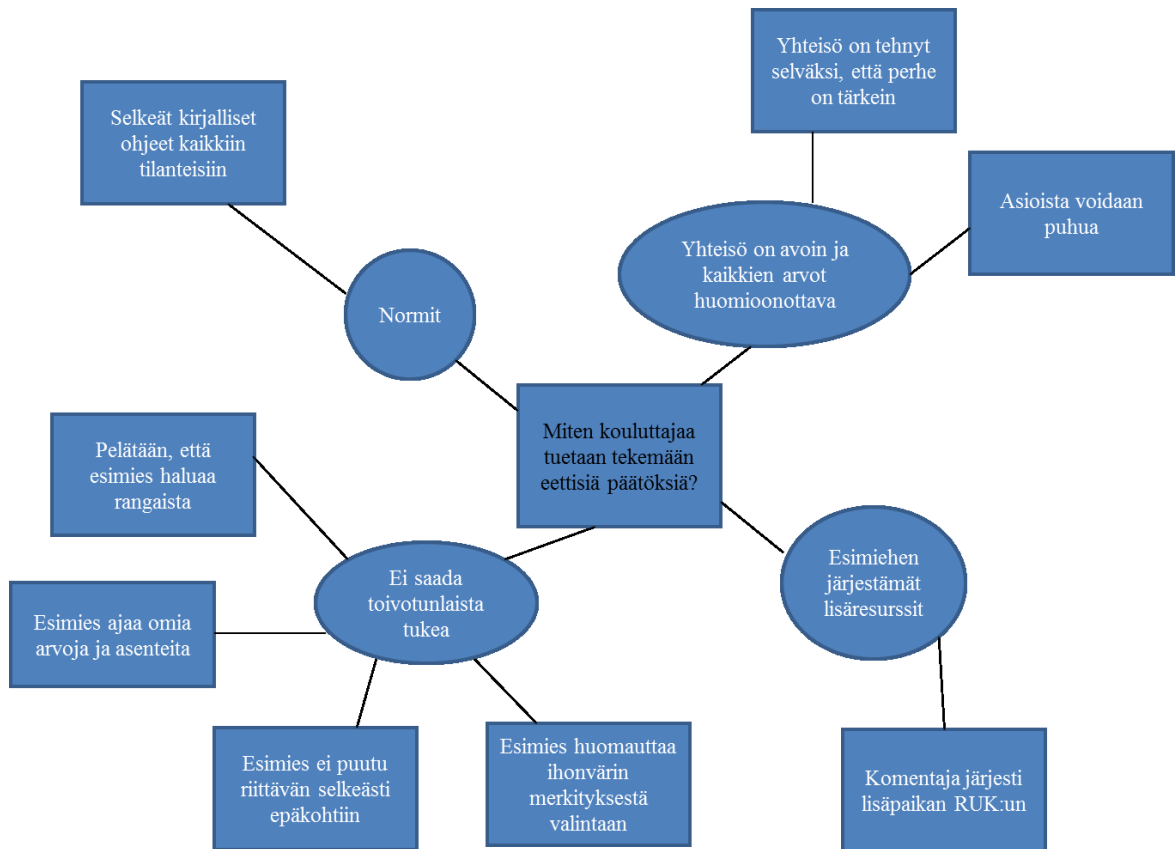
Kuten yllä olevasta vastauksesta voimme huomata, niin emme ole aina tietoisia niistä arvoista, jotka viime kädessä ohjaavat valintojamme ja toimintaamme. Kun olemme sisäistäneet arvomme, ne voivat vaikuttaa ajatteluamme automaattisesti ilman, että meidän tarvitsee miettiä, mitä arvon toteutuminen tilanteessa tarkoittaa. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 44.)

5.2.2 Kouluttajan saama tuki eettisiä päätöksiä tehdessä

Tässä luvussa esitellään tutkittavien käsitykset siitä, miten he ovat kokeneet sen, miten heitä tuetaan töissä tekemään eettisiä päätöksiä. Seuraavalla sivulla olevasta kuvauskategoriasysteemistä voimme nähdä, että merkitysyksiköt on jaettu neljään eri kuvauskategoriaan:

- Normit
- Yhteisö on avoin ja kaikkien arvot huomioonottava
- Esimiehen järjestämät lisäresurssit
- Ei saada toivotunlaista tukea

Vaikka fenomenografisessa analyysissä ei ole tarkoitus yleistää ja samankaltaisten vastausten määrällä ei sinänsä ole merkitystä, niin on huomionarvoista havaita, että suurin tutkittavien käsityksiä kuvaava kategoria sai nimekseen *ei saada toivotunlaista tukea*. Erityisen merkittävän asiasta tekee se, että yksi tutkittavista kertoi kokemuksesta, jossa esimies on painostanut lainvastaiseen toimintaan.

Kuvio 4. Kuvauskategoriasysteemi - Miten kouluttajaa tuetaan tekemään eettisiä päätöksiä.

Yhteisö voi vaikuttaa jäsentensä moraaliin ja tällä tavoin antaa tukea eettistä päätöksentekoa vaativiin tilanteisiin. Keinot ovat melko yksinkertaisia, mutta isoon ammattikuntaan vaikuttaminen saattaa olla mahdotonta. (Ollila 1991, 261.) Puolustusvoimilla on se etu, että jokainen töissä oleva sotilas on suorittanut varusmiespalveluksen ja saanut koulutuksen puolustusvoimien oppilaitoksessa. Tämä mahdollistaa ainakin yleisellä tasolla sotilaiden moraaliin vaikuttamisen. Tutkijan havaintojen perusteella puolustusvoimat ovat pyrkineet vaikuttamaan henkilöstön ja varusmiesten moraalikäsityksiin mukaillen Ollilan esittämää mallia.

Jos yhteisön jäsenten moraaliin halutaan vaikuttaa, voidaan ensimmäisessä vaiheessa laittaa paperille yhteisön alustavat ammatilliseettiset säännöt. Tämän jälkeen niitä muokataan ryhmätöinä ja niistä pyritään löytämään ne asiat, jotka ovat oikein tai väärin, ne asiat, mitkä puuttuvat ja mikä on vaikeaa tai utopistista. Tämän jälkeen vuorossa on tilanneharjoitukset, joissa harjoitellaan eettistä selkärankaa. Harjoituksista tulee tehdä itsearvio sekä saada ulkopuolisen tekemä arvio. Lopuksi olisi syytä tehdä kannanotto-prosessi, jossa selvitetään, mitä mieltä yhteisö on eettisten sääntöjen sisällöstä ja niiden käyttötarkoituksista. (Ollila 1991, 261)

Eettiset säännöt koostuvat hyväksytyistä ammatillista toimintaa ohjaavista eettisistä periaatteista sekä säännöistä, joista selviää ammatin edellyttämä asenne, vastuu sekä suhtautumistapa työhön. Ne osoittavat ammattilaiselle, millaisiin asioihin ammatinharjoittamisessa tulisi kiinnittää huomiota. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 54.)

Eettisessä ongelmanratkaisussa ei voi kuitenkaan nojata ainoastaan eettisiin ohjeisiin, koska ne ovat usein luonteeltaan yleisiä. Eettisten sääntöjen on tarkoitus toimia ammattikunnan jäsenten toimintaa säätelevinä normeina, pitää yllä asiakkaiden luottamusta ammattikuntaan, lisätä ammattikunnan sisäistä kiinteyttä, sekä suojata ammattikunnan jäseniä laillisilta rangaistuksilta ja yleisen mielipiteen tuomiolta. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 54.)

Seuraavaksi alla on tutkittavien käsityksiä siitä, miten heitä tuetaan töissä eettiseen toimintaan.

Vastaaaja nro1: Mut se tilanne ratkes onneks sillä tavalla, että sinne löytyy yks lisäpaikka, jollonka kaikki oli tyytyväisiä. Mutta sitä, et miten se ois ratkastu sitte, jos sinne ei ois ollu sitä lisäpaikkaa, ni mä en tiiä. Vaikee tilanne, mut siinäki autto, et sen faija soitti illalla prikaatin komentajalle, joka sano, että eiköhän sinne yks lisäpaikka löydy.

Yllä olevasta vastauksesta selviää, kuinka haastateltava on kokenut saavansa tukea prikaatin komentajalta eettisen dilemman edessä. Kyseinen kouluttaja vältti omasta virheestä johtuneen vaikean tilanteen ratkaisemisen sillä, että komentaja oli järjestänyt lisäpaikan reserviupseerikurssille.

Seuraavat ilmaukset on jaettu kuvauskategoriaan nimeltä *ei saada toivotunlaista tukea*. Kategoriaa leimaa tyytymättömyys tilanteeseen ja kokemukset siitä, että esimies ei toimi toivotulla tavalla. Tilanteet vaihtelevat liian lepsusta puuttumisesta kiusaamiseen, jopa rasismiin.

Vastaaaja nro1: Niihin on reagoitu...ää...Mä haluisin sanoo, et ei mitenkään, mut sit taas mä en nää sen yksikön esimiehen työtä siel niinkun kulissien takana. Koska mä tiiän, et sitä tapahtuu jaa sellasta, mitä mä en oo ite nähny sellasta ohjausta ja puuttumista, mut mitään selkeätä puuttumista en oo huomannu. Poislukien yhdessä viikkopuhuttelussa on saatettu sivuta sitä, että kaikennäkönen kiusaaminen yms yms on kielletty. Ja se on selkeesti huoneessa oleville suunnattu, mutta sitten... ööö... jotku tilanteet ois edellyttäny sitä, että siihen ois puutut-

tu ihan niinku selkeesti. Ja ilmoitetaan suoraan , että tää ei oo ok. Mut se on hirveen vaikeeta.

Vastaaja numero yksi kertoo yllä tilanteesta, jossa olisi toivonut esimieheltään selkeää puuttumista kiusaamiseen. Kiusaamiseen on puututtu jollain tavalla, mutta se ei ilmeisesti ole ratkaissut tilannetta, eikä ollut haastateltavan mielestä riittävän selkeä puuttuminen tilanteeseen.

Vastaaja nro3: Hän oli meille tullu just niinku varapäälliköks, ni oli vähä semmonen, et hetkinen että... mun vähä niinku esimies... käskee tai niinku huomauttaa mua, et mun pitäis tehdä niinku valintoja sen perusteella, minkälainen ihonväri niinku jollain on. Eihän se vaikuta siihen niinku mun mielestä mitenkään. Niin se että niinkun... vähän sellanen, et hetkinen, että... onks mun esimies niinku... täysin erimieltä asiasta ku minä.

Vastaaja numero kolme kertoi tilanteesta, jossa hän teki varusmiesten tulevaisuuteen vaikuttavia valintapäätöksiä. Esimies pyrki vaikuttamaan päätöksentekoon tuomalla esiin omia syrjiviä asenteitaan. Tämä vaikeuttaa entisestään työlästä ja vaativaa valintatilannetta.

Vastaaja nro6: Meil on varmaan aika voimakas sellanen leimaamisen kulttuuri ja me ollaan niinku... Meil on kulttuuri, jossa pelätään virheitä ja ollaan niinku jatkuvan onnistumisen vankeina. Ja pelätään sellasta epäonnistumisen tuomaa mainetta. Kaikissa tapauksissa ei varmaan luoteta siihen, että jos se meidän toiminta vois olla jollain tavalla tuomittavaa, et esimiehet ois meidän puolella. Pelätään ehkä sitä, että esimiehet haluaa rangaista.

Alla oleva vastaaja on kokenut saaneensa vaikeissa tilanteissa tukea työyhteisönsä normeista. Moneen ongelmaan on varmasti olemassa valmiit ratkaisumallit, mutta harva käsitti saaneensa tukea ohjeista ja käytänteistä.

Vastaaja nro1: Pv:n muiden ohjeiden lisäksi meillä on päiväpalvelusohjeet ja kaikki tollaset. Ne antaa aika hyvät vastaukset niinku kaikkeen. Niin... ne oikeestaan antaa kaikkeen vastaukset.

Seuraavat ilmaukset kuvaavat sitä, kuinka työyhteisössä on avoin kulttuuri ja toisten arvot otetaan huomioon. Ilmauksissa keskeistä oli se, että yhteisössä kannustettiin ottamaan ongelmat rohkeasti esille.

Vastaja nro2: *Siihen on mun mielestä ainaki ollu hyvin... tai kohtalaisen avoin kulttuuri, että on kyetty nostamaan ne asiat esille*

Vastaja nro2: *Meil on aika avoin keskustelukulttuuri ja se on ehkä sellanen aika ratkaseva tekijä. Meillä tavallaan ne asiat, ni se rivijätkä voi tuoda ne omat ongelmat esille vaikka suoraan päällikölle tai pataljoonan komentajalleki. Eli on pyritty siihen, että kaikki ongelmakohdat niinku pyrittäis tuomaan esiin. Eikä piilottelemaan niitä jonkun sanktion tai jonkun muun pelossa. Pyrittäis niinku toimii sen avoimuuden kautta.*

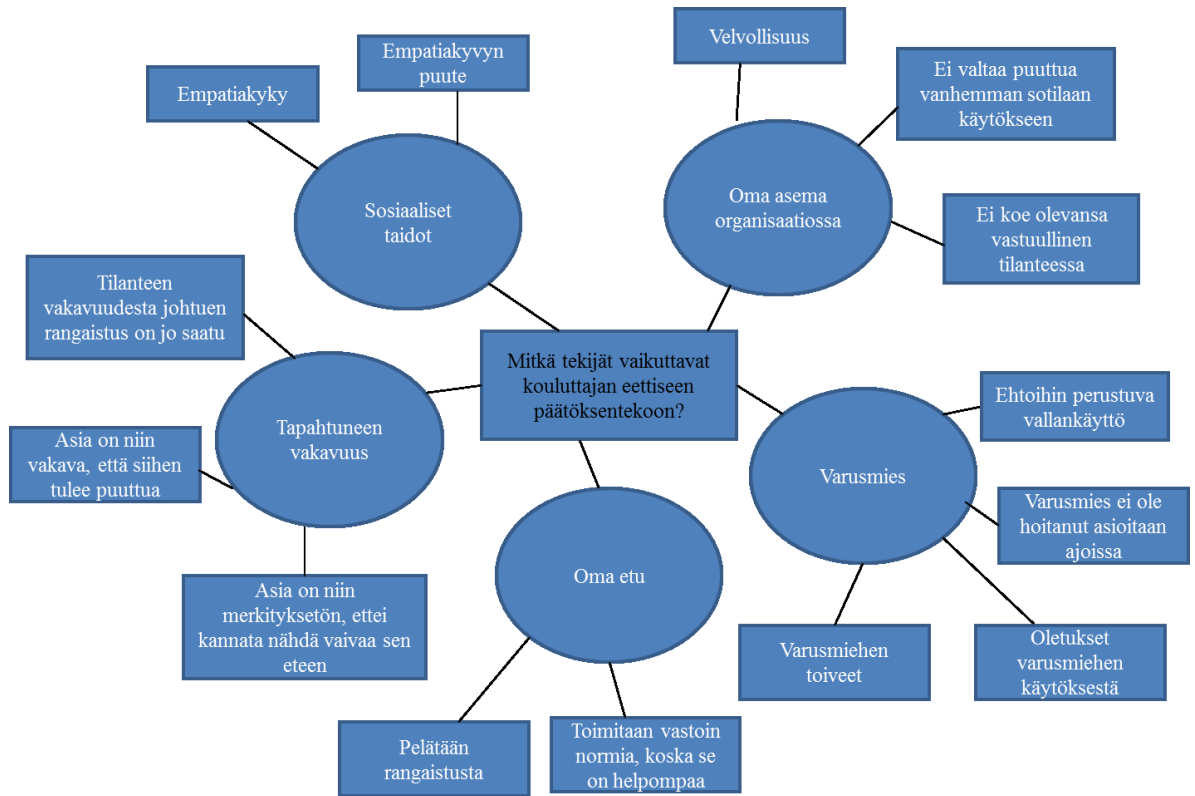
Vastaja nro6: *Yleisiä käytänteitä... Ehkä enemmän sellasta tuotanois sisäistä kulttuuria ja vakiintuneita tapoja tehdä asioita. Sen lisäksi avoin keskustelukulttuuri, jossa asioiden kysyminen on ihan luontevaa.*

Vastaja nro2: *Sitä on pyritty korostamaan koko työyhteisössä, että kotipesä on kaikista tärkein. Ja sitä varten on tehty määrätietosesti paljon töitä, että se toimis kunnolla. Se on viety niin pitkälle, että työyhteisön esimiehet on ulkomaanreissun yhteydessä järjestänyt omaisille niinku kotiväelle erinäisiä tapahtumia. Ne on pyrkinyt siihen, et ne olis yhdessä siinä ja juttelis keskenään. Ja on tarjottu kaikki pastorista ja sosiaaliterapeutista lähtien käyttöön.*

5.2.3 Eettiseen päätöksentekoon vaikuttavat tekijät

Alla olevasta kuvauskategoriasysteemistä voidaan huomata, että käsitykset siitä, mitkä tekijät vaikuttavat eettiseen päätöksentekoon, on jaettu viiteen eri kuvauskategoriaan. Kategoriat ovat *sosiaalinen taito, oma asema organisaatiossa, varusmies, oma etu, sekä tapahtuneen vakavuus*. Vastauksissa korostui varusmiehiin liittyvät asiat. Keskeisimmät huomiot varusmiehiin liittyvistä asioista oli, että varusmiehiltä odotettiin tietynlaista toimintaa.

Haastattelujen perusteella varusmiehiä kohdeltiin sen mukaisesti, miten hyvää heidän toimintansa oli ollut. Tämän lisäksi tutkittavat käsittivät erittäin merkittäväksi vaikuttimeksi varusmiesten oman tahdon. Pääsääntöisesti sen koettiin liittyvän valintoihin.

Kuvio 5. Kuvauskategoriasysteemi - Mitkä tekijät vaikuttavat kouluttajan eettiseen päätöksentekoon.

Vastaaja nro1: *Ihmisyys vaikuttaa siihen. Jos se syy on sellanen, et sä saat perusteltuu sen niille muillekin sillä tavalla, että ajatelkaa nyt, et oisko toi perseestä, et tol tyypil on toi tilanne ja teil muil ei oo tää sama tilanne, niin sil perusteel mun mielestä se ykski tyyppi voi saada sen lomapäivän. Vaikka se ei oookkaan linjassa sen oikeudenmukaisuuden kanssa siinä, että se saa lomapäivän vaik kukaan muu ei saa. Mut jos se riippuu siit tilanteesta, ni mun mielestä ehdottomasti. Liian yksoikosesti aina sanotaan, että kukaan ei voi saada. Mut totta kai se riippuu tilanteesta. Liian helposti intissä mennään siihen, et no koska nyt ei voi saada koska ei oo muutkaan saanu. Sit ei vaan katota sitä tilannetta tai ihmistä siin tilanteen takana.*

Vastaaja nro3: *En tiää, onko empatia karissu... Monet kaverit kyllä on sanonu, että empatia on karissu tän uran aikana tai tullu kyynisemmäks. Silleen inho-realistiseks jossain asioissa.*

Jotta ihminen voisi olla eettisesti sensitiivinen, tulee hänellä olla kykyä asettua toisen ihmisen asemaan. Roolinotto on tiedonkäsittelyprosessi, joten se on kognitiivista. Roolinotto voidaan jakaa kolmeen lajiin. Itseen keskittyvässä roolinotossa ihminen kuvittelee, miltä hänestä itsestä tuntuisi kyseisessä tilanteessa. Toiseen keskittyvässä roolinotossa keskitytään eläytymään siihen, miltä toisesta tuntuu. Kolmannessa muodossa mietitään joko samanaikaisesti tai vuoronperään, mitä itse tuntisi ja mitä toinen henkilö tuntee tilanteessa. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 81.)

Empatialla tarkoitetaan eläytymistä toisen ihmisen tunteisiin. Se on erittäin tiiviisti yhteydessä roolinottoon. Empaattisella suhtautumisella tarkoitetaan tunneperäistä, toiseen ihmiseen suuntautuvaa myötäelämistä ja lähtökohtana sille ovat toisen henkilön tunteet. Suhtautuminen voi saada kaksi erilaista muotoa, empatian tai sympatian. Empatiassa koetaan samaa tunnetta kuin toinen ja sympatiassa taas koetaan myötätuntoa ja huolta toista kohtaan. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 82.)

Vastaaja nro4: *Se oli mun mielestä itsestään selvä ratkasu siinä vaiheessa, kun mä olin vastuussa siitä harjotuksesta ja sillä hetkellä se kaveri oli vetovastuussa, kun minä olin kotona tunneilla nukkumassa, ei siis ollu sh:lla tehtävä, niin tota harjotuksen johtajan ominaisuudessa mä annoin sille palautteen, et sä et vaan voi tehdä noin. Et sä oot vastuussa tästä porukasta, ni mitä jos siel käy jostain? Ni kuka sen ensimmäisen johtovastuun ottaa jossain äksidentissä, jos jätkä on jossain huitelemassa? Niiku oikeesti yhteyksien ulottumattomissa. Toki sen takia pidän aina tällasissa harjotuksissa virven itelläni. Ku tota kun johtovastuu on jollain, ni silloin siitä huolehditaan siitä hommasta. Ja välitön palaute tuli kyllä ja olin kyllä äärettömän närkästynyt tässä tilanteessa. Ja annoin sen näkyä, mutta..mutta.. toki ei mitään haukkumista, eikä mitään tällasta raivoamista.*

Vastaaja nro4: *Mutta koska komppanian päällikkö on päällikkö ja hän vastaa.. hän on niin sanotusti kuitenkin pääkouluttaja siinä yksikössä niin tota mun mielestä tällaset tota virheet, erheet kautta jos olen harjoituksen johtajana antanut palautetta henkilökunnalle tai kelle tahansa jostain ja päällikkö kysyy, miten meni, niin mun mielestä mä oon velvollinen kertomaan, miten on mennyt.*

Kuten yllä voimme huomata, moraalin tärkeäksi kokeminen lisää todennäköisyyttä siihen, että toimintamme on moraalisten arvojen mukaista. Tällaisessa tilanteessa ihminen kokee olevansa vastuussa siitä, miten toimii ja tämän takia hän myös kokee velvollisuudekseen noudattaa itselleen tärkeitä periaatteita. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 43.)

Vastaja nro3: Mä luulen, et just se, et niinku.... äh... onks sit täs ammatissa se tietynlainen arvovalta. En tarkota, et lähtis niinku kumartelemaan... mut se, et oot pöydässä, mis kaikki muut on sotilasarvoltaan vanhempia sotilaita ku sinä, et jos joku rupee heittämään jotain, ni ehkä siin vaiheessa mä koen, et on vaan parempi, että oon vaan hiljaa....

Vastaja nro2: En oo joutunu niinku sellaseen tilanteeseen, et oisin joutunu keskeyttää sen tilanteen... et se ois niinku ollu mun vastuulla. En oo joutunu sellasta kokemaan kyllä.

Vastaja nro3: Nojoo... en niinku.. tai siis hirmuvaikee... Mä en koe, että mulla ois ollu työyhteisössä joku sellanen rooli.

Vastaja nro6: No mä koen, että työyhteisöllä on velvollisuus puuttua. En välttämättä henkilökohtasella tasolla, mut... nään et yhteisönä siihen tulee puuttua ja ne ketkä on siin yhteisössä henkisiö johtajia tai tuntee parhaiten ne henkilöt, joden välillä on jotain, tai on esimiesasemassa. Siin on niit henkilöitä, joiden pitää puuttua, mut koko yhteisön myös.

Ammatti-identiteetti on osa ihmisen sosiaalista identiteettiä. Se kytkeytyy siihen ammattiryhmään, johon ihminen kuuluu. Ammatti-identiteetti kuvastaa sitä, millaisena ihminen näkee itsensä ammattinsa edustajana. Ammatilaisen toimintaan liitetään tiettyjä velvollisuuksia, ominaisuuksia, asenteita ja käyttäytymistä. Nämä asiat opitaan yleensä opiskelun aikana, kun opettajat ja vanhemmat opiskelijat sosiaalistavat henkilön ammatilaisen rooliin. Näin henkilö oppii tietämään, minkälaista käyttäytymistä ammatin edustajalta oletetaan ja mitkä ovat ammatin eettiset periaatteet. Sosiaalistaminen ei välttämättä tapahdu tiedostetusti. Suurin osa siitä saattaa tapahtua seuraamalla muiden toimintaa ja käyttäytymistä. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 44-45.)

Ammatteja ja niihin liittyviä roolikäsityksiä voidaan tarkastella neljän eri ulottuvuuden kautta. Nämä ulottuvuudet ovat auktoriteetti, vastuu, vaikutusmahdollisuudet sekä autonomia. Auktoriteetti liittyy siihen, kuinka paljon yksilö kokee omaavansa valtaa ammatissaan. Vastuu taas ilmentää sitä, kuinka paljon vastuuta yksilöllä on toimenpiteiden seurauksista ammatissa toimiessaan. Vaikutusmahdollisuudet kuvaavat sitä, kuinka paljon ammattilainen kokee kontrolloivansa ja hallitsevansa ammatissa toimimistaan. Tähän liittyy se, kokeeko yksilö voivansa vaikuttaa toimintaansa ja sen päämääriin vai ovatko ne ennemminkin ulkopuolisten tahojen ohjaamia. Autonomia kuvaa taas sitä, kuinka suuri itsenäisyyden aste on. Autonominen yksilö ei tarvitse muiden työntekijöiden tai asiakkaiden hyväksyntää. Epäitsenäinen yksilö hakee enemmän tukea ympäristöstä, eikä uskalla tehdä päätöksiä itse. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 45-46.)

Vastaaja nro5: Et jos se poika ei oo osannu alustavassa suunnittelussa sunnitella lomaansa ja nyt se tulee kertoo, et tossa oiski vaikka joku autotuninki tapahtuma, ni en mä sellasiin oo laittanu puoltoja sen takia, että seki tapahtuma on ollu jo kauan tiedossa.

Vastaaja nro5: En tommoseen puolla ihan senki takia, et jos paljo tollasia puoltaa, ni varusmiehet alkaa käyttämään sitä hyväksi. Sieltä tulee sitte seuraavalla viikolla seuraava ukko samallailla ja sit siinä on loputtomassa kierteessä.

Vastaaja nro5: Mut sit jos siinä on joku lähiomaisen syntymäpäivät ja jotain sellasta, et on vaikka kummilapsen syntymäpäivä, jota ei oo nuoripoika muistanu siinä vaiheessa, ku on lomia suunniteltu, ni niihin mä oon yleensä puollot laittanu.

Haastateltava numero viisi kertoo, kuinka hänen päätöksentekoonsa on vaikuttanut se, että varusmies ei ole osannut suunnitella lomiaan käytössä olevan prosessin mukaisesti. Haastateltava jatkoi vastaustaan kertomalla vielä sen, että uskoo varusmiesten alkavan käyttämään tilannetta hyväkseen, jos alkaa puoltaa lomia myöhässä ja vähäpätöisten syiden takia. Jos syy on kuitenkin ollut haastateltavan mielestä riittävän hyvä, on hän puoltanut loma-anomuksen.

Kuten aikaisemmin on mainittu, eettinen herkkyyys on taitoa tunnistaa eettisiä jännitteitä sekä ristiriitoja. Tästä voi aiheutua mielikuva, että jännitteet ja mielikuvat sijaitsevat itsemme ulkopuolella ja tehtävämme on tulkita, mistä niissä on kysymys. Kun tulkitsemme toisen ihmisen toimintaa, niin se on aina oman maailmankuvamme värittämää. Joskus tulkinta voi perus-

tua vääristyneisiin havaintoihin tai paikkansapitämättömään tietoon. Tästä johtuen eettinen ongelma voikin olla siinä, miten havaitsemme ja tulkitsemme toisen ihmisen toimintaa. (Juu-järvi, Myyry & Pessa 2007, 96.)

Haastateltava oli tehnyt tulkintaa omista lähtökohdistaan ja oli kokenut oikeudekseen arvottaa varusmiesten vapaa-aikaa. Asioiden hoitaminen myöhässä on tietenkin riittävä peruste sille, että lopputulos ei ole kaikkien mieleen, mutta tilanteesta tekee eettisen se, että haastateltava on arvottanut eri syyt olla lomalla, vaikka lähtökohtaisesti sillä ei pitäisi olla merkitystä.

Vastaaja nro1: *Miten meidän perusyksikössä tehdään ne valinnat niin... siin on tosi paljon parempaa verrattuna esim. viereisiin perusyksiköihin. Meillä niitä äijiä esim. haastatellaan henkilökohtaisesti ja ne saa periaatteessa ite päättää sen perusteella, miten ne on suoriutunu p-kaudella.*

Vastaaja nro1: *Joo. Niitten omat halukkuudet vaikuttaa tosi paljon. Sen eteen nähään aika paljon vaivaa, että jokainen pääsis sellaseen paikkaan, mihin ne ite haluaa.*

Vastaaja nro3: *Mut kyl mun lähtökohtana on se, että jokasella pitää olla se halu siihen tehtävään. Vaikka se ei ois se ykkösjuttu, ni se ois sitte se kakkos tai kolmosjuttu.*

Vastaaja nro4: *Varsin työläs prosessi, mutta siitä on saatu hyvää palautetta, että heidän halukkuudet ja kaikki on otettu oikeasti huomioon.*

Vastaaja nro5: *Minun omasta mielestä se tärkein juttu on oma halu ja sitten mikä on, ni se ihan henkilökohtanen osaamiset ja kyvyt.*

Yllä olevissa vastauksissa on korostunut päätöksentekoon vaikuttavana asiana varusmiehen toiveet. Jotta varusmiespalvelus olisi mahdollisimman tehokasta ja mielekästä sekä varusmiehelle että puolustusvoimille, tulisi varusmiehen saada vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa puolustusvoimissa mahdollisuuksien rajoissa. Tämä edesauttaa korkean palvelusmotivaation saavuttamista.

Vastaaja nro3: *Ja mä oon sanonu heille, että metsä vastaa niinku sinne huudetaan.*

Vastaaja nro3: *Totta kai mä haluun mennä niinku lähtökohtasesti niinku sääntöjen mukaan. Mut se, että jos siel on joku kaveri, joka on hoitanu todella hyvin palveluksen ja sitte hänelle käy vaikka jotain palveluksen loppupuolella. Et vaikka käsi murtuu tai jotain.. ni kyl siinä sit lähtökohtasesti aletaan miettii sitä, miten me jeesataan se kaveri siit läpi ja saadaan se sijotettua siihen tehtävään. Mut sitte jos on niinku semmonen tilanne, että tää varusmies, ni.. ää ei oo käyttäytyyny muutenkaa.. on käyttäytyyny sopimattomasti, ni niinku... on jopa ollu sillee, et ei ehkä oo ihan kypsä olee siel palveluksessa, ni siin tapauksessa on jopa ehkä helpompi olla silleen tiukempi.. niinku häntä kohtaan. En nyt sano, että ois rangaistus, mutta sillon ei tuu niin paljon mietittyä sitä ns. miehen tai naisen parasta. Minkä takia mä yritän tehdä.. tai ajatella.. tai niinku tehdä.. ei nyt palvelusta, mutta sellasta niinkun auttaa häntä, jos hänellä ei oo ollu minkäänlaista kykyä niinkun... ei nyt auttaa mua, mutta.. olla niinkun yhteistyökykyinen.*

Kahdessa yllä olevassa vastauksessa haastateltava numero kolme kertoo siitä, kuinka varusmiehen toiminta vaikuttaa siihen, miten häneen suhtaudutaan. Tapauksissa voidaan puhua jonkinlaisesta oikeudenmukaisuudesta ja ehtoihin perustuvasta vallankäytöstä.

Monet moraaliset ristiriidat liittyvät epäoikeudenmukaisuuden ja epäreilouden kokemuksiin. Epäoikeudenmukaisuus onkin yksi ihmisen voimakkaimmista tunnekokemuksista ja se voi herättää vihaa, kostonhalua tai katkeruutta. Oikeudenmukaisuus on usein hyvän työyhteisön tärkein ominaisuus ja oikeudenmukaiset menettelytavat ovat eettisen johtamisen ydin. (Juurjärvi, Myyry & Pessa 2007, 103.)

Tutkimusten mukaan erilaisia oikeudenmukaisuuteen liittyviä rikkomuksia tunnistetaan hyvin vaihtelevasti. Tämän lisäksi näkökulmat rikkomuksiin vaihtelevat. Näkökulmat voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: uhrinäkökulma, tarkkailijanäkökulma sekä hyötyjänäkökulma. Uhrinäkökulman omaksuneet henkilöt ovat erityisen herkkiä aistimaan ne tilanteet, joissa ovat itse kokeneet epäoikeudenmukaista käytöstä. Nämä henkilöt eivät välttämättä ole kovinkaan kiinnostuneita korjaamaan huonompiosaisten olosuhteita tai ottamaan vastuuta muiden tilanteesta. Tämän sijasta heille saattaa tulla houkutus rikkoa sääntöjä ja he kokevat rikkomustensa olevan oikeutettuja. Tarkkailijanäkökulman omaksuneet henkilöt taas aistivat helpommin tilanteet, joissa jonkun toisen henkilön oikeuksia on loukattu. Nämä tilanteet aiheuttavat myötätuntoa toista ihmistä kohtaan. Hyötyjänäkökulmassa aistitaan ne tilanteet, joissa joku toinen kohtaa epäoikeudenmukaisuutta, mutta mistä voi itse samalla myös hyötyä jotenkin. Tällaiset

henkilöt haluavat pitää huolen toisesta ihmisestä, mutta tuntevat sen lisäksi syyllisyyttä siitä, että voivat hyötyä tilanteesta. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 103-104.)

Vastaaja nro6: Lähtökohtasesti pyrin toimissani siihen, että noudatetaan määräyksiä täysimääräisesti. Mutta jos tapauskohtasesti koen, että joku yksittäinen määräys vaikeuttaa tai hidastaa tai vaikeuttaa toimintaa siinä määrin ja koen, että sen noudattamatta jättäminen ei aiheuta minkään näköstä poikkeamaa turvallisuudessa tai vaaranna ketään, niin sitten oon saattanu jättää noudattamatta.

Vastaaja nro1: Sen järjestelmän ittensä luoma sellanen kepin ja porkkanan ilmapiiiri. Et jos sä oot suora ja myönnät virhees, niin yleenä suhtautuminen siihen virheeseen on huomattavasti... Yleensä rangaistus siitä, että sä oot vaan olu vilpitön ja kertonu sen jutun, niin avoimesti, niin se rangaistus siitä voi olla täysin suhteeton siihen, et sä oot kuitenkin ite tuonu sen niinku julki. Ni jengi sit pelkää sitä, ni parempi sit vaan olla hiljaa ja peitellä jotain juttua kuin se et tuoda se esille.

Yllä olevista ilmauksista voi huomata, kuinka oman edun tavoittelu on vaikuttanut eettisen päätöksen tekoon. Vastaaja numero kuusi kertoo, kuinka kokee voivansa rikkoa annettua määräystä, jos siitä ei aiheudu vaaraa ja määräystä rikkomalla voidaan saada jotain hyötyä. Vastaaja numero yksi taas kokee paremmaksi peitellä virheitä kuin kertoa niistä avoimesti, koska avoimuudesta saattaisi seurata täysin kohtuuton rangaistus.

Vastaaja nro5: No se sama vartiorike tapahtuu vaikka siinä, että se on tota tulivartiomiehenä tai vastaavaa, ni sillen jos voi tapahtua oikeesti jotain vaarallista muille ihmisille vaikka niille muille teltassa nukkujille, niin sillen mä oon varmaanki vienyt sitä eteenpäin.

Vastaaja nro1: Mä suhtaudun tosi kepeesti kaikkiin niinku pieniin juttuihin. Ja ei ei... Yleisesti ottaen, jos ne on semmosii peruspienii juttui, vaikka joku kännykän käyttö tai tällasta, ni eihän niihin periaattees ees puututa. Tai siis puututaan tietysti, mutta sehän edellyttäis, että joka juttu tutkittais ja näin. Mut kaikki kiusaamisjutut ja tommoset, ni ne on sit asiat ihan erikseen. Semmoset asiat, jolla on jotain merkitystä. Jos on joku kännykän käyttö, ni mä en nää, et sil on mitään

merkitystä. Vaik se onki ärsyttävää, ni mä en silti nää. Ku kaikki kouluttajatki käyttää kännykkää varusmiesten edessä.

Vastaaja nro3: Ja mä koen, että... mietin että... niinkun... että tota... periaatteessa... se on jo sen ns sanktion jo saanu.

Vastaaja nro3: Sit tos joku opettaja sano hyvin, ku sil yhel kadetilla oli räjähtäny kädessä se joku nalli ja etusormi ja peukalo pois ja osa keskisormesta. Hänen kurssinjohtajansa sit huolehti, et sen asian takia hänen kurssiaan ei keskeytetä. Se et puolet hänen kädestään on poissa, ni se on jo ihan tarpeeks iso opetus.

Yllä olevista ilmauksista selviää, kuinka tapahtuneen vakavuus on vaikuttanut eettiseen päätöksentekoon. Tapahtunut saattoi olla haastateltavan mielestä niin vähäpätöinen, että siihen ei kannattanut puuttua. Toisaalta jos tilanne on ollut riittävän vakava, niin tilanteeseen on puututtu. Myös se käsitettiin vaikuttavan päätöksentekoon, jos asiaan liittyvä henkilö oli jo saanut rangaistuksen tapahtuneen vakavuuden takia. Tällaisessa tapauksessa häntä ei haluttu rangaista enää muodollisella rangaistuksella.

5.3 Tulosten johtopäätökset

Tutkimuksen pää- ja alakysymykset olivat:

- Miten eettisen toiminnan vaatimukset esiintyvät rauhanajan kouluttajan työtehtävissä?
- Millaiset valmiudet rauhanajan kouluttajalla on eettiseen toimintaan työtehtävissään?
 - o Tunnistavatko kouluttajat eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet?
 - o Miten kouluttajaa tuetaan tekemään eettisiä päätöksiä?
 - o Mitkä tekijät vaikuttavat kouluttajan eettiseen päätöksentekoon?

Eettisen toiminnan vaatimukset rauhanajan kouluttajan työtehtävissä jakautuivat viiteen kategoriaan: arvot, asenteet, uskottavuus, epätasa-arvoinen käytös sekä epäeettisen käytöksen mahdollistava ympäristö. Eettistä päätöksentekoa vaativiksi tilanteiksi koettiin varusmiesten jatkokoulutuspaikkojen valintatilanteet, kiusaamiseen tai muuhun epäeettiseen käytökseen puuttuminen, loma-anomusten käsittely, normien rikkominen sekä virhetilanteet.

Tuloksista ilmeni, että eettisten tilanteiden tunnistaminen rauhanajan toimintaympäristössä on kouluttajalle ajoittain haastavaa, koska arkipäiväisissä tilanteissa ei koeta olevan eettisen toimijan roolissa. Osa vastaajista koki tunnistavansa eettistä päätöksentekoa vaativat tilanteet hyvin, mutta eettisiä tilanteita ei osattu kuvata tarkemmin tai kouluttajien rooli eettisissä tilanteissa koettiin epäselväksi. Eettisen toimijan roolin muodostumiseen vaikutti omat arvot, uskottavuuden tavoittelu, tasa-arvoon pyrkiminen sekä omat ja auktoriteettien asenteet.

Kouluttajat saavat tukea rauhanajan eettisiin tilanteisiin vaihtelevasti. Avoin ja omia arvoja kunnioittava työyhteisö, esimiehen järjestämät lisäresurssit ja selkeät kirjalliset ohjeet tukivat kouluttajan toimintakykyä eettistä päätöksentekoa vaativissa tilanteissa. Esimiehen epäeettisen toiminnan viljely tai hyväksyminen koettiin tukea vähentävänä tekijänä.

Kouluttajan eettiseen päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä olivat oma asema organisaatiossa, vallankäyttö, empatiakyky, oma etu sekä tilanteenarvio tapahtuneen vakavuudesta.

6. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 140) kirjoittavat, että tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa minkäänlaisia yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimusta on tarkoitus arvioida kokonaisuutena ja tällöin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Tutkimuksen luotettavuuden arviointia tehdään jatkuvasti suhteessa teoriaan, analyysitapaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan ja johtopäätöksiin. Tutkijan on kuvailtava ja perusteltava raportissaan, mistä valintojen joukosta valinta tehdään, mitä nämä ratkaisut olivat ja miten lopullisiin ratkaisuihin on päädytty. Tämän lisäksi tutkijan on arvioitava tekemiensä ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta suhteessa tavoitteisiin. (Vilkkä 2005, 158-159.)

Tutkimuksensa luotettavuutta arvioitaessa, on keskeistä, että tutkija kertoo avoimesti, mihin asioihin tutkimuskohteessa tutkijalla on olemassa yhteys (Virtanen 2006, 199). Tämän tutkimuksen tutkijalla on yhteys tutkittavaan asiaan monellakin tapaa. Hän on ollut varusmiehenä jalkaväkikoulutusta antavassa perusyksikössä, työskennellyt eri kouluttajatehtävissä jalkaväkikoulutusta antavassa perusyksikössä, sekä keskustellut useaan otteeseen eri työkavereiden kanssa mieltä painavista moraaliin liittyvistä asioista. Tutkija on tiedostanut omat käsityksensä tutkittavasta aiheesta ja pyrkinyt siihen, että hänen lähtökohtansa vaikuttaisi tutkimukseen mahdollisimman vähän. Tutkittaviin henkilöihin ei ole minkäänlaista auktoriteettiasemaa. Yksi tutkittavista henkilöistä on työskennellyt noin vuoden samassa perusyksikössä samaan aikaan tutkijan kanssa.

Tutkimustyö alkoi syksyllä 2016. Vaikka tutkimuksen aihe ei ollut vielä siinä vaiheessa selvillä, voidaan sanoa, että tutkimus alkoi kun opetusohjelmaan kuuluva laadullisen tutkimuksen työtapojen kurssi alkoi. Kurssin aikana erityistä kiinnostusta herätti eläytymismenetelmä aineistonhankintamenetelmänä. Syksyn aikana tutkimuksen aihe varmistui. Tutkimustyön aiheena oli eettinen toimintakyky ja sotilaan etiikka. Aihe oli mielenkiintoinen ja jollain tavalla lähellä tutkijan sydäntä, mutta aiheena myös jollain tavalla käsitelty.

Alkuun tutkimusaiheen rajausta tuotti melko paljon tuskaa ja vielä ennen ensimmäistä pro gradu -seminaaria aiheen järkevyydestä oli ristiriitaiset tunteet. Ristiriitaiset tunteet johtuivat siitä, että kaikissa puolustusvoimien oppaissa painotettiin toimintakyvyn liittymistä poikkeusoloihin. Toisaalta kouluttajan eettistä toimijuutta rauhanaikana ei oltu juurikaan tutkittu. Ohjaajan kannustavan palautteen ansiosta tutkimuksessa päädyttiin tutkimaan kouluttajien käsityksiä eettisestä toiminnasta rauhanajan toimintaympäristössä.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kuudelta tutkittavalta henkilöltä. Jokainen tutkittava oli suorittanut vähintään sotatieteiden kandidaatin tutkinnon ja korkeimman koulutuksen saaneet olivat sotatieteiden maistereita. Jokainen tutkittavista oli sillä hetkellä virassa palveleva upseeri. Kaikilla tutkittavilla oli usean vuoden kokemus perusyksikössä työskentelemisestä ja kouluttajan tehtävistä. Tutkittavat palvelivat tutkimuksen teon aikana perusyksikössä tai sieltä pois lähdöstä ei ollut kulunut kovinkaan paljon aikaa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet palvelevat samassa aselajissa, joten opiskelujen aikana saatu koulutus on ollut kaikilla suurin piirtein samanlaista. Tutkittavat valikoituivat viidestä eri joukko-osastosta, jotta saataisiin kokemusta eri joukko-osastoissa palvelevista henkilöistä. Tutkittaviin oltiin yhteydessä henkilökohtaisesti, kun osallistumista tutkimukseen tiedusteltiin. Jokainen tutkittava suhtautui positiivisesti pyyntöön ja heidän motivaationsa tutkimusta kohtaan vaikutti hyvältä.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkimuksen aineisto oli tarkoitus kerätä eläytymismenetelmän avulla. Melko pian tutkimusaiheen tarkentumisen jälkeen tuli selväksi, että eläytymismenetelmä ei sovellu tämän tutkimuksen aineiston keräämiseen riittävän hyvin. Tutkimuksen aineisto päädyttiin keräämään haastattelemalla. Haastattelu on yksi aineiston keruun perusmenetelmistä ja sitä kannattaisi Metsämuurosen (2006, 113-114) mukaan käyttää aina kun haastattelemalla on mielekästä hankkia tietoa, vaikka menetelmän käyttö vaatiikin paljon työtä ja on jatkoanalyysin kannalta vaatelias. Haastattelun selkeänä etuna oli se, että tutkijalla oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä välittömästi mielenkiintoisen asian tullessa ilmi. Tämä oli erityisen hyvä asia, koska ennen haastattelun alkua ei voinut tietää, mistä haastateltavan kanssa lopulta päädytään keskustelemaan. Tämän lisäksi haastattelukysymysten väärinymmärtämisen kanssa ei ollut vaaraa, koska tutkija pystyi selventämään kysymyksiä tarvittaessa.

Tutkija haastatteli kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt yksin. Haastatteluihin oli varattu melko paljon aikaa yhtä haastateltavaa kohden. Haastattelut kestivät pisimmillään kuitenkin noin tunnin. Haastattelut suoritettiin pääosin Maanpuolustuskorkeakoulun sekä Helsingin yliopiston kirjaston tiloissa. Yksi haastatteluista tehtiin tutkittavan kotona. Haastattelupaikat olivat rauhallisia ja haastateltaville tehtiin selväksi, että haastattelun aikana ei tarvitse kiirehtiä. Haastattelutilanteissa kumpikin, tutkija sekä tutkittava, olivat pukeutuneena siviilivaatteisiin. Tilanteissa pyrittiin myös välttämään kaikenlainen puolustusvoimiin liittyvää muodollista käytöstä. Tällä tavalla haastatteluihin pyrittiin luomaan välitön tunnelma.

Jokainen haastateltavista tiesi tutkijan taustan, mutta vaikutti siltä, että tutkijan sotilastautalla ei ollut vaikutusta tutkittavien suhtautumiseen haastattelutilanteissa. Tutkittavat henkilöt eivät lukeneet tutkimuksen tuloksia ennen tutkimuksen julkaisua.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) ovat sitä mieltä, että haastattelun onnistumisen kannalta on järkevää antaa haastattelukysymykset etukäteen haastateltavalle. Tässä tutkimuksessa niin ei kuitenkaan toimittu. Tutkittavien ei haluttu perehtyvän aiheeseen ennen haastatteluun saapumista. Asiasta myös mainittiin tutkittaville. Tällä tavalla toimimalla haluttiin varmistaa luotettavampien tulosten saaminen kouluttajien valmiuksista eettiseen toimintaan. Tästä valinnasta seurasi myös merkittävä tutkimuksen tekoon liittyvä eettinen ongelma. Tutkittaville kerrottiin ennen haastatteluun saapumista vain hyvin yleisellä tasolla, mistä tutkimuksessa on kyse. Kuulan (2006, 105) mukaan tutkittaville on syytä kertoa tutkimuksen tavoitteista. Tarkkaa tutkimusasetelmaa ei ole välttämätöntä kertoa, mutta tutkimuksen pääaiheet on kerrottava, jotta tutkittavat voivat päättää tutkimukseen osallistumisesta riittävin perustein. Koska tutkimuksen aihe ei ollut erityisen arkaluonteinen, päädyttiin tutkimusaiheesta kertomaan se, että tutkimus koskee käsityksiä eettisestä toimintakyvystä ja tutkimuksen avulla kartoitetaan kouluttajien valmiuksia eettiseen toimintaan. Ennen haastattelun alkua tutkittaville kerrottiin erittäin tarkasti, mistä tutkimuksessa on kysymys. Heille muun muassa esiteltiin tutkimuksen viitekehys sekä tutkimuskysymykset.

Haastattelurunkoa ei testattu koeryhmän avulla. Jälkeenpäin on helppo sanoa, että se olisi ollut järkevää. Testiryhmän avulla haastattelurungosta olisi saanut palautetta ennen ensimmäistä varsinaista haastattelua. Kokemuksen ja palautteen avulla runkoa olisi voinut muokata vielä paremmaksi. Lisäksi tutkijalla olisi ollut paremmat valmiudet heti alusta alkaen tarkentavien kysymysten esittämiseen, kun olisi ollut jo jonkunlainen näkemys siitä, mitä asioita haastatteluissa mahdollisesti nousee esiin.

Haastatteluissa kerätty aineisto äänitettiin tietokoneesta löytyvän sanelimen avulla ja se saatettiin kirjalliseen muotoon haastattelut sanatarkasti litteroimalla. Vilkan (2005, 115-116) mukaan fenomenologisessa tutkimuksessa ei edellytetä litteroimisen suhteen pikkutarkkuutta. Haastatteluista kuitenkin litteroitiin kaikki puhe paperille, vaikka osa aineistosta oli sellaista, että sille ei ollut käyttöä tutkimusta tehdessä. Vaikka litterointi on työlästä, se lisää tutkijan vuoropuhelua aineiston kanssa. Siitä on hyötyä muun muassa silloin, kun tutkija määrittelee, mikä on riittävä tulkinta tutkimusongelman kannalta. (Vilka 2005, 115.)

Kuten aikaisemmin todettiin, tutkimustyö alkoi syksyllä 2016, kun koulutuksessa oli vuorossa opetusohjelman mukainen laadullisen tutkimuksen työtapojen kurssi. Tutkimusaihe varmistui saman syksyn aikana, mutta varsinainen aiheenrajaus tapahtui tammikuussa 2017. Tutkimuksessa on ollut välillä pitkiäkin taukoja, koska muu opetus on vienyt tutkimuksen teolta aikaa. Se on osaltaan vaikuttanut siihen, että ajatukset on ollut välillä vaikea pitää kassassa. Tosin joitakin asioita on pystynyt kypsyttämään ajatuksissa rauhallisesti ja näin jotkut tutkimukseen liittyvät asiat ovat ratkenneet kuin itsestään. Tutkimuksen teon rikkonaisuus tuskin on vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen negatiivisesti, mutta toisaalta se ei ole myöskään lisännyt sen luotettavuutta. Sitäkään ajatusta ei voida sulkea pois, miten jatkuva tutkimuksen työstäminen olisi mahdollisesti vaikuttanut ajatusten syventymiseen entisestään.

Aineiston analysointi suoritettiin fenomenografisella menetelmällä. Aineisto analysoitiin yhden kerran. Aineiston analysointi oli tutkimuksen teossa selkeästi vaikein vaihe. Eri menetelmäoppaita luettaessa välillä tutkijan valtasi pienoinen epäusko. Merkittävä edistysaskel aineiston analyysin suhteen otettiin, kun aineistoon tutustuminen alkoi ja sai tarttumapintaa sieltä löytyneisiin käsityksiin. Jo litteroinnin aikana muodostui selvä näkemys siitä, minkälaisia käsityksiä kouluttajilla on eettisestä toiminnasta. Kuitenkin analyysia tehdessä oli välillä erittäin vaikeaa pohtia merkitysyksiköiden samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Välillä yhteyden löytäminen tuntui itsestään selvältä ja välillä ei. Kategorioita muodostettaessa jotkut merkitysyksiköt vaihtelivat useaan otteeseen kategoriasta toiseen ja kategorioiden nimet vaihtelivat jatkuvasti. Analyysi lopetettiin siinä vaiheessa, kun tutkijasta tuntui, että kaikkiin tutkimuskysymyksiin on vastattu riittävällä tarkkuudella ja aineistosta on löytynyt jo kaikki mielenkiintoiset asiat.

Fenomenografiassa ei pyritä absoluuttiseen totuuteen, kun saatuja tuloksia arvioidaan. Fenomenografiassa sovelletaan totuuden koherenssikriteeriä, kun arvioidaan ja perustellaan tehtyjä ratkaisuja. Kun arvioidaan suhdetta tehdyn tulkinnan ja aineiston välillä, sovelletaan korrespondenssikriteeriä. (Niikko 2003, 39.) Fenomenografisessa tutkimuksessa aineisto luokitellaan sieltä löydettyjen merkitysten perusteella kategorioihin. Nämä kategoriat ovat tutkimuksen tulos. Kategoriat ovat valideja, jos ne vastaavat tutkittavien tarkoittamia merkityksiä ja ovat relevantteja tutkimuksen teorian kannalta. Tutkija ei saa ylitulkita aineistoaan ja hän ei saa innostua löytämään sieltä sellaisia merkityksiä, jotka eivät kuulu tutkittavan ongelman ja sen taustalla olevien lähtökohtien piiriin. (Syrjälä ym. 1994, 154.)

Muodostettujen kategorioiden aitous todistetaan aineistosta otetuilla suorilla lainauksilla. Näin lukija voi itse arvioida tutkimusta lukiessa, oliko tutkittavien ilmaisuissa aineksia tuloksista löytyvien merkityskategorioiden luomiseen. Lukija voi varmistua siitä, ettei aineistosta löytyneitä ilmaisuja ole revitty irti yhteyksistään, kun tutkija tarjoaa mahdollisuuden tutustua kokonaisuun tulkintayksiköihin. Kategorioiden relevanssi todistetaan lukijalle selittämällä kategoriat johdonmukaisesti kytkemällä ne teoreettiseen tutkimuskäsitteistöön ja tutkimusongelmiin. (Syrjälä ym. 1994, 154-155.)

7. POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia eettistä toimintakykyä rauhanajan toimintaympäristössä. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisissa tilanteissa eettisen toiminnan vaatimukset tulevat kouluttajien mielestä esille ja minkälaiset valmiudet heillä on kohdata niitä. Fenomenografisessa tutkimuksessa on tarkoitus tutkia ihmisten käsityksiä jostain ilmiöstä ja vertailla niitä keskenään (Syrjälä ym. 1994, 117). Tässä tehtävässä onnistuttiin, mutta tutkimus ei ollut täysin ongelmaton.

Tuloksista saa selkeän kuvan siitä, miten kouluttajat käsittävät tutkittavan ilmiön, mutta tutkittavien käsitykset eivät välttämättä vastaa totuutta ilmiöstä. Ilmiön tutkimista vaikeutti se, että useimmat eettistä päätöksentekoa vaativista tilanteista ovat niin arkipäiväisiä, etteivät kouluttajat edes tunnista olevansa niissä eettisiä toimijoita. Osa tutkittavista oli havainnut tämän saman ilmiön. Tämä saattaa johtua siitä, että eettisissä tilanteissa toimimiseen ei ole yhtenäisiä ja tarkkoja pelisääntöjä tai ainakaan ne eivät ole vakiintuneet päivittäiseen toimintaan. Epäselvät ja ristiriitaiset toimintamallit esimerkiksi kiusaamistapauksiin puuttumisessa jättävät häilyvän kuvan asian vakavuudesta ja vastuusta puuttua siihen. Tämä puolestaan edesauttaa epäeettisen ja moraalittoman käytöksen jatkumista.

Jos tutkimusta tehtäisiin näillä tiedoilla uudestaan, tutkimusaihetta rajattaisiin luultavasti selvästi tiukemmaksi. Olisi saattanut olla hedelmällisempää keskittyä tutkimaan ainoastaan kouluttajien käsityksiä eettistä toimintaa vaativista tilanteista. Näin toimimalla olisi saattanut saada syvempää ymmärrystä siitä, minkälaiset tilanteet käsitetään eettistä toimintaa vaativiksi tilanteiksi. Asia on sinänsä oleellinen, koska osasta vastauksista huokui, että tilanteessa ollut henkilö ei välttämättä tiedostanut olevansa eettisen toimijan roolissa.

Lisäksi olisi mielekästä selvittää tekijät, joiden avulla voitaisiin lisätä kouluttajien tietoisuutta eettisestä toimijuudestaan. Tämän lisäksi olisi hyvä keskittyä miettimään, miten epäeettiseen käytökseen puuttumisen kynnystä voitaisiin madaltaa. Näiden kysymysten avulla voidaan saavuttaa eettisesti aktiivinen ja vastuunsa tiedostava toimija. Kuten Nybonkin tutkimuksesta kävi ilmi, eettinen toimintakyky liittyy vahvasti sotilaan päätöksentekoon ja eettisten valintojen tiedostamiseen pitäisi ohjata resursseja. Tämä saattaisi vaikuttaa myönteisesti myös työyhteisön hyvinvointiin ja yksilöiden ammatti-identiteetin lujittumiseen.

Tulokset kouluttajien valmiuksista eettiseen toimintaan eivät kuitenkaan olleet yhdentekeviä. Niiden tutkiminen samanaikaisesti ensimmäisen tutkimustehtävän rinnalla olisi vain vaatinut

enemmän aikaa, jotta tuloksissa olisi päästy syvemmälle ilmiön sisään. Kouluttajat kokivat lähes poikkeuksetta oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tärkeäksi asiaksi elämässään. Kuitenkin joissain tapauksissa käytäntö osoittautui päinvastaiseksi. Jotkut kouluttajista antoivat omien asenteidensa vaikuttaa tilanteessa hyvinkin voimakkaasti. Osa asenteista oli nykymittapuulla melko vanhanaikaisia. Tästä esimerkkinä kouluttaja, joka kertoi, että hänen päätöksiinsä vaikuttaa se, millä tavalla varusmies on suorittanut siihenastista palvelustaan. Se on tietysti inhimillistä, että toisen ihmisen toiminta vaikuttaa omiin asenteisiin, mutta hyvän ja tasa-arvoisen varusmiespalveluksen lähtökohtana on se, että kaikkia kohdellaan samalla tavalla. Toisessa esimerkissä kouluttaja arvotti varusmiehen vapaa-aikaa. Tilanteessa loman syyllä oli väliä sen suhteen, puoltaako kouluttaja loma-anomuksen vai ei. Lähtökohtaisesti kouluttajalla ei ole oikeutta arvottaa varusmiehen vapaa-ajan syitä.

Puolustusvoimien organisaatiokulttuuri on suoraviivainen ja virheettömyyteen pyrkivä. Tämä on ymmärrettävää, sillä pahimmillaan virhe voi maksaa ihmishengen. Eettinen toiminta edellyttää kuitenkin aina inhimillisyyden tiedostamisen ja täten myös virheen mahdollisuuden tunnustamisen. Kova, virheettömyyttä ihannoiva ja hierarkkinen ympäristö ei välttämättä ole paras kasvualusta tasa-arvoiselle ja toiset huomioivalle eettiselle toiminnalle. Olisi kuitenkin tärkeä löytää keinoja lisätä hieman etiikkaa koneistoon.

Puolustusvoimien simputuskulttuurin pitkät perinteet ovat myös osaltaan jättäneet alleen pyrkimykset eettiseen toimintaan ja epäeettiseen käytökseen puuttumiseen. Vaikka puolustusvoimissa on ollut jo pitkään nollatoleranssi kiusaamisen ja simputuksen suhteen, on palveluksessa yhä sellaisia sotilaita, joille simputtaminen oli arkipäiväistä kadettikoulussa. Niihin aikoihin ensimmäisen vuoden kadetti todella tiesi oman paikkansa hierarkiassa.

Vaikka tuon ajan epäkohdat on yritetty korjata, perinteet elävät edelleen. Ensimmäisen vuoden kadettia kutsutaan edelleen simpuksi, kunnes hän on antanut kadettilupauksen. Tällaisilla perinteillä tarkoitetaan hyvää ja niillä on tarkoitus lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Samalla ne kuitenkin viestivät sitä, että kaikki eivät ole samanarvoisia. Puolustusvoimissa toiminta perustuukin siihen, että kaikki eivät ole samanarvoisia ja korkea-arvoisimmalla on valta päättää asioista. Vallankäytön ei kuitenkin pitäisi ilmetä millään tavalla toisen alistamisena. Nimittelykin on alistamista. Tällaiset harmittomiksi tarkoitetut perinteet saattavat aiheuttaa vääristymiä henkilöstön moraalissa ja sitä kautta mahdollistaa epäeettisen toiminnan.

Työyhteisön odotukset varsinkin vastavalmistunutta kouluttajaa kohtaan saattavat olla todella kovat. Odotukset toiminnan virheettömyyden suhteen vaativat välillä teräsmiehen voimia ja

Mahatma Gandhin mielenlujuutta. Paineen alla kouluttajalla on kova halu täyttää hänelle asetetut odotukset. Tällaisessa tilanteessa kouluttajalla on mahdollisuus valita millaisen eettisen toimijan roolin hän omaksuu täyttääkseen annetut odotukset. Joskus rooli on aktiivinen toimija, joskus alistuva sivustaseuraaja. Syitä rooliin ajautumiselle voi olla esimerkiksi pelko toimia auktoriteettia vastaan omien arvojen mukaisesti, joukkopaine, yhteenkuuluvuuden tavoittelu tai oman aseman menettämisen pelko. Varsinkin omien arvojen vastaisesti toimissaan kouluttaja saattaa kokea ahdistusta tilanteesta.

Olisikin mielenkiintoista tutkia, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että toimija valitsee aktiivisen roolin eettistä päätöksentekoa vaativissa tilanteissa ja miten hän toteuttaa rooliaan. Jos roolia päätetään toteuttaa epäeettiselle toiminnalle ominaisin piirtein, olisi kiinnostava selvittää, mitkä tekijät motivoivat tällaiseen käytökseen. Erityisen mielenkiintoisen tutkimusasetelmasta tekisi se, mikäli yksilö päättäisi toimia epäeettisesti omien arvojensa vastaisesti. Pureutumalla tähän aiheeseen, saataisiin mahdollisesti selvitettyä koko työyhteisölle haitallisia toimintamalleja ja niihin puuttumalla kehittämään koko organisaation hyvinvointia.

LÄHTEET

Aalto, J. 2010. Opettaja, kasvattaja vai tiedonjakaja? Pohdintaa kadettien etiikanopetuksen todellisuudesta teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja Military pedagogical reflections. Helsinki: Edita Prima Oy

Creswell, J. W. 2007. Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches. Thousand Oaks: Sage.

Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. 2000. Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) The Handbook of Qualitative Research. Second Edition. Sage Publications, Thousand Oaks. 1-28.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pesso, K. 2007. Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY. 2. painos

Hallamaa, J., Pihlström, S., Pulliainen, U., Salmenkivi, E. & Sihvola, J. 2008. Etiikan Odyssia. Helsinki: Edita Prima Oy. 1.-7. painos.

Hirsjärvi, S. 2009. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 15. uudistettu painos.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Teemahaastattelu. Helsinki: Kyriiri Oy. 3. painos.

Häkkinen, K. 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Häyry, M. 1991. Nuorukaiselle kuolla kuuluu - vai kuuluuko? Sotilasammattin etiikan ulkoisia ja sisäisiä rajanvetoja teoksessa Airaksinen, T. Ammattien ja ansaitsemisen etiikkaa. Helsinki: Yliopistopaino.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pesso, K. 2007. Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Juuti, P. 2002. Ethosta etsimässä. Puheenvuoroja johtamisen ja yrittämisen etiikasta. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Niiniluoto, I. 2002. Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nurmi, K. 1993. Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. Helsinki: Yliopistopaino. 6. painos.
- Ollila, M-R. 1991. Johtaminen, suunnittelu ja vastuu teoksessa Airaksinen, T. Ammattien ja ansaitsemisen etiikkaa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pietarinen, J. & Poutanen, S. 2003. Etiikan teorioita. Tampere: Tammer-Paino Oy. 3. painos.
- Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pääesikunta Henkilöstöosasto. 2012. Johtajan käsikirja (JOKÄ). Juvenes Print Oy. Tampere
- Rauhala, L. 2005 Hermeneuttisen tieteenfilosofian analyysseja ja sovelluksia. Helsinki: Yliopistopaino
- Rauhala, L. 1990. Humanistinen psykologia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä Oy. 1.-2. painos.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Toiskallio, Jarmo: Military Ethics and Action Competence. In Micewski, Edwin R. & Pfarr, Dietmar (eds.): Civil-Military Aspects of Military Ethics: (Military) Leadersip Responsibility in a Postmodern Age. Volume 2, Publication Series of the National Defense Academy, Institute for Human and Social Sciences, National Defense Academy Printing Office, Wien 2005.

Toiskallio, J. 1998. Sotilaspedagogiikan perusteet. Hämeenlinna: Karisto Oy

Toiskallio, J. 1998. Toimintakyky sotilaspedagogiikassa. Vaasa: Ykkös-offset Oy

Tukiainen, A. 1999. ETIIKKAA JA FILOSOFIAA. Eräiden Wittgensteinin näkemysten kritiikkiä. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 6. painos.

Tuomi, J. 2008. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Varto, J. 1992. Fenomenologinen tieteen kritiikki. Tampere: Tampereen yliopisto

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Virtanen, J. 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: International Methelp. 151-213.

Voutilainen, T., Mehtäläinen, J. & Niiniluoto, I. 1989. Tiedonkäsitys. Helsinki: Kouluhallitus, valtion painatuskeskus.

LIITTEET

LIITE1. Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

- Kerro itsestäsi.
- Minkälaisena ihmisenä / esimiehenä haluat näyttäytyä työpaikallasi?
- Minkälaisia eettisiä tilanteita olet kokenut työurasi aikana?
- Kun joudut pohtimaan oikeaa ratkaisua, niin millä perusteella päädyt valintaasi?
- Miten olet toiminut näissä tilanteissa ja miksi?
- Oletko saanut tukea muilta kyseisissä tilanteissa? Jos olet, niin keneltä ja millä tavalla?
- Onko yksikössänne olemassa joitain vakioituja toimintatapoja tiettyihin tilanteisiin? Jos on, niin minkälaisia?

Oppilasupseeri
Yliluutnantti

Henry Öster